





JOHAN JACOB NERVANDER.



# SKRIFTER

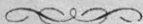
AF

JOHAN JAKOB NERVANDER,

UTGIFNA

TILL MINNE FÖR LANDSMÄN.

I.



HELSINGFORS,

FINSKA LITTERATUR-SÄLLSKAPETS TRYCKERI,

1850.

CHURCHILL

JOHN JACOB REEVES

Imprimatur: C. A. Sanmark.

REPRINTED FROM THE

REPRINTED

REPRINTED FROM THE

1850

## Innehåll:

Inledning . . . . .	sid. 1.
Bref till Hr Hess . . . . .	„ 1.
Föredrag i Finska Vet. Societet. 1847 . .	„ 13.
Föredrag i Akadem. Läseföreningen 1847 .	„ 35.
Reflexioner öfver projekt till Saima Canal	„ 55.
Nekrolog öfver A. G. SIMELIUS . . . . .	„ 69.
Minnestal öfver P. A. v. BONSDORFF . .	„ 79.
Nekrolog öfver G. G. HÄLLSTRÖM . . . .	„ 97.
<b>Resanteckningar:</b>	
1833. Köpenhamn . . . . .	„ 119.
Lübeck . . . . .	„ 130.
Göttingen . . . . .	„ 138.
Cassel . . . . .	„ 142.
Heidelberg . . . . .	„ 148.
1833. Bref från Paris . . . . .	„ 157.
1834. Venedig . . . . .	„ 192.
Resa från Milano till Tyrolen . .	„ 199.

# Innehåll:

Inledning . . . . .	sid. 1
Bref till Hr. Hens . . . . .	1
Föreläsning i Finska Vet. Societ. 1844 . . . . .	13
Föreläsning i Akadem. Lärarinningsen 1845 . . . . .	35
Reflexioner öfver prof. H. F. Svanström . . . . .	55
Nekrolog öfver A. G. Svanström . . . . .	60
Minneord öfver P. A. v. Bonnier . . . . .	73
Nekrolog öfver G. G. Svanström . . . . .	87
Resanteckningar . . . . .	
1833. Köpenhamn . . . . .	110
1834. . . . .	130
1835. . . . .	138
1836. . . . .	142
1837. . . . .	148
1838. . . . .	157
1839. . . . .	162
1840. . . . .	169

## Inledning.

**JOHAN JAKOB NERVANDER'S** skrifter hafva icke behof att förordas hos den afslidnes landsmän. Rikedomen på förmågor, sådane som hans, är ingenstädes stor. Den är i vårt fädernesland ringa. Ty andens krafter äro icke en tillfällig naturens gåfva, utan fostras hos individen såsom hos nationer och tidehvarf genom en kedja af orsaker och verkningar. Äfven för närvarande samling behöfves derföre intet öfvertalande förord; utan skall denna inledning endast tjena, att för läsarens betraktelse sammanbinda de fragmenter, af hvilka samlingen består, till en bild af författarens personlighet och sträfvanden. En sådan betraktelse är allmän vinning; ty genom att söka och ära det ädla och upphöjda hos sina utmärkta män, förädlar och höjer en nation sin egen tillvaro.

---

Johan Jakob Nervander föddes i Nystad den 23 Februari 1805. Hans fader, Johan Nervander, Aptekare, dog tidigt; modren, Beata Bergbom, är ännu i lifvet. Efter fadrens hädangång flyttade familjen till

Uleåborg, der Nervander någon tid åtnjöt undervisning i Trivialskolan. Men vid 11 års ålder upptogs den faderlöse af sin morbroder, Fredrik Bergbom, då Adjunkt i Filososofin vid Universitetet i Åbo, och fortsatte sin skolkurs vid Kathedralskolan i sistnämnde stad. År 1820 vid 15 års ålder blef han Student, framstående bland sina jemnåriga genom själsförmögenheter och kunskaper. Hans uppfostran i morbrodrens hus var sträng och allvarlig, och hans sinne blef tidigt inåtvändt, så att han föga lockades af studentlivets förströelser, än mindre deltog i dess förvillelser. De poetiska utgjutelser från denna tid, af hvilka närvarande samling lemnar prof, visa tillräckligt, huru ovanligt tidigt utbildad han var både till insigt och tänkesätt. Man kunde säga, att Nervander, som till sin senaste tid bibehöll ett ungdomligt, för nya intryck öppet sinne, likväl var i förtid gammal till förstånd och lefnadsåsigter. Denna tidiga andliga utveckling grundlade den öfverlägsenhet, hvarmed han på en senare tid förmådde behandla personer och förhållanden. Också sattes den tidigt på prof, då han, såsom nyss blefven Student, mottog en informators befattning, vid hvilken han i åtta års tid fortfor att vara fästad, först i professor Johan Bonsdorffs hus, sedan i dennes broders, professor Jacob Bonsdorffs, sist i kommerserådet Lundahls hus i Tammerfors. Dels privatinformation, dels en lärarebefattning vid Lyceum i Helsingfors, till

hvars inrättande första tanken utgick från Nervander, fortfor ännu att upptaga hans tid och krafter ända till år 1832; ja ännu efter hemkomsten från sin första resa i utlandet år 1836 såg han sig tvungen att åter vidtaga samma, för vetenskapliga sträfvanden föga gynnsamma sysselsättning. År 1827 blef han filosofiekandidat med ett vittsord, högre än någon vid Finlands Universitet förr eller senare erhållit, intagande första hedersrummet vid årets Magisterpromotion. Utmärkande var den odelade välvilja, hvarmed hans promotionskamrater hyllade honom på denna plats; man såg tydligt, att hvar och en i honom erkände den af Försynen högt begåfvade, för en rik framtid bestämda, hvilken icke försummat att af dess gåfvor göra ett ädelt bruk. Också hade Nervander mera än de flesta med hela sin själ lefvat i sina studier, förnämligast språkstudier, historie, naturalhistorie och fysik. Att hans lif då redan var bundet vid andra öden, det kände man icke. Han ingick äktenskapsförbindelse med den maka, som öfverlefvat honom, Agatha Öhman, dotter till aflidne ledamoten i Kejserl. Senaten för Finland, lagmannen Öhman. Af detta äktenskap äro två söner och tre döttrar i lifvet. År 1829 utnämndes han till Docens i Fysiken, år 1832 till Adjunkt i Fysik och Matematik vid Universitetet i Helsingfors. År 1838 befordrades han till Extraordinarie Professor och Observator vid det då inrättade Magnetiska Observatorium samt slutligen år 1846, ef-

ter professor Hällströms afgång, till Ordinarie Professor i Fysiken.

Nervanders befordran var, såsom synes, icke hastig. Tidigt vårdare af en familj och ett värn för moder och syskon, tvangs han att sjelf söka sig fördelar, dem man på vissa håll icke varit villig att bereda honom. Tvenne gånger åtnjöt han Universitetets reseunderstöd och verkställde åren 1832—36 en resa genom Sverige, Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien samt åren 1837, 1838 och 1839 kortare resor till Sverige och Tyskland. Vid Universitetet inrättades på Nervanders förslag och bedrifvande det Magnetiska Observatorium, såsom hvars föreståndare han anställdes, och hvilket han efterhand förskaffade flera anslag, så att äfven han sjelf från 1840 kom i åtnjutande af professors lön. Äfven efter sin utnämning till professor i fysiken fick han bibehålla en del af samma anslag jemte professorslönen. Dessa fördelar voro vid Universitetet ovanliga, ehuru för Nervanders omständigheter mer än väl behöfliga och lika så väl förtjenta. Hans sträfvande till dem och hans framgång deri ådrog honom dock mångens ovilliga blickar.

Här nedan följer ett försök, att skildra Nervanders verksamhet såsom vetenskapsman och författare. Såsom Universitetslärare fick han i egenskap af professor alltför kort tid vara verksam. Med ifver sökte han förskaffa Universitetet och dess vetenskapliga sam-



lingar nya fördelar, och han lyckades deri. Det är nämnt, att Magnetiska Observatorii inrättning var hans verk. På hans föranstaltande skedde det också, att en mekanisk instrumentverkstad för Universitetets behof anlades. Anslag för 12 Amanuenser vid Observatorium beredde lika många stipendier eller Akademiska konditioner åt Universitetets ungdom. Man torde också icke säga för mycket, om man påstår, att Finska Vetenskapssocieteten egde i Nervander en medlem, som framför de flesta var egnad att förvärfva densamma anseende. Såsom ledamot i den Komité, hvilken förberedde och granskade förslaget till Saima kanal, öfvade Nervander en inflytelserik verksamhet. Äfven var han i flera år ledamot i manufakturdirektionen och bland annat uppgjorde förslaget till de tekniska Realskolorna, hvilkas inrättning dock i vissa punkter kom att afvika från hans åsikter.

I sitt enskilda lif var Nervander den humana, ädelt tänkande och handlande mannen, icke vek och känslös, men också aldrig hätsk och hård. Isynnerhet för hvarje lofvande förmåga på hvarje bana hade han en öppen blick, en outtröttlig välvilja, en hjälpsam hand. Sådan, tjänstvillig och uppoffrande, var han äfven i förhållande till sina enskilda vänner. Helst lefde han i eget hem, omgifven af sina barn, sjelf en kärleksfull son mot den moder, hvars ålderdomsstöd han var. Gästfri och menniskovänlig, var han

der alltid ledig för vänners besök. I större sällskap jemförelsevis slutet, var han i deras krets den mest öppna och deltagande, och den lifvades främst af hans snillrika åsigter, jemnt goda lynne och outtömliga qvickhetsförråd.

Med sådane egenskaper kände sig dock den aflidne vid slutet af sin lefnad aflägsnad från menniskor. En på djupet sorgsen själsstämning hade sin andel häri. Någon anledning till sådan klagan måste en så utmärkt personlighet som hans alltid ega. Särskilda orsaker voro det ofvananförda förhållandet vid Nervanders befordran samt hans lika sjelfständiga som öfverlägsna inflytande i Universitetets angelägenheter. Också var någon tid hans förhållande till den akademiska ungdomen icke det bästa möjliga. Han hade kanske å sin sida glömt sitt yrkande, att ungdomens "omdöme om dess lärare någongång kan af passionen för ögonblicket missledas, men dock alltid slutar med att träffa sanningen".

Denna sanning hade allmänna omdömet om Nervander redan träffat. Hans förtjenster hade aftvungit äfven de ovilligaste ett erkännande, och vid hans plötsliga fränfälle den 15 Mars 1848 var saknaden allmän och djup. Man kände, hvad man sade, och hvad som ännu sanningsenligt kan sägas, att universitet och fosterland i Nervander förlorat en lika utomordentlig som för bådas förenade väl nitiskt verksam förmåga. Också hade Nervander ur sin innersta själ sjungit:

"Du min ande städs skall finna  
 Der, som dessa tankar varmast brinna:  
*Frihet, ljus och fosterland.*

Nervanders snillrikt vackra anletsdrag hafva ofta blifvit afbildade. Mesta likhet eger en crayonteckning af målaren Mazér, lithografierad af Liewendahl\*). Med universitetets Vicekansler i spetsen förenade sig den aflidnes tjenstekamrater, att låta sticka Nervanders porträtt i koppar och uppresa en minnesvård öfver hans förtidiga graf.

---

Sedan Nervander valt Fysiken till den vetenskap, åt hvilken han ville egna sin förmåga, kostade det honom ännu mången strid, att vända sin håg från skaldekonsten och de studier, som med den närmare sammanhånga. Ännu mången gång återvände han till dessa, till språkstudier och historie, såsom planen och anmärkningarne till "Jephtas Bok" samt ett bland hans efterlemnade manuskript förekommade försök, att tolka den Persepolitanska kilskriften, ännu bevittna. Utan utsigter till en hastigare fortkomst vid Universitetet, sade han då skämtande, ehuru i grunden beredd

---

\*) En kopia af samma porträtt i förminskad skala åtföljer denna samling.

att deraf göra ett nödtvunget allvar, att han beredde sig till pastorexamen. Nervander skref vers ännu åren 1834—35; och vitter läsning fortfor alltid att utgöra hans käraste förströelse.

Nämnda Nervanders afgjorda öfvergång till Fysiken sammanhänge med de vidsträcktare utsigter till framgång inom denna vetenskap, som vid en senare tid öppnade sig för hans blick. Tidigast hade han sysselsatt sig med läran om elektricitet och magnetism samt dessas samband, hvilken gren af vetenskapen icke så långt förut genom Oersted's upptäckter i Elektromagnetismen blifvit modern och lofvade stora resultater. Nervanders första steg på denna bana betecknas af hans år 1829 utgifna disputation: "*In doctrinam Electromagnetismi momenta*". Ämnet är en undersökning af den galvaniska strömmens inverkan på magnetnålen. Genom ihärdiga experimenter med så odugliga apparater, som de den tiden i Helsingfors kunde åstadkommas, lyckades Nervander icke blott bevisa, att tvenne galvaniska staplars lokomotoriska verksamhet aftager, då strömmen från båda ledes genom samma konduktor, utan äfven uppställa en lag för detta aftagande, hvilket proportionsvis är allt större, ju större hvardera stapelns verksamhet för sig är.

Då Nervander vid dessa försök begagnade en Schweigger's Multiplikator, så ledde de honom till uppfinning af den Galvanometer, hvilken han under sitt

vistande i utlandet åren 1833—35 fullkomnade, och hvars sinnrika inrättning först skaffade honom ett namn i den lärda världen. Man hade nemligen hittills blott ungefärligen på  $\frac{1}{4}$  vinkelgrad af magnetnålens afvikning kunnat mäta den galvaniska strömens styrka. Nervanders instrument afmätte denna till  $\frac{1}{4}$  minuts vinkel och var således känsligt för den aldra obetydligaste elektriska spänning. I Paris lät han första gången utföra detta instrument. Han upläste vid ett Institutets sammanträde beskrifningen på detsamma och en framställning af lagen för dess verksamhet\*) — en ära, som icke vederfarits någon Finne före eller efter honom. I Wien lät han 1835 i förändrad form utföra instrumentet med mycken omsorg, och exemplar deraf spridde sig snart till flera Universiteter och vetenskapliga inrättningar.

Några ord ur ett bref från sistnämnda tid må visa, af hvilken ihärdighet för sitt mål Nervander var i stånd, och med hvilket käckt lynne han bar uppoffringar för dess uppnående.

"I dag erhöll jag" skrifver han den 4 Juni 1835 ifrån Wien "ditt välkomna bref af den 17 Maj. Jag bröt genast upp det på posten, och sedan jag i första hastigheten läsit, att jag hade penningar hos

---

\*) Nämnda afhandling finnes aftryckt i "Annales de Chemie et de Physique" Tom. 55, 1833.

Schroeder att förvänta, gick jag directe i en strumpbod och köpte för fem Rubel fyra par ullstrumpor, hvilka jag länge behöft, men ej vågat lägga mig till. Ja, mitt öfvermod gick så långt, att jag redan funderade på att lägga mig till ett par nya benkläder i stället för de grå, hvilka jag i Paris köpte för 15 Rubel såsom nya, men om hvilka jag snart nog fick den öfvertygelse, att om de voro för 15 Rubel nya, så voro de åtminstone för 30 Rubel gamla. Dag för dag uppstodo der nemligen, såsom hemsederna hos en ung fru, de fläckar, hvilka för mitt ovana öga ej vid handeln voro upptäckliga. Så tjente de mig under mina vandringar i Hesperiens Eden såsom fikonalöf, släpade slutligen med i kappsäcken, såsom mången annan "Stor", hvilken gör resor "för sin helsa", tills de för en månad sedan åter upptogos till Nåder och trädde i verklig tjänstgöring under skygd af min sommarsurtouts skörten. Besagde civiliserade afkomlingar af Adams vilda, ohyfsade fikonalöf hotades nu af ditt bref med en hastig och slutlig ofärd. Lyckligtvis gick jag dock först hem, der vid förnyad genomläsning af brevet oväldret skingrades; och jag hoppas nu, att de än en lång sträcka af veckor skola devouera sig åt sin beherrskares tjänst. Jag fann nemligen, att det endast var fråga om Universitetets pengar och deras remitterande till Schroeder". Så fortgår det, och tiraden slutar: "Nous voila donc enfin des vrais insepara-

bles. Ma foi, je préfère de rester avec vous dans un hameau, que de briller sans vous sur le throne le plus élevé du monde!"

Det förtjenar tilläggas, att Nervander vid denna tid led af svår rheumatism i fötterna, att hans hela reskassa utgjorde 80 Fl. C. M., med hvilka han borde komma till Dresden, men att Instrumentets förfärdigande fördröjde hans afresa, medan han på samma instrument påkostade 1000 Rubel Assignmenter.

I sammanhang med sina studier i nämnda gren inventerade Nervander ett galvaniskt batteri, bestående af mjuka, genom multiplikatorer med hvarandra förbundna jerncyllindrar. Med detta fick han på Universitetets i Wien bekostnad anställa försök, som utföllo högst tillfredsställande; och han höll vid Naturforskarernas möte i Bonn samma år ett föredrag öfver detta ämne. Hit torde äfven de upptäckter höra, hvilka Nervander i Januari 1838 kommunicerat med statsrådet Lenz i S:t Petersburg, och om hvilka dennes utfärdade betyg förmäler, att de "lofvade blifva af synnerligt gagn för det Allernådigst anordnade företaget, att använda Galvanismen såsom lokomotorisk kraft".

Men den vackraste upptäckt i denna gren af vetenskapen hade dock undgått Nervander af brist på utvägar till dess fullföljande. Redan under arbetet för den nämnda Akademiska dissertationen hade han nemligen anat möjligheten, att genom magneten uppväcka

elektricitet; men odugligheten af hans apparater vålade, att de härtill rigtade experimenterna misslyckades. Kort tid derefter ökade Faraday sin förut stora berömmelse genom denna upptäckt.

Förnämligast genom personliga meddelanden i dessa ämnen hade Nervander tillvunnit sig sådan uppmärksamhet, att honom i Wien gjordes inledande anbud, att mottaga en Extraordinarie Profession i Jena. Ett afgjordt "Nej" var hans fosterlandsälskande svar.

Men större vetenskapliga utsigter hade öppnat sig för hans snillrika uppfattning. Humboldt's ord: att naturvetenskapen då först vore något, när den med vetenskaplig säkerhet kunde angifva väderlekens kommande skiften, hade i honom träffat en begripande åhörare. Efter hemkomsten från sin första resa till utlandet, i början af 1836, sysselsatte han sig väl ännu med forskningar på elektromagnetismens fält. Han medförde ännu på besök hos sina vänner koppartråd och sidenband och satt der, träget lindande det senare kring den förra, under det han t. ex. skrattade åt filosofin och prisade den vetenskap, som "man kunde bära i fickan". Han sågs ännu, då han under en stark storm sträfvade uppför Ulrikasborgs backe och af en mötande bekant hörde en anmärkning öfver det svåra vädret, framtaga några magnetiska mineralstuffer med försäkran, att han försigtigtvis "försett sig med barlast". Men i denna lek låg det allvar, att han fann den gren



af fysiken, han hittills odlat, alltför trång. Vistelsen i Göttingen och bekantskapen med Gauss och Weber derstädes samt med Dove i Berlin hade anvisat honom en väg till mera omfattande företag. Genom förbindelse med flera Akademiker i S:t Petersburg, HH:r Lenz, Hess, Jacobi, hade han lyckats inleda förslaget, att inrätta ett Magnetiskt Observatorium i Helsingfors. Äran af detta förslag tillföll i allmänhetens ögon till en del annan man, och äfven ledningen af anstalten höll ett ögonblick på att öfvergå i andra händer. Det förra lät Nervander passera; det senare motverkade han rättvist och med framgång. Inrättningen, ehuru icke ett nödvändighetsbehof för ett universitet, måste dock alltid under en duglig mans ledning gagna och hedra detsamma, såsom det redan under Magnetiska Observatorii korta tillvaro skett. Tillsättandet vid inrättningen af tolf Amanuenser, valda bland de Studerande, beredde ungdomen vid Universitetet, kan man säga, lika många stipendier, och tillät här magnetiska observationer natt och dag hvarje tionde minut — något som ingenstädes eljest torde förekomma. Äfven för öfrigt gör inrättningen sin första ordnare och ledare heder. I Nervanders närmare umgängeskrets är den möda och omsorg väl känd, hvilken han på dess ordnande använde, från planritningens uppgörande till tvinnandet af den tråd, som uppbär magnetstängen.

Bortom det omedelbara resultatet af de magnetiska

observationerna såg han dock redan från början till nya upptäckter i meteorologin. Det är icke ett misstag att påstå, att dessa mera omfattande utsigter försonade Nervander med den vetenskap, till hvilken hellre omständigheterna än någon afgjord förkärlek ledt honom, och att han från den tiden med lugnare sinne lemnade poesin och humaniora å sida. Genom denna lugnare blick försonade han sig också med tanken, att hans poetiska kallelse icke var den utmärkta skaldens utan hellre den genialiska förmågans öfverhufvud.

Förrän frågan om Observatorii inrättande var afgjord, sökte Nervander åter i denna sin förmåga ett medel till oberoende af alla insinuationer och tycken. Han inventerade ett flyttbart magnetiskt Observationsinstrument och lät sommaren 1837 i Stockholm utföra denna uppfinning. Utförandet misslyckades. En orsak härtill var svårigheten, att göra kopparn fri från jerntillblandning; och instrumentets storlek förbjöd dess förfärdigande af silfver, såsom skett med den i Wien förfärdigade Galvanometern. Förgäfves lät Nervander en ung Kemist under Berzelii ledning försöka, att på våta vägen framställa jernfri koppar. Resultatet blef otillfredsställande. Instrumentet gjordes nu af en legering. Men äfven dess utförande blef bristfälligt. Kanske förekom ännu något misstag i planen. Nervander förlorade dock aldrig dennas realiserande ur sigte, ehuru det med Observatorii fulländande upphörde att

vara honom nödvändigt. Emellertid kostade honom detta försök öfver 1400 R:dr Sv. RG:s. Läger man till dessa större uppoffringar de hundra mindre experimenter, hvilka Nervander aldrig tröttnade att anställa, och som fordrade ständiga utgifter, så måste man medgifva, att han med ädel oegennyttan använde de medel, han i reseunderstöd af staten uppbar för sin vetenskapliga förkofran. Dessa medel uppgingo till 4,300 Rubel Silfver. Ungefär fem års sammanlagd vistelse i utlandet måste redan förtära detta understöd.

Från 1838—39 se vi Nervander i sin vetenskap beträda den antydda nya banan. Den 2 Augusti 1839 upplästes i Kejserliga Vetenskaps Akademiens i S:t Petersburg sammanträde en på Tyska författad afhandling af Nervander: *Untersuchung über die tägliche Veränderung der magnetischen Declination.*

Det är känt, att jordens magnetiska poler icke sammanfalla med jordpolerna, utan att magnetnålens deklination på olika punkter af jordklotet är östlig eller vestlig, samt att denna missvisning under en ännu obekant tidslängd är periodisk, så att, då t. ex. den vestliga missvisningen för en gifven ort hunnit sitt maximum, magnetnålen återgår till ett läge, parallelt med jordens axel, sedan öfvergår till östlig missvisning, och så åter från dennas maximum vänder tillbaka. Likaså vet man, att magnetnålen under loppet af ett år gör en kortare svängning mellan vester och

öster, fram och åter, på båda sidor om ortens magnetiska meridian, vidare en dylik svängning för hvarje dygn, på båda sidor om den för förstnämnda tidsperioder, så att säga, normala missvisningslinie, hvilken uppstår för året genom den periodiska, för dagen genom den periodiska och den årliga svängningen. Men ännu kunna för hvarje dag iakttagas åtminstone fyra regelbundna svängningar mellan ett relativt maximum och minimum, medan ytterst den fritt upphängda magnetnålen för hvarje minut svänger ett antal gånger fram och åter. Nervanders undersökning angår nu nyssnämnda regelbundna svängningar under dygnets lopp, hvilka man dels ignorerat, dels ansett för oregelbundna afvikelser. Det är nemligen att märka, att vid dessa svängningar magnetnålen ingalunda afviker lika långt på båda sidor om medellinjen, utan att dess afvikelser på olika tider af dygnet äro än större än mindre. Nervander söker således blott uppvisa, att ett antal (synnerligast fyra) maxima och minima af afvikelsen regelbundet återkomma på samma tider af dygnet. Denna upptäckt hvilade på en jämförelse mellan särskilda vid den tiden gjorda och publicerade magnetiska observationer och förutsatte mångfaldiga såväl kombinationer som beräkningar, så att uppsatsen innehåller icke mindre än 23 jemförande tabeller, utom två grafiska plancher.

Uti en fortsättning till denna afhandling, uppläsen

i Vet. Akademin d. 4 Sept. 1840, söker Nervander visa, att i den dagliga temperaturen förekomma "Undulationer", som motsvara magnetnålens anförda afvikelser. Han uppvisar ur förhandenvarande observationer, bredvid den kända vexlingen i dagliga temperaturen från ett köldmaximum vid midnatten till ett minimum kort efter middagen, äfven andra konstanta vexlingar, förnämligast tvenne vexlingar morgon och afton, hvilka han anser öfverhufvud sålunda korrespondera med magnetens afvikningar: att maximum af köld motsvarar maximum af ostlig deklination, medan åter bådas minima sammanfalla. Äfven denna del af afhandlingen, som åtföljes af 23 jemförelsetabeller och förtydligas genom fem grafiska plancher, kan utan dessas aftryckande icke förstås och måste här uteslutas. Endast följande korta utdrag, som framställer Nervanders aprioriska bevisning för temperatur-undulationers tillvaro, må i öfversättning anföras till sakens förtydligande:

"Luftens omedelbara uppvärmning och afsvalnande, till följd af solens inverkan eller frånvaro, bestämmer grunddragen för en orts temperaturlinje\*). Under det

---

\*) Förhållandet mellan de tal, hvilka utmärka temperaturgraderna, kunna nemligen bestämma gången af en kroklinje, som betecknar temperaturvexlingen under dygnets lopp. Om man föreställer sig en rät linje, indelad i 24 lika delar för

att nu luften nppvärmes, stiger äfven temperaturen hos det öfversta jordlagret, ehuru långsamare än luftens; det nästföljande jordlagret når ännu senare sitt maximum af värme för dagen o. s. v., så att hela massan af de jordlager, hvilka deltaga i den dagliga temperaturvexlingen, vida senare än sjelfva luften hin-  
ner till maximum af sin värme. Och då denna mas-  
sas temperatur fortfarande sträfvat till jemvigt med  
luftens, så måste hvarje afton en tidpunkt inträda, då  
lufttemperaturens fallande starkast motväges af de un-  
derliggande jordlagrens inverkan. Likaså kan efter  
midnatten luftens temperatur redan mottaga inverkan  
af den återvändande solen, förrän jordlagren hunnit  
till maximum af sitt afsvalnande; hvarföre en inflexion\*)

---

dygnets timmar, och t. ex. antager, att den betecknar  $0^{\circ}$ , samt med lika afståndsmått öfver och under denna linje betecknar gradtalen för  $+$  och  $-$  temperatur, så kommer vex-  
lingen i temperaturen att antydast af en linje, hvilken för  
hvarje timme genomgår punkter, på olika afstånd från den  
räta linjen och öfver eller under olika punkter af den-  
samma. Vexlar temperaturen mellan  $+$  och  $-$  så höjer  
och sänker sig denna kroklinje i form af ett  $\infty$  öfver och  
under den räta linjen.

Utgifv:s Anm.

\*) Inflexion kallas det, då t. ex. temperaturen någon tid för-  
blir oförändrad och således kroklinjen förbytes i en rät  
linje, parallel med den, som betecknar medeltemperaturen.

Utgifv:s Anm.

i ortens temperaturlinje måste förorsakas mellan den af solen och af jordvärmen verkade temperaturen hos luften.

Vidare kan man lätt inse, att då luftens tryckning dagligen företer tvenne maxima och tvenne minima, hvarje af dessa vexlingar äfven måste åstadkomma en motsvarande vexling i temperaturen.

Då också den större eller mindre mängden af vattenångor i atmosfären måste förändra luftens förmåga att leda värmen, så modifieras äfven här af den dagliga temperaturlinjen mer eller mindre; och i synnerhet måste man tillskrifva daggens uppkomst och försvinnande ett betydligt inflytande på samma linjes sträckning.

Men det sagda kan redan vara tillräckligt, för att bevisa, att teorin aprioriskt talar för tillvaron af särskilda undulationer och serpenteringar i den dagliga temperaturens gång, eller åtminstone för att ådaga-lägga sakens möjlighet".

Härefter följer nu framställningen af de för saken bevisande resultater, som på erfarenhetens väg kunna dragas ur förhandenvarande temperatur-observationer, anställda på olika punkter af jordklotet. Nervander har upptagit sådana från Leith (i Skottland), Plymouth, Salzuflen (i Tyrolen), Boothia-Felix (på Novaja-Semlja) och Madras.

Med dessa Nervanders arbeten sammanhänger en afhandling i Finska Vet. Societetens Acta, Tom. I.:

Über das Vorkommen einer bisher übersehenen Undulation im Gange der täglichen Temperatur-Curve. Här har Nervander till beräkning företagit aflidne Prof. Hällströms, genom 11 år fortsatta observationer, efter annan metod, än de af H. sjelf blifvit beräknade. Det har nemligen varit vanligt att beräkna ett medium af hvarje timmes observationer för en hel månad, för att sedan åter taga ett medium af dessa 24 tal, hvilket då utvisar månadens medeltemperatur. Man får sålunda vid den förstnämnda beräkningen en medeltemperatur af hvarje särskild dygnets timme för hela månaden, och de 24 talen bestämma den dagliga temperaturlinjens gång för hvarje månad. I stället har nu Nervander beräknat medium af hvarje månads observationer för en bestämd timme, fortfarit härmed för årets alla månader och sålunda kommit till tolf tal, af hvilka han åter tagit ett medium; och dessa senare media för dygnets skilda timmar bestämma således den dagliga temperaturlinjens gång för hela året. Beräkningen sker i båda fall enligt ett bekant räkningssätt, som kallas minsta kvadrat-metoden.

Vid de ifrågavarande observationerna har temperaturen blifvit verkligen observerad för endast 17 timmar dagligen, eller från kl. 7 f. m. till 11 e. m., men för de öfriga 7 timmarne är uppgiften, som det heter, interpolerad, d. v. s. beräknad i förhållande till temperaturens gång under observationstimmarne för



dygnet. Nu lemna Nervander dessa sju timmar helt och hållet å sida, hvarigenom hans kalkyl undgår inflytandet af de misstag, som ännu kunna vidlåda interpolationen. Men mängden af de observationer, ur hvilka han hemtar medeltalet för hvarje timmes temperatur, gör deremot detta medeltal noggrannare. Sålunda kunna också de undulationer, den dagliga temperaturlinjen företer, säkrare framträda. Nervander kan nu bestämma denna linje blott för 17 timmar; men detta är nog för hans ändamål, emedan han icke söker månadens och årets temperatur, utan den noggrannaste bestämningen för de särskilda timmarnes temperaturer och skillnaden mellan dessa. Han har slutligen (att förtiga öfriga kombinationer, utförda i 21 tabeller och en grafisk planch) tagit media af hvarje timmes temperatur för de sex första och likaså för de fem senare af de nämnda elfva observationsåren och genom dessa medias jämförande kommit till så noggranna tal som möjligt för timmarnes temperatur och för den del af dagens temperaturlinje, de omfatta. Resultatet bekräftar hans öfriga undersökningar öfver den dagliga temperaturens undulationer.

Jemte en den 24 April 1846 till Vet. Societeten inlemnad Mémoire har Nervander meddelat beräkningar för observationer, gjorda på fem särskilda orter inom polarcirkeln, nemligen på fyra under Parry's bekanta expedition, på den femte (Novaja Semlja) af Hr Ziwolka. Här äro medeltemperaturerna månadsvis

beräknade för vissa timmar och jemförda med de gifna observationerna.

Dessa arbeten vittna väl om Nervanders både flit och fyndighet, men de resultater, de gifvit för vetenskapen, äro ännu, likasom de magnetiska observationerna öfverhufvud öfver de periodiska afvikningarne på en gifven ort, utan större vetenskaplig användning. Det kan således blott för fullständighetens skuld nämnas, att publicerandet af den oerhörda massan observationer, som göras vid Magnetiska observatorium i Helsingfors, börjades under Nervanders lifstid.

Ett vida större arbete af omedelbart vigtiga resultater sysselsatte Nervander under de senare åren af hans lefnad. Det fyllde åren 1842—43 hela hans håg och dref honom flere än en gång fram och åter från glad förhoppning till misströstan och nedslagenhet. Endast den, som pröfvat dessa vetandets strider, kan göra sig en föreställning om deras upplyftande och nedslående allvar. Hvarje ny insigt, som aningsfullt griper själen, framstår för densamma i skepnaden af det utomordentliga, och vid dess framgång eller förkastande binder den hängifne forskaren icke blott sitt eget, utan millioner medbröders väl och ve. Det tillhör menniskonaturen, att äfven forskaren, förd till insigt af hvarje sin upptäckts relativa ringhet, åter i nästa stund hänföres af liknande förhoppningar. Tidpunkten för en vetenskaplig upptäckt är därför för

honom en tid af rastlös oro; och i sådan sinnesstämning befann sig Nervander ännu i början af 1843.

Likväl hade han den 19 Januari 1844 hunnit så långt, att han i ett bref till Hr Hess, hvilket sagde dag presenterades för Vetenskaps-Akademien i S:t Petersburg, kunde meddela summan af sin upptäckt. Månad efter månad hade Nervander och hans Amanuenser tillbragt med sterila, enformiga kalkyler, hvilka icke långt före denna tid ordnades i ett giltigt system. Det bref här omnämnes, är författadt på Franska språket, och ett utdrag deraf skall nedanföre i öfversättning meddelas. Den rapport, HH:r Struve, Lenz och Hess den 5 April samma år till Vetenskaps-Akademien afgåfvo öfver Nervanders upptäckt, lyder i öfversättning:

"Herr Nervander, Professor i Helsingfors och Akademins Korresponderande Ledamot, har i ett bref meddelat densamma resultatet af ett arbete i meteorologin, som framställer ett så viktigt och ända hittills så obekant fenomen, att vi ansett för skyldighet på detta arbete fästa Akademins uppmärksamhet.

Forskare i meteorologin hafva i fråga om förändringarne hos atmosfärens värme alltid rigtat sina iakttagelser till det mål, att finna en lag, som vissa af en gifven orsak beroende temperaturvexlingar följa, t. ex. lagen för de vexlingar, hvilka uppstå af jordens olika ställning till solen, eller af dess hvälfning kring sin axel. Men dessa lagar borde härledas ur förän-

derliga företeelser, hvilka fortfarande rubbas af andra störande orsaker och derföre visa sig vara oregelbundna. Det medel, hvaraf man betjenat sig, för att bland massan af de afvikelser, som af dessa störande orsaker åstadkommas, finna några regelbundna vexlingar, har, såsom bekant, varit användandet af principen för stora tal \*).

För att använda denna princip, indelar man observationerna i grupper, som omfatta någon bestämd period, t. ex. en dag, ett år. Man tager sedan medium af de observationer, som motsvara en gifven månad eller en gifven timme, allt efter periodens omfång. Då man nu använder ett stort antal af sådane grupper, upphäffa de oregelbundna afvikelserna hvarandra, och endast de väsentliga vexlingar framträda, hvilka uppstå ur samverkande orsaker. Vid dessa undersökningar, som omfatta temperaturens gång under en gifven period af en dag eller ett år, är man alltid säker att komma till ett bestämdt resultat, emedan intet tvifvel kan uppstå om periodens tillvaro. Då man en gång funnit lagen eller gången för temperaturen under en sådan period, plägar man anse alla afvikelser, som de särskilda observationerna förete, för oregelbundna undantag. Emellertid kan in-

---

\*) D. ä. användandet af ett stort antal observationer, fördelade i grupper, hvilkas media med hvarandra jemföras.

gen betvillå, att dessa undantag i sjelfva verket äro nödvändiga verkningar af bestämda orsaker, på samma sätt som de vexlingar, hvilkas regelbundenhet man lyckats ådagalägga. Ty de förra synas vara oregelbundna endast derföre, att man icke känner de orsaker, af hvilka de bero, och följaktligen icke heller de perioder, dessas företeelser omfatta. Man finner således, att det gifves blott en utväg, att vinna någon kunskap härom, nemligen den, att anställa en jämförelse mellan de temperaturvexlingar, som bero af vårt solsystems periodiska revolutioner, och de afvikelser, hvilka säkra observationer gifva oss vid handen. Men det inses också, att denna väg till målet är ganska mödosam; och det är så mycket mindre inbjudande, att beträda den, som det är omöjligt att förutse, om bland alla dessa undersökningar någon enda skall krönas af framgång. Det oaktadt är dock denna utväg den enda, som vetenskapen erbjuder. Så mycket större är nu vår glädje, att se en fysiker, så samvetsgrann och af en så erkänd skarpsinnighet som Herr Nervander, egna sig åt detta arbete, och vi prisa oss verkligen lyckliga att finna, att hans undersökningar rönt den framgång, som arbetets resultat utvisar.

Herr Nervander hade vid en undersökning öfver vissa floders islossning funnit, att denna tillkännagaf en periodisk vexling af sju år, som regelbundet

återkom. Under förutsättning, att samma växling borde återfinnas i temperaturens gång, försökte han att härom öfvertyga sig genom att i så långa perioder indela gifna temperaturobservationer. Resultatet motsvarade icke hans antagande; och han vände därför sin undersökning till någon kortare period, så beskaffad, att den jemna gånger kunde innehållas i en tidrymd af sju år. Detta ledde honom till uppmärksamhet på solens rörelse kring dess axel. Tiden för denna revolution, observerad vid jordens medelpunkt, d. ä. tiden för solens geocentriska rotation, har af M. Laugier blifvit beräknad till 27,<sub>23</sub> dagar. Herr Nervander ordnar nu termometer-observationerna i Paris uti grupper, öfverensstämmande med denna period, och kommer till det resultat, att en sådan periodisk temperaturväxling verkligen eger rum. Likväl var tiden för denna växling icke noggrannt densamma med solens uppgifna omloppstid. Då han ordnade observationerna så, att den periodiska temperaturväxlingen tydligast framträdde, erhöll han en period af 26,<sub>27</sub> dagar. Denna tidsbestämning närmar sig nu ganska mycket den af M. Laugier uppgifna; och då man ihågkommer, att vid dess bestämmande genom astronomiska observationer alltid någon osäkerhet återstår i anseende till solfläckarnes rörlighet, så kan man icke draga i betänkande att för solens rotation kring dess axel antaga den tidrymd, hvilken bäst öfverensstäm-

mer med de meteorologiska observationerna. För första gången se vi således här det märkvärdiga: att en företeelse i vårt solsystem blifvit bestämd genom meteorologin, den osäkraste af alla vetenskaper, med större noggrannhet än den, hvartill man kommit genom astronomiska observationer.

Solens yta företer således ställen, som gifva mera, andra, som gifva mindre värme, så att alltefter den olika sida, solen vänder mot jorden, denna åtnjuter en högre eller lägre temperatur, samt att temperaturens gång på jordytan under vår sommar företer åtminstone två gånger en höjning och två gånger en sjunkning. Skilnaden mellan denna vaxling utgör  $0,6^{\circ}$  C. Och hvad som bevisar, att det erhållna resultatet icke beror af någon tillfällig, utan af en noga bestämd orsak, är följande:

- 1:o Att observationerna i Paris och uti Inspruck anställda femtioåriga observationer förete samma periodiska gång.
- 2:o Att förra hälften af observationerna i Inspruck, beräknad på samma sätt som den senare hälften, ger samma resultat som denna.
- 3:o Att, om man med hvarandra kombinerar förra halfårets observationer för alla de olika åren och fortfar på samma sätt med de senare halfårens observationer, så förete båda serierna samma periodiska gång.

Vigten för meteorologin af det erhållna resultatet ligger för öppen dag, och det återstår oss blott att uttala vår önskan, att se Hr Nervander offentliggöra denna upptäckt i alla dess detaljer. Vi önska se honom utsträcka sina undersökningar till andra perioder; och i hvarje fall är det nödvändigt, att man bereder honom tillfälle att vid detta viktiga arbete åt andra öfverlemna den så tråkiga, rent mekaniska, men likväl oundvikliga delen deraf, som består i talens afskrifvande, ordnande, summerande o. s. v.

Undertecknad: W. Struwe, Hess, Lenz, rapporteur".

Utan misstag kan här erinras, att denna Nervanders upptäckt och dess meddelande afgjorde för bibehållande af samma antal Amanuenser som förut vid Magnetiska Observatorium, då de tre år nu voro tillända, för hvilka de blifvit antagne. Sjelf njöt Nervander uppmuntran, att erhålla hälften af det s. k. Demidoffska priset för gagnande vetenskapliga prestationer.

Vid anförd tid var Nervander likväl ännu sjelf så osäker på sin upptäckt, att han, såsom af det åberopade brefvet ses kan, vacklade mellan den ifrågavarande temperaturvexlingens förklaring genom solens och genom månens inverkan, emedan månen fullbordar sin hvälfning kring jorden på 27, <sub>21</sub> dagar. Denna tanke på något månens inflytande på jordtemperaturen är så långt ifrån att vara ny, att den utgjort folktro hos alla jordens folkslag. Äfven vetenskapsmän hafva intill nyaste



tider hyllat den. Och om månen öfverhufvud något inverkar på väderleken, så skall det väl blifva svårt att antaga, att den skulle vara utan allt inflytande på temperaturen. Huru dermed än må förhålla sig, Nervander lemnade senare detta månens möjliga inflytande derhän, såsom vi tro, med öfriga sakförståndiges bifall.

Vid de i brefvet beskrifna undersökningar för upptäckstens bekräftande stannade emellertid icke Nervanders ihärdighet. Han anställde dylika jemförelser och beräkningar med serier af temperaturobservationer, gjorda i Danzig och i Salem i Nordamerika. Resultatet tjenade blott att bekräfta det redan insedda förhållandet.

Men han kombinerade härmed en annan nära liggande undersökning. Om solens värmande kraft vexlar, slöt han, så måste äfven dess sken vara vexlande, d. ä., den måste vara en s. k. variabel stjärna. Man hade länge anställt trägna observationer på solens irradiation, den skenbara vexlingen hos solskifvans diameter. Nervander antog, att denna vexling måste ega samma periodicitet, som solens värmeutstrålning. Beräkningen öfver nyssnämnda observationer bekräftade denna åsigt. Ja Nervander fann, att perioden för solens irradiation öfverensstämde med vissa variabla stjernors periodiska ljusvexling. Likväl visade det sig, att den period, Astronomin för den senare funnit,

motsvarade blott en vexling i solens irradiation, medan tvenne dylika, nära fullkomligt lika, förekomma under hvarje solens rotation kring dess axel. Hvem anar icke här, att Nervanders upptäckt sålunda leder äfven till bestämmandet af öfriga variabla stjernors (och derjemte troligen alla fixstjernors) rörelse kring deras axel. Upplysningar i ämnet innehåller det tal, hvilket Nervander föredrog vid Vet. Societetens högtidsdag den 29 April 1847, och hvilket här nedan finnes aftryckt.

Det var under dessa sistnämnda forskningar, Nervander öfverraskades af döden. Det är hopp, att de omfattande beräkningar, som förefinnas bland hans efterlemnade papper, skola kunna offentliggöras till bekräftande af riktigheten i hans skarpsinniga kombinationer; i all händelse återstår blott någon del af det mekaniska arbetet, för hvars verkställande Nervander dock redan hade uppoffrat betydlig kostnad, härvid, såsom alltid, frikostig för sin vetenskaps ändamål.

I det följande införes ännu ett föredrag: "Om väderleken", som Nervander höll inför den i Akademiska Läseföreningen deltagande studerande ungdomen. Till sina, i synnerhet på senaste tid talrikt besökta publika föreläsningar lär han begagnat endast spridda anteckningar, ty endast af sådane förefinnes ett antal bland hans papper.

Må denna skildring af Nervanders vetenskapliga verksamhet gagna att införa läsaren i efterföljande af-

handlingar och förmå gifva honom en föreställning om omfattningen af det arbete och vigten af de upptäckter, hvilka dölja sig under deras anspråkslösa yta; ingen skall då hvarken i skildringens längd eller i dess korthet finna något för saken obehörigt.

---

I Nervanders poetiska författarskap kan samma bestämda utveckling icke upptäckas, som i hans vetenskapliga verksamhet. Orsaken torde utan tvifvel främst böra sökas deri, att hans poetiska kallelse icke var nog kraftig, att öfver inre och yttre hinder bryta sig en egen bana. Frånvaron i hans dikter af en afgjord objektiv rigtning, en bestämdt uttalad verldsåsig, vittnar likaså om en viss osäkerhet i denna kallelse. Ty bland alla kriterier på en stor skald är väl det säkraste, att hans dikter äro sjelfständiga skapelser, icke blott i den mening, att i dem något är till, som icke förut varit, utan äfven i den, att de framställa en hel ny verld af åskådningar, fantasibilder och tankar.

Likväl kan man i Nervanders dikter alltintill senaste tid skönja en dem alla genomgående tråd. Han har nemligen i dem uttalat sin hyllning af det Sköna, det sköna i konsten, det sköna i naturen och hos dess, mannens fantasi och håg mest åtdragande skapelse, qvinnan.

Med den verkliga skalden och rimaren hade Nervander det gemensamt, att tiden för hans första poe-

tiska produktion sammanföll med tiden för hans första kärlek. Men endast den förre liknade han deri, att både hans diktarförmåga och hans kärlek öfverlefde den första lågan. I hans sånger visar sig nemligen äfven kärleken ega den sannt poetiska stämning, att dess föremål icke är denna bestämda individ, kring hvilken skaldens fantasi och sång för stunden leker, utan idealet, som för honom antagit den ena eller andra individuela gestalten. Redan tidigt sjöng han om denna kärlek:

”Förstår du den? O säg!

Till evigheten går dess ljusa väg!”

och sådan afspeglar den sig äfven i senare sånger, hvilka derföre icke tyda på någon kärlek, belönad och lycklig.

De utsatte årtalen visa, att Nervanders tidigaste dikter finnas bland de rent Lyriska Sångerna. I dem utgör, såsom lätt förklarligt, kärlekens känsla det öfvervägande elementet. Dock har äfven konsten, förnämligast i dess mest upphöjda form, skaldekonsten, i dem sin hyllning. Under en senare tid framträder detta element mera afgjordt, då äfven de större tillfällighetsstyckena vid tvenne magisterpromotioner gåfvo anledning till en sådan konstens hyllning. Likväl har Nervander diktat i denna anda mindre, än hvad hans utmärkta konstsinne, omfattande estetiska studier och rika konståskådning skulle låtit förmoda. Ett helt år, tillbringadt i Italien, såsom hans Resanteckningar ut-

visa, under de trägnaste konststudier, har icke inspirerat honom till en enda sång. Äfven nämnda anteckningar innehålla nästan intet utfördt bedömande, endast korta uttryck af bifall eller tadel. Och det är likväl icke för mycket sagdt, att Nervander i hänseende till poesi och bildande konst var den utmärktaste kännare, Finland egt.

Äfven der hans dikt berör konsten såsom föremål, sker det vanligast med hänsyftning till lifvets vansklighet under tröstande tanke på idealets evighet och den rena lyckan af dess åskådande. Till glädje öfver skönheten i och för sig höjde sig väl hans betraktelse öfverhufvud, men icke hans poetiska produktion.

Öfverallt i Nervanders dikter finnas prof på ett djupt sinne för naturens skönhet, hvilket framträder i taflor, liknelser och bilder, kanske det skönaste i all hans sång. Märklig är i hans naturbetraktelse den städse återkommande hänvisningen på alltings förgänglighet, hvilken träder emot oss icke blott i de dystert herrliga målningarne i Jephthas Bok, utan äfven i flera af hans smärre sånger, ja återljuder i hans vetenskapliga afhandlingar. Redan i ett stycke "Vid stranden", skrifvet 1822 i Förf:s sjuttonde år, afspeglas denna känsla i strofer, som kunde tillhöra den nära 10 år senare författade större dikten, äfvenså produkten af en ålder, hos människor i allmänhet ännu icke egnad åt dystra betraktelser. Och om man vore böjd

att i Jephthas Bok anse nämnda åskådningssätt för en stämning i det afbildade folkets och ämnets anda, så vittna flera tidigare sånger, att denna anda anslog författarens egen. Såsom han i "Lifvets bilder" sjunger:

"Så i ett moln, en ros, en våg

Jag lifvets trogna bilder såg,

Och trött den sväfvande blicken jag sänkte

Och vände mig bort med en suck; jag tänkte:

O menniskolif, hur likt du är

Allt vanskligt och förgängligt här!"

så betraktade han äfven i sin ingifvelses stunder allt det sköna, naturens åskådning erbjöd hans för dessa intryck öppna sinne.

Hvem närmade sig väl Nervander, utan att lära känna honom som den glada, af qvickheter öfverströmande sällskapsvännen. Dessa qvickheter skola ännu länge öfverlefva honom och gå från mun till mun. Och likväl finner man få glada rader af hans hand. Såsom prof på, hvad en humoristisk intention hos honom såsom skald förmådde, läses ett stycke bland de Lyriskas Sångerna. I hans Resanteckningar förekomma ett par skildringar på prosa i formen af Jean Pauls bekanta "Extrablätter"; men äfven i dem saknas ett friskare lif. De röja bemödande, icke stundens inspiration. Hans tunga kunde med ett par ord trycka löjlighetens outplånliga stämpel på saker och personer; och han yttrade någon gång sjelf, att hvarje sak var

oåterkalleligen dömd, om man blott för densamma kunde finna det rätta ordet. Sällan felade han att finna detta ord. Men bland hans dikter förekommer ett enda satiriskt stycke. Hans satir var det skarpa förståndets, den qvicka fyndighetens, icke fantasins glada lek. Säkert sade honom hans konstsinne, att den icke tillhörde poesins område.

Om vi alltså vid försöket att bestämma den allmänna karakteren i Nervanders sång anse Skönhetens hyllning hafva utgjort dess föremål, så leder oss vår betraktelse att jemte denna objektiva intention tillägga skalden Nervander en mera subjektiv stämning: behovet att i sången uttala en på djupet sorgsen själs klagan, en tryckande känsla af allt lefvandes uselhet och förgänglighet. För honom blef poesin aldrig den glada konsten; sånggudinnan var hans tröstarinna, icke föremålet för hans eldiga dyrkan; sången var hans tillflykt i lifvets betryck, icke hans lefnads mål.

Här är icke stället för en detaljerad kritik öfver hans dikter. Det är nog, om vi i dem förmått uppvisa någon allmän karakter, emedan tillvaron af en sådan i en diktsamling i sig innebär beviset för en snillebegåfvad diktare. Lätt är, att i den ifrågavarande samlingen finna på mindre lyckade sånger, att i mången lyckad anträffa en hård vers, i allmänhet en tung form. Men lika lätt är också, att i dessa sånger se en upphöjd och ädel tanke afspeglad i sköna bilder

och uttryck, stundom äfven uti en, i hvarje hänseende fulländad form. Förvånad läser man de sånger, han skrifvit vid 16, 17, 18 års ålder, förvånad på en gång öfver den åsigt af lifvet, den högre ingifvelse och den mogna form, de röja. Och sånger, sådane som t. ex. de fem första kapitlen af Jephthas bok, berättiga ensamt sin författare till *Skaldens* namn; ty de kunna ställas vid sidan af, hvad alla tiders stora skalders diktat, utan anspråk, må vara, på full jemnlighet, men med rättvis förhoppning, att deras skönhet icke skall förblekna vid sammanställningen.

Och sedan vi sagt detta, kunna vi väl tillägga, hvad som ingen hemlighet är, att Nervander såsom skald ingalunda öfverhufvud nått det högsta. Otvifvelaktigt synes vara, att sjelfva den melankoliska stämning, som gjorde honom utgjutelsen i sången till ett behof, ökades af det dunkla medvetandet, att inspirationen ofta svek honom. Verkligheten hade för honom förlorat all illusion; hans andes vingar förmådde icke alltid lyfta hans själ till fantasins rymder. Ett bittert alternativ nog, för att ytterligare nedstämma ett så finkänsligt sinne! Den aflidnes vänner läsa sålunda i Nervanders sånger den tysta bigten af en man, som fann det ljufvare, än att gråta ut, att stolt kunna säga:

"Hvad helst jag ock inom mig bär,  
Jag bär det, som en man".



Hvarje annan läsare, som eger sinne för diktens skapelser, skall med dem i dessa sånger njuta den glädje, skalden sjelf ehuru stundom förgäfvdes i dikten sökte, glädjen af det Skönas uppenbarelse på jorden.

Bland den hädangångnes efterlemnade papper förekommer, utom de två ofvannämnda vetenskapliga afhandlingarne och talrika dikter, ganska litet egnadt för offentliggörande. En memoire angående Saima kanal aftryckes här som en påminnelse om Nervanders icke obetydliga medborgerliga verksamhet. Så väl den för nämnda företag nedsatta Komiténs som Consistorii Academi protokoller torde innehålla vittnesbörd nog, att han i dessa båda kollegier icke var en gagnlös ledamot. Ett förslag till reformerande af landets lärda skolor, uppgjordt, efter hvad det synes, år 1838 eller 1839, förefinnes i så fragmentariskt skick, att det icke kunnat begagnas för tryck, ehuru isynnerhet hvad som återstår af Inledningen till förslaget, skulle lofvat ett icke ointressant bidrag till denna samling. Nekrologen öfver A. G. Simelius finnes här införd, emedan den innehåller åtskilliga yrkanden och reflexioner, värda att ihågkommas och karakteristiska för Författarens tänkesätt. Nekrologerna öfver P. A. v. Bonsdorff och G. G. Hällström försvara sin plats både genom sitt föremål och genom sitt utförande.

Anteckningar från Nervanders tidigaste utländska

resor, åren 1832—36, förefinnas till icke obetydligt antal; men det mesta består också blott i korta annotationer, ämnade att främdeles vidare utföras. Att en sådan utarbetning af desamma aldrig blef af, är att beklaga, då säkert hvad som nu i dessa anteckningar saknas, reflexioner och bedömanden öfver det erfarna, skulle gifvit dem det intresse, man af en så insigtsfull och snillrik resandes berättelser med skäl kan vänta. De få mera utfördt behandlade fragmenter, som förekomma, äro i denna samling upptagne, såsom de enda prof på Nervanders språk i den berättande och beskrivande stilen. Man bör dock naturligtvis bedöma dem utan anspråk på stilistisk fulländning, då de utgöra under resan nedskrifna utkast, hvilka sedermera ingen rättelse af Författaren undergått. Öfverhufvud må det här anmärkas, att Nervander, ehuru hans stil är både gedigen och ledig, icke egde egentlig stilistisk färdighet — något öfverhufvud sällsynt i vårt land, der så väl skolundervisning som universitetsstudier, lemna ungdomen i okunnighet om tillochmed de första grunderna i Svenska språket och utan all vana att på desamma uttrycka en egen tanke.

Stor meddelsamhet tillhör icke nationallynnet. Minst är det i vårt land sed bland män, att i fortgående brefvexling utbyta tankar och känslor. Äfven Nervanders bref inskränkte sig sålunda oftast till det för tillfället nödvändiga. Äfven der i de bref, som varit för

utgifvarena tillgängliga, frågor af allmännare intresse förekomma, är dock dessas afhandlande uppblandadt med så många hänsyftningar af personlig art, att breffen åtminstone icke ännu lämpa sig för offentligheten.

---

Slutligen återstår, att kort redovisa för utgifvarenas tillgöranden. Personligt nära förhållanden till den aflidne lika mycket som skyldig aktning för en utmärkt mans minne ålade dem, att af Nervanders skrifter åt den fattiga inhemska litteraturen bevara, hvad som kunde lända densamma till heder och gagn. Bland efterlemnade papper gafs icke tillfälle till stort urval. Endast den poetiska qvarlåtenskapen var rikare både till sångernas antal och till läsarnas mängd. Der nu ett urval blifvit nödvändigt, har det skett med all samvetsgrannhet. Ändringar hafva utgifvarena tillåtit sig, endast då meningen varit half eller tvetydig, eller då uttrycket varit språkvidrigt. Men så väl i dessa hänseenden som då någon felaktig vers tarfvat rättelse, har ändringen uteblifvit, i händelse den ej kunnat ske genom utbyte eller omkastning af ett par ord; hvarföre en och annan felaktighet qvarstår, der rättelse icke utan våldförande af Författarens tankegång kunnat verkställas. Isynnerhet har detta varit fallet med de förut tryckta skrifter, hvilka här blifvit intagna, både för att göra samlingen så fullständig som

möjligt, och för att gifva en någotsånär hel bild af Nervanders författarskap.

I afseende å bokens yttre hafva förläggarene gjort, hvad göras kunnat, och Nervanders efterlevande har utgifvandet af densamma bragt all den ringa ekonomiska fördel, vårt lands bokhandelsförhållanden medgifva.

Utgifvarena våga också hoppas, att samlingen icke skall göra ett, den afiidne högt begåfvade landsmannen ovärdigt intryck hos den större läseverld, för hvilken den är ämnad. Värdigare vore utan tvifvel minnesvärden, om man här skulle kunnat upptaga Nervanders alla vetenskapliga skrifter fullständiga. Men äfven om så kunnat ske, hade denna del varit till blott för några få vetenskapsidkare, utan att den större bildade allmänheten deraf lärt känna mera om Vetenskapsmannen och Skalden Nervander, än hvad äfven närvarande samling förmår erbjuda. Helsingfors i Maj 1850.



# **B R E F**

**från Hr Professor Nervander i Helsingfors  
till Hr Hess.**

(Uppläset den 19 Januari 1844.)

B R E K

from the Professor Alexander J. Heflinghaus

III Mr. Hess

Published by the University of Chicago Press

M. H.

Bland\*) den stora mängden af erfarenhetssatser i meteorologin gifves det ganska få, som tillhöra den egentliga meteoronomin. D. v. s. vi känna de gifna meteorologiska förhållandena för en mängd år och i de längst åtskilda länder; men vi veta ganska litet om de lagar, dessa förhållanden följa. Så t. ex. om vi hålla oss till undersökningarne öfver temperatures gång, känna vi endast två bestämda vexlingar i solens värme, nemligen den årliga och den dagliga. Termometerobservationer hafva gifvit vid handen, att temperaturen är lägre om vintern än om sommarn, lägre om natten än om dagen. Men detta är icke något annat, än hvad hvar man vet, äfven utan anställda termometerobservationer; och genom dessa har man endast kunnat bestämma de bestående gränserna för sagde vexlingar.

---

\*) Öfversättning ur "Bulletin de la classe Physico-mathématique de l'Acad. Imp. des sciences de S:t Petersbourg, Tome III. N:o 1." Öfversättningen är ofta något friare i omskrifning af vetenskapliga termer, obekanta för en större krets af läsare.

Det skulle då, synes det mig, böra ega intresse, att kunna uppvisa ännu en tredje vexling, hvars tillvaro, emedan den är vida mindre märkbar, än de båda föregående, kan upptäckas endast genom fortsatt vetenskaplig iakttagelse.

Redan vid årets början har jag i bref förberedt er MH. på en upptäckt af denna art. Emedlertid har jag nu i mina undersökningar hunnit så långt, att de göra en ända hittills okänd vexling i solens värme högst antaglig.

Se här MH. historien om gången af denna upptäckt. Sedan flere år har jag, såsom MH. vet, sysselsatt mig med undersökningar, syftande till upptäckt af någon regel för de temperaturvexlingar, hvilka man sammanfattar under den allmänna benämningen af irregulariteter. Jag leddes vid dessa på måfå vågade undersökningar af den enda bestämda tanke, att nämnda irregulariteter i sjelfva verket äro regelbundna företeelser, men af en mera omfattande art; hvilken åsigt jag också för längre tid tillbaka uttalat\*). Denna tanke är icke heller ny; tvärtom alla menniskor synas hysa den. Men det tyckes likväl, som om den hittills skulle tillhört de döda eller åtminstone de ofruktbara idéernas antal; den har utgjort ett sätt att tala, hvaraf hela världen betjenade sig, utan att nå-

---

\*) Se Bulletin scientifique T. VI, N:o 15, 16.



gonsin uppvisa denna föreställnings verklighet. När fråga uppstod att sammanfatta termometerobservationernas resultater, gjorde också flertalet af fysici allt sitt till, för att komma till vissa medeltemperaturer. Detta mål var det enda, de sökte uppnå, antingen genom probabilitetskalkyl eller genom att taga medeltalet af flera års observationer. Att vetenskapen en gång tagit denna rigtning, måste med tiden i hög grad försvåra forskningen angående sagde oregelbundna företeelser i temperaturen.

Medan jag egnade mig åt nyssnämnde undersökningar, underrättade jag för två år tillbaka H. Kupper och Lenz om upptäckten af en ganska bestämd, periodisk vexling i tiden för isbeläggningen och islossningen på Newa och flera andra floder i våra trakter. Denna period är, såsom jag på ett annat ställe skall bevisa, nära nog sjuårig. Det var naturligt, att jag skulle söka orsaken till detta förhållande i de skilda årens medeltemperatur, sammanställd från 7 till 7 år. Men ehuru jag under detta försök kom till nog märkliga resultater, om hvilka likväl icke här är stället att tala, märkte jag snart, att jag borde lemna hvarje förhoppning, att finna orsaken der, jag sökte densamma. Jag tog då min tillflykt till kända revolutioner af kortare omlopp, än ett år; och bland sådane fästade snart solens hvälfning kring dess axel min uppmärksamhet. Allmänna re-

flexioner syntes mig göra det antagligt, att solens yta icke på alla punkter eger fullkomligt samma värme. Ty om så vore, skulle detta förhållande utgöra ett undantag från naturens allmänna regel, att aldrig skapa något fullkomligt regelbundet. Det gällde alltså att undersöka, huruvida den förmodade oregelbundenheten hos solens värmande kraft vore nog stor, för att blifva märkbar på jordytan. Hvad som stärkte min förmodan i detta hänseende, var, utom exemplet af de variabla stjernorna, framförallt tillvaron af solfläckarne. Emedan dessa fläckar, resonnerade jag, intaga en bestämd zon af solens yta, så bör denna zon vara fysiskt af annan beskaffenhet, än solens öfriga zoner; och emedan de äro nog betydliga, för att varseblifvas af våra ögon, kunde de väl också frambringa en märkbar verkan på våra termometrar. Mina skäl, jag medgifver det gerna, voro icke de starkaste. Emellertid beslöt jag att efter perioden för solens hvälfning kring axeln, för dess rotation, ordna och beräkna några serier af dagliga termometerobservationer, införda i "Annales de Chemie et de Physique" ända från 1816. Snart insåg jag dock, att äfven detta försök måste öfvergifvas såsom osäkert. Tiden för solens rotation kring axeln var nemligen så litet känd, att man ännu i afseende på densamma sväfvade i osäkerhet om nästan en hel ( $\frac{95}{100}$ ) dag; under det att en preliminär beräkning öfvertygat

mig, att redan en osäkerhet af  $\frac{1}{10}$  dag skulle hindra mig att komma till något säkert resultat. Sistnämnda beräkning hade emellertid ledt mig till en vigtig iakttagelse. Tiden för solens geocentriska\*) rotation har af astronomerna blifvit bestämd till 27 à  $27\frac{1}{2}$  dygn. Jag uppkastade nu frågan: huru lång tiden för denna rotation bör vara, tagen inom gränserna af nyss anförda båda tal, för att densamma måtte innehållas jemna gånger i 7 år. Efter några försök fann jag, att det sökta talet var  $27\frac{19}{100}$  dagar. Jag var väl böjd att tro, att detta tal utmärkte rätta tiden för solens rotation; men snart erinrade jag mig, att  $27\frac{21}{100}$  dagar utgöra perioden för månens rörelse kring jorden. Dessa båda tal stå hvarandra så nära, att jag väl insåg, det jag äfven borde gifva akt på inflytandet af sistnämnda period för månens rörelse och öfverhufvud undersöka månens inverkan på jordens temperatur. Schuebler har bevisat, att regnets myckenhet beror af detta inflytande; och det var derföre ganska antagligt, att detsamma äfven skulle sträcka sig till temperaturen, emedan skäl finnas att icke

---

\*) D. v. s. Solens hvälfning kring axeln, såsom betraktad från jordens medelpunkt; i motsats mot den heliocentriska rotation eller samma rörelse i förhållande till solens egen medelpunkt.

anse medeltemperaturen för regndagarne och för klara dagar vara densamma.

Till en början examinerade jag månens synodiska period, hvilken Schuebler tillskrifver det märkbaraste inflytande på jordatmosferen. Öfverensstämmelsen mellan Schueblers iakttagelser och resultaten af min undersökning är ganska tillfredsställande. Man kan i allmänhet säga, att i alla de fall, i hvilka han funnit månen öka regndagarnes antal, jag funnit densamma verka på temperaturens höjning. Detta resultat kunde vid första anblicken synas något paradox; men man bör erinra sig, att här endast är fråga om Europa, och att i denna verldsdel sommarvärmens tilltagande åtföljes af tilltagande regn. Solen och månen utöfva således i detta hänseende en analog inflytelse, i det båda höja temperaturen och likaså öka nederbörden. Enligt Schuebler verkar månen äfven till tätare vestliga och sydvestvindar; och dessa vindar medföra vanligen icke blott ökad nederbörd, utan äfven en höjning i temperaturen.

För att komma till dessa resultat, bör man icke blott taga väderleken vid de framstående månskiftena, t. ex. syzygierna, i beräkning, utan man måste nödvändigtvis beräkna observationerna för hvarje dag. Sålunda har jag förfarit. Ty på samma sätt, som maximum och minimum af den dagliga solvärmens icke infaller vid kl. 12 om dagen och samma timme om

natten, på samma sätt kan det hända, att månen icke visar sin största inflytelse på de dagar, på hvilka man skulle söka den, om man lät sig ledas endast af teorin.

Jag är sinnad att inom kort i detalj och noggrannt offentliggöra resultaten af beräkningen, på det att hvar och en må ega ett lätt tillfälle att pröfva deras rigtighet. Detta synes mig vara så mycket mera nödvändigt, som månens inflytelse uppenbarligen är mera betydande, än flertalet af fysici tyckas böjda att medgifva. Emellertid kan jag här inskränka mig till denna preliminära framställning af resultaten.

Under det jag var sysselsatt med ofvannämnda beräkningar, fick jag se den rapport, Hr *Arago* afgifvit öfver Hr *Laugier's* bestämningar för solens rotation kring dess axel. Enligt Hr *Laugier* upptager densamma en period af  $27^{34}/_{100}$  dagar, hvilket för den geocentriska revolutionen utgör  $27^{23}/_{100}$  dagar. Hr *Arago's* rapport ingaf mig förhoppning, att denna bestämning vore noggrann åtminstone intill första decimalen. Hvad den andra decimalen angår — och Hr *Laugier* antager ingen tredje decimal — så synes han sjelf icke bestämdt yrka, att den vore noggrann. De stora differenserna mellan de skilda serierna af hans observationer medgifva också icke någon säkerhet utöfver första decimalen. Men blott denna var säker, var detta allt, hvad jag behöfde, emedan jag

icke betviflade, att man kunde finna andra decimalen genom sjelfva termometerobservationerna, om blott någon periodisk vexling i temperaturen existerar, beroende af solens rörelse kring dess axel.

Jag har nu till en början undersökt de termometerobservationer, som blifvit gjorda i Paris fyra gånger dagligen och publicerade i "Annales de Chimie et de Physique". Min beräkning, som omfattar åren 1816—39, gjorde det sannolikt, att solens ifrågavarande rotationsperiod vore minst  $27^{27/100}$  dagar i stället för  $27^{23/100}$ , som den borde vara enligt Hr Laugier. Uppmuntrad af denna framgång företog jag beräkningen af termometerobservationer, gjorda i Innsbruck från år 1777 till 1828. I dessa observationer, som blifvit anställda tvenne gånger dagligen, kl. 2 e. m. och kl. 4 f. m., visade sig samma periodiska omvexling.

Endast fortvaron af denna periodiska vexling har blifvit styrkt genom sistnämnda observationer, hvilka omfatta ett betydligt större antal år, ehuru de i anseende till noggrannheten visat sig vara Pariserobservationerna underlägsna\*). — — — — —

---

\*) Här följer en beskrifning på Förf:s förfarande vid sjelfva beräkningen, hvilken beskrifning utan de bifogade tabellernas och den grafiska planchens tillhjälp icke gerna kan förstås.

Senare återgår Förf. till ett *resonnement* öfver *vexlingens* orsaker, hvarvid han uttalar sin öfvertygelse, att densamma verkas af solens nämnda rotation, fastän han åter vid slutet af framställningen anmärker, att periodicitén i Newans "isbeläggning" beror af månens inflytande. Anmärkas bör också, att redan i denna afhandling fråga uppstår om solens egenskap, att vara en variabel stjärna, ehuru de osäkra observationerna på dess apparenta diameter icke lemnat någon anledning, att noggrannare pröfva frågan från denna sida.

---





# **FÖREDRAG,**

**hållet vid Finska Vetenskaps-Societetens  
årsdag år 1847.**

# FÖREDRAG.

hållt vid Finska Vetenskaps-Societeten

Årsdag år 1847.

Lika litet som någon annan af Finska Vetenskaps Societetens medlemmar öfverskattar jag de modesta anspråk, denna Societet hunnit förvärfva sig, att ega en högre betydelse bland de krafter, hvilka drifva vetenskapen och kulturen framåt på deras höga banor; men det ligger likväl i människosinnet en oemotståndelig benägenhet att symbolisera, att äfven i det lilla se bilden af det stora. Jag tillstår därför, att ingen af Vetenskaps-Societetens årshögtider återkommer, utan att väcka hos mig en viss högtidlig känsla. Jag ser här då en talrik samling af fäderneslandets statsmän, lagstiftare, krigare och embetsmän, hvilkas tid hela året om upptages af de rastlöst och bullersamt påträngande styrelsevärfven; jag ser den ungdom, hvaraf största delen endast i förbigående kan egna några få korta år åt studier och vetenskap, innan de af omständigheterna drivas att utströmma i alla riktningar på de olika banor, dit deras naturanlag, lifvets fordringar och statens behof kalla dem.

Alla dessa olika stånd och åldrar finner jag församlade här på hvarje af Vetenskaps-Societetens års-

högtider, för att genom sin närvaro skänka en hyllning åt vetenskapen och den lugna forskningen, här föreställda, så godt förhållandena det tillåta, af Vetenskaps-Societeten. Lik den tystnad, som för ett ögonblick afbryter sorlet i ett sällskap, synes mig derföre denna stund egnad att skänka det af dagens larm betagna och kanske uttröttade sinnet en ögonblicklig känsla af upphöjd frid, som den vetenskapliga forskningen erbjuder. Från denna synpunkt betraktad skulle i mina ögon dagens högtidlighet föga ökas deraf, om åhörarene utgjordes af jordens monarker, om kallelsen till festen utgått från världens första vetenskapliga samfund. Det är icke templets prakt och storhet, som bestämmer gudstjenstens sanna högtidlighet, hvilken i landtkyrkan kan vara lika stor som i katedralen, i fall den inre andan, som råder i begge, är densamma.

Jag har blifvit föranlåten att uttala dessa reflexioner genom det val af ämne, jag gjort för mitt föredrag denna gång — ett ämne, hvilket mer än många andra inom vetenskapernas område är, som det skulle tyckas, egnadt att höja tanken öfver stundens vanskliga bestyr och den tryckande känslan af tingens förgänglighet till bilden af ett evigt lugn och af en inom sig sluten orubblighet. Att dessa bilder ej böra sökas i lifvet eller på jorden, torde vara lätt att ana. Hvad finne vi annat än vansklighet och för-

gånglighet i detta lif, hvars ungdom och ålderdom endast äro skilda från hvarandra af några få stegs försprång till grafven; hvad annat än förgånglighet i den oss omgifvande naturen? De blommor, hvilka denna vårs sol snart skall framkalla, ser inbillningen redan sköflade af nästa vinter. Hela släkten af djur, kolossalare än några nu lefvande på jorden, hafva försvunnit från dess yta. Menniskoåldrar och verldsbeherrskande folk gå förbi vår tanke likt bilderna i ett skuggspel. Allt, allt, som här omger oss, bortryckes i tidens ström och hastar mot sin slutliga upplösning och förstöring. Jorden sjelf är blott en stor kyrkogård, betäckt med ruiner och askan af förgångna verldars plantor och djur, och man behöfver ej vara profet, för att kunna förutsäga, att den dag skall komma, då man skall gå öfver Europas nuvarande hufvudstäder liksom öfver Babylon och Karthago, utan att märka ett spår af deras palatser och torn, ja af hela deras tillvaro.

Om någonstädes, måste derföre de bilder af lugn och orubblighet, till hvilka den af stundens vaxlingar och stormar tröttade tanken längtar, sökas långt bort utom den oroliga planet, vi bebo; och det är ända till stjernorna, de evigt unga — såsom Skalden säger — som vi måste lyfta våra skumma blickar, för att finna det höga skådespelet af en orubblig ändlös tillvaro, strålande i oförändrad kraft, utan

aftagande, och sålunda upphöjd öfver alla tidens stormar och omvexlingar.

Så tyckes det vid första anblicken. — Dock detta lugn, denna oföränderlighet, som skänker åt stjernehvalfvet kanske dess sublimaste skönhet, de äro äfven de endast skenbara. En närmare skärskådning visar, att äfven till dessa aflägsna verldar sträcker vanskligheten sin spira, och att icke engång nattens stilla, milda stjerna gör ett undantag från den orubbliga lag, hvilken bjuder allt, som finnes i tiden, hemfalla under förgängelsens dom. Ty, i sanning, alla de hvälfningar, som föregått på vårt klot, huru obetydliga äro de ej mot de kolossala förändringar, som forskarens fjerrglas upptäcker på himlahvalfvet. Några få århundraden hafva varit tillräckliga att der framvisa skådespelet af omätliga stjerndimmor, hvilka förändrat form och utseende, dragit sig tillsamman och låtit stjernor — och således solar, måhända större än vår — födas ur sitt sköte.

En sådan nyfödd verld är troligen den lilla stjerna, som, förut osynlig, nu visar sig i Orions stora stjerndimma; och i allmänhet äro öfvergångarne från oformliga stjerndimmor till klara och afrundade stjernor så många och så omärkliga, att man ej kan tveka att anse hvarje sådan stjerndimma för ett Chaos, hvarur ett regelmässigt, afrundadt solsystem förr eller senare skall uppstå, ehuru århundraden, ja årtusen-

den kunna förgå, innan dess födslo-arbete är slut, och den unga stjernan framstår i all sin glans ur den formlösa massan.

Men menniskoslägtet med sin historia från gårdagen, med sin ännu yngre vetenskap har icke allenast redan kunnat stå vid solsystemers vagga; äfven måhända deras graf, deras dödskamp har det haft tid att betrakta. För att endast hålla oss till säkra, af de på sin tid berömdaste astronomer observerade fakta, må vi inskränka oss att anföra en af den ryktbare Kepler beskrifven stjerna, som syntes år 1604, men följande år försvann, utan att man sedermera kunnat finna ett spår af densamma. Likaledes visade sig 1670 en stjerna af 3:dje storleken i Svanens Constellation och försvann några månader derefter. Äfvenså återfinner man icke numera mången af de smärre stjernor, som gamla stjernkataloger upptaga; utan att man kan uppgifva, när de försvunnit, af orsak, att de äfven ursprungligen varit så små, att tidpunkten, då deras svaga ljus utslocknat, undgått astronomernas uppmärksamhet.

Huru bör man nu förklara dessa tilldragelser, att stjernor uppflymmat med en glans, som de förut ej egt, och sedermera utslocknat? Hafva dessa solar råkat i en brand, som sträckt sitt hemska sken ända till oss, och var således deras ovanliga glans endast bebådarinnan af en verlds undergång och förkunnade

åt aflägsna planetsystemer den fruktansvärda dag, då en åt förgängelsen hemfallen sol och jemte den alla dess planeter och deras otaliga med känslor och förstånd begåfvade invånare med ens funno ett förfärligt slut på sin tillvaro?

Denna åsigt tyckes vid första påseendet vara den enklaste och naturligaste; men det gifves analoga förhållanden, hvilka tvinga oss att till en måhända aflägsen framtid hänskjuta afgörandet, huruvida dessa stjernors utslocknande bör tillskrifvas eller icke tillskrifvas en sådan, här antydd verldsbrand. År 945 e. C. föd. syntes en klar, ny fixstjärna i Cassiopeas Constellation. År 1264 syntes nära på samma ställe en dylik ny stjärna. 1572 upptäckte Tycho Brahe en ny stjärna i samma Constellation. Af allt detta har man dragit den slutsats, att dessa tre nya stjernor, hvilka uppstått på ungefär 300 års afstånd i tid från hvarandra, måhända varit en och samma stjärna, om periodiskt lyser hvarje 300:de år.

Då 300 år tillagde till 1572 utvisa ett årtal i detta sekel, kan det under dess lopp afgöras, huruvida denna hypotes är grundad. Och är den grundad, så ledas vi ytterligare till den slutsats, att måhända andra stjernor, hvilka man blott sett engång uppflamma, för att sedan försvinna, höra till klassen af sådana periodiskt lysande stjernor, ehuru deras



perioder äro så långa, t. ex. 500 till 1000 eller flere år, att vetenskapen ej hunnit upplefva det andra återvändandet af deras högsta glans. Ett sådant antagande styrkes ytterligare deraf, att man på senare tider bestämdt lärt känna en mängd stjernor med periodiskt af- och tilltagande sken, hvilka derföre med ett gemensamt namn kallas *variabla stjernor*. En sådan variabel stjerna, och en af de märkvärdigaste af dem är stjernan *O* i hvalfiskens eller *mira Ceti*, hvalfiskens underbara stjerna, såsom den af äldre astronomer kallas. Denna stjernas periodiska ljusvexling upptäcktes först år 1596 af astronomen David Fabritius. Dess af- och tilltagande i glans omfattar en period af nära 332 dagar. Det är ännu oafgjordt, huruvida den vid sitt svagaste sken är synlig eller icke synlig för de starkaste tuber. Från detta minimum af glans höjer den sig småningom till den glans, som en stjerna af 6:te storleken eger, och stiger derefter hastigt under cirka 40 dagar ytterligare i glans, tills den uppnår den andra storleken, förblir af denna storlek i 26 dagar, hvarefter den åter mindre hastigt på 66 dagar aftager, tills den sjunkit till 6:te storleken och förblir sedermera i 200 dagar antingen aldeles osynlig eller åtminstone af en glans, som är vida under sjette klassens stjernors. Bland variabla stjernor, hvilkas period till sin längd är bekant, har stjernan 30 i Constellationen Hydran

den längsta period, bestående af 493,<sup>855</sup>/<sub>1000</sub> dygn, med en ännu vidlådande osäkerhet af 4 timmar i bestämningen af denna periods längd.

Den kortaste period har åter stjernan Algol i Constellationen Perseus. Dess ljusvexlingsperiod upptager blott 2 dygn 20 tim. 48' och 58'', hvarvid den märkvärdiga omständighet företer sig, att denna period år 1782 högst sannolikt var  $\frac{3}{4}$  sekund längre än för det närvarande. Om en annan variabel stjerna tror man sig åter veta, att dess ljusvexlingsperiod tilltager i längd. Vidare tror man sig hafva funnit, utom ett sådant regelmässigt af- eller tilltagande i ljusvexlingsperiodens längd, att en betydlig del af de variabla stjernorna visa en stor oregelbundenhet i afseende på sina ljusvexlingsperioder, så att, oaktadt perioden i medeltal har en gifven längd, dock någon enskild period kan vara betydligt kortare eller längre; aldeles såsom man finner, att, oaktadt våra floder hafva en viss dag i medeltal för sina islossningar, kan dock något visst år islossningen infalla mycket senare eller tidigare, än medeltalet låtit oss förvänta. En ytterligare oregelbundenhet visa de variabla stjernorna deri, att högsta styrkan af deras ljus under ena perioden ej är lika stor med högsta styrkan af deras ljus en följande period; aldeles likasom högsta värmen en sommar kan vara betydligt olika högsta värmen under en annan påföljande sommar. För öf-

rigt försvåras undersökningen af dessa stjernors periodiska glans betydligt deraf, att man måste bestämma styrkan af densamma genom en blott uppskattande jämförelse med glansen af andra stjernor, hvilkas sken ej är föränderligt. Härvid måste derföre mera godtycke och osäkerhet i bestämningarne uppstå, än som fallet är, hvad öfriga astronomiska observationer beträffar. Denna svårighet vid bestämmande af de variabla stjernornas glans kan tillräckligt förklara den lucka, som man finner mellan de långa perioderna af t. ex. 300 års ljusvexling och de korta af högst 492 dagars, hvilka man närmare undersökt. Den 300-åriga perioden upptäcktes, emedan stjernans glans i sitt maximum var så i ögonen fallande. De korta ljusvexlingsperioderna upptäcktes, emedan ljusvexlingen dervid, om än icke så betydlig, dock i anseende till periodens korthet går raskt för sig. Om åter en lika svag ljusvexling försiggår på 10 år, så är till- eller aftagandet på kortare mellantider så omärkligt, att det lätt kan hafva undgått astronomernes åt flere håll delade uppmärksamhet under de 3 eller 400 år, på hvilka astronomin blifvit ifrigare bedrifven. Det säkra är, att man tid efter annan upptäcker nya variabla stjernor och har fått anledning förmoda, att en icke obetydlig del af de stjernor, hvilka anses lysa med oförändradt sken, dock företer en, om än ringa ljusvexling.

Hvad är orsaken till denna ljusvexling? — Se der en fråga, som vetenskapen ännu är långt ifrån att hafva kunnat besvara. Man har hufvudsakligen uppkastat trenne förklaringar. Några hafva ansett, att de variabla stjernorna vore omgifna af stora mörka kroppar — planeter —, hvilka vid sitt kretslopp kring den lysande hufvudstjernan undanskymde för oss dess sken hvarje gång, de kommo mellan den och oss; hvarföre de således skulle åstadkomma mer eller mindre fullständiga stjernförmörkelser aldeles på samma sätt, som månen åstadkommer solförmörkelser. Andra hafva ansett, att de variabla stjernorna ej vore, såsom de öfriga himlakropparne, klotformiga, utan betydligt afplattade, och det sålunda, att de vid svängningen kring sin axel än vända åt jorden den breda sidan, då de skulle till den skicka sina flesta strålar, än åter vända åt jorden den skarpa kanten och således kunde endast skicka ett mindre antal strålar till henne; hvarföre stjernans sken då synes oss försvagadt. Slutligen hafva några trott, att vissa delar af stjernans yta lyste med starkare glans än andra, och att derföre stjernan, då den under hvälfningen kring sin axel vände dessa olika delar af sin yta åt jorden, måste förekomma oss ega en olika, än större och än mindre glans. Argelander — hvilken efter sin ankomst till Bonn, i brist, som han då ännu var, på astrono-

miskt observatorium och astronomiska instrumenter, sökte sig ett observationsfält, der han inga andra instrumenter behöfde än sina ögon, — Argelander har på senare tider mest bland alla Astronomer egnat sig åt observationer på de variabla stjernorna; och hans omdöme äger derföre vikt i allt, hvad dem an-  
går. Han anser den sista af de tre anförda hypoteserna vara den mest plausibla, ehuru väl den ej heller fullkomligt ännu kan lösa alla svårigheter. I hans tanke tyckas de öfriga Astronomerne instämma. Vi kunna emellertid antaga, att en variabel stjernas ljusvexling *på något sätt* sammanhänger med dess rotation kring sin axel.

Då nu ett antal fixstjernor företer en periodisk ljusvexling, och vår sol äfven är en fixstjärna, som endast skiljer sig från de öfriga derigenom, att den står oss närmare, har jag för mig uppkastat frågan: hör vår sol till de variabla stjernornas antal, d. v. s. lyser den på vissa tider med större glans än på andra?

Det förstås härvid, att, i fall solen vore en variabel stjärna, så kunde i all händelse skilnaden mellan dess starkaste och dess svagaste lysningskraft ej vara särdeles stor; ty i sådant fall hade denna skilnad ej undgått människoslägtet. Men om vi besinne, att man ej har lätt att märka skilnaden i ett vanligt runs upplysning, om man der har 9 eller 10

ljus upptända, och att man åtminstone ej kan märka denna skilnad i upplysning, om man ena qvällen har 10 ljus, men den andra qvällen blott 9 ljus, så måste man ock medgifva, att solen ena veckan kan lysa betydligt klarare än den andra, utan att man förmår märka en skilnad i dess klarhet; i synnerhet då här-till kommer, att luften genom fuktighet och moln ena gången kan vara vida mera genomskinlig än den andra, och att det således ej är lätt att afgöra, huruvida den förminskade klarheten någon viss dag uppkommer af solens egen förminskade glans eller också af luftens ökade ogenomskinlighet.

Vill man åter mera vetenskapligt undersöka frågan, kan den, hvad solens möjligen föränderliga sken beträffar, ej afgöras på samma sätt, som frågan angående vanliga stjernors ljusvexling. Dessa stjernors ljusvexling undersökes, enligt hvad nämnt är, sålunda, att man på olika tider jemförer den variabla stjernans glans med glansen af andra närstående stjernor, hvilka icke äro variabla, och antecknar, att den variabla stjernan på en viss dag hade t. ex. samma glans som en närstående stjerna af 6:te klassen, samt sedermera, t. ex. 3 dagar derefter, hade samma glans som en stjerna af 5:te klassen o. s. v.

En sådan jemförelse kan i afseende å solens glans icke företagas. Hvarmed vill man jemföra denna glans, då den såvida öfverträffar alla öfriga stjernors,

att deras sken ej ens synes, så länge solen är öfver horisonten? På en direkt jemförelse af dess glans med öfriga stjernors är således ej att tänka. Men om man besinnar, att ljus och värme vanligen följas åt, så är det troligt, att de tider, då solen lyser klarast, bör äfven dess värme vara störst. Vi äge således i våra termometrar ett mått på solens lysningskraft, i fall man kan skilja verkan af den olika lysningskraften från årstidernas inverkan.

Enligt hvad förut blifvit antydt, tyckes en stjernas ljusvexlingsperiod till sin längd bestämmas af stjernans rotation kring dess axel. Solens rotation kring dess axel, sedd från jorden, försiggår enligt de nyaste observationer och beräkningar på  $27^{23}_{100}$  dygn. Förskaffar man sig nu en series af thermometerobservationer, anställda på en viss ort och under en lång följd af år, och ordnar dem efter nämnda rotations-tid af ungefär 27 dygn, så komma årstidernas inflytelser att upphäfva hvarandra uti de, mot de 27 skilda dagarne af solens rotationsperiod svarande 27 slutsummorna, hvilka man får, om man hopadderar alla thermometerobservationer, som äro gjorda på samma dag af rotationsperioden. Detta är klart. Låtom t. ex. den 1 Jan. af ett visst år motsvara 1:sta dagen af den period af 27 dygn, som åtgår till solens första rotation kring dess axel. Den 28 Jan. samma år infaller då åter den första dagen af solens andra

rotation; vidare infaller den första dagen af solens tredje rotation 27 dygn senare eller den 24 Febr. o. s. v.; så att man får någon dag i hvarje månad af hela året att motsvara den första dagen af hvar rotationsperiod. Alla dessa första dagars thermometerobservationer adderas sedan tillsamman till en slutsumma, så att uti ifrågavarande exempel observationerna för den 1 Jan., den 28 Jan., den 24 Febr. o. s. v. komma att hopadderas. Den andra slutsumman, som motsvarar 2:dra dagen af solens 27 dygn långa rotation kring dess axel, fås på lika sätt, om observationerna för den 2 Jan., den 29 Jan., den 25 Febr. och så vidare hopadderas. På samma vis fås den tredje, fjärde och öfriga slutsummor, så att tydligen inses, att hvar och en af de 27 slutsummorna kommer att innehålla thermometerobservationer gjorda på alla månader af året, samt att således verkan af årstiderna ej mera kan göra sig gällande i de 27 slutsummorna, utan dessa böra alla vara lika, isynnerhet om man sålunda beräknar icke blott ett utan flera, t. ex. 50 års thermometerobservationer, då alla oregelmässiga temperaturvexlingar upphäfva hvarandra. Jag sade, att de sålunda erhållna slutsummorna böra vara lika; men för att en sådan likhet skall kunna ega rum, förutsättes, att solens värme äfven är lika under dess 27 dygn långa rotation. Är denna värme olika, så blifva äfven slutsummorna



olika. Nu har den ganska vidlyftiga kalkyl, som erfordras för ifrågavarande beräkning, visat, att solen *icke* värmer *lika* under alla 27 dygnen, utan att per medium dess värme är  $\frac{2}{3}$  grad större en viss tid af denna rotation, eller då en viss sida af solen är vänd till oss, än då den mot oss vänder en annan sida. Häraf har jag dragit den slutsats, att solen måste på samma tid, då den värmer mera, äfven lysa mera, och att solen således är en variabel stjärna, ehuru skilnaden mellan dess största och minsta lysningskraft är ringa. Detta resultat har erhållits af observationer anställda i nära 80 år dels i Innsbruck, dels i Paris och har blifvit publicerad af mig i Petersburgska Vetenskaps Akademiens *Bulletin Scientifique*.

Sedermera har jag funnit detta resultat ytterligare bekräftadt af observationer anställda i Danzig och i Salem i Norra Amerika. Dessa sednare beräkningar har jag dock ej ännu publicerat, emedan min uppmärksamhet blifvit ledd åt en annan utväg att bevisa, att solen ej på alla sidor är lika lysande. Men förrän jag beskriver denna utväg, må det dock tillåtas mig nämna, att Physici förstå med uttrycket *irradiation* en verkan på vårt öga, som uppstår derigenom, att föremålen synas till en viss grad större, ju mera de lysa. Så t. ex. synes handen i en svart mandske mindre, än i en hvit; i svart dräkt visar

sig vexten smärtare, än i hvit o. s. v. Orsaken är något liknande den, som gör, att allt efter som man med fingret trycker hårdare eller svagare på en elastisk dyna, blir fördjupningen, som uppstår i dynan, mera eller mindre utsträckt i omfång. Ljusstrålen svarar mot fingret, dynan mot nerfnätet i ögat eller den så kallade *retinan*. Ju starkare ljusstrålen är, det vill säga: ju starkare den trycker på retinan, desto vidsträcktare blir inom en viss gräns den fläck af retinan, som afficieras af tryckningen; men ju större omkretsen af den afficerade fläcken är, desto större visar sig föremålet för vårt synsinne; och det kan således vid ett starkare ljus visa sig större, än det i sjelfva verket är. Eller med en annan liknelse: en bläckplump på ett sugpapper breder ut sig och blir större, än på vanligt skrifpapper; det vill säga: icke allenast de nerfändar af retinan, som träffas af ljusstrålar, afficieras deraf, utan denna affection meddelar sig till viss grad åt de närmast liggande, af ljusstrålen icke träffade nerfändarne.

Om nu solen ena dagen lyser starkare än en annan dag, bör den äfven i förra fallet synas oss genom irradiationen något litet förstorad. Astronomerne hafva år från år och dag från dag anställt noggranna mätningar af solens diameter och finna den än litet större, än litet mindre. Olikheten uppkommer nu till större delen deraf, att solens kant ej liksom må-

nens visar sig skarpt begränsad i teleskopet, utan tyckes liksom *flamma*. Dertill komma en mängd andra svårigheter: t. ex. af den uppvärmning, som solen förorsakar i sjelfva teleskopets rör, hvilken uppvärmning gör, att luften i röret kommer i dallring och följaktligen äfven ger en dallrande rörelse åt solbilden o. s. v.

De af dessa antydda orsaker uppstående observationsfel, som gifva en soldiameter än större, än mindre, än den verkliga är, måste dock i slutliga resultatet upphäfva hvarandra, i fall man beräknar ett tillräckligt antal observationer. Äro då dessa observationer uppställda efter solens 27 dygns långa rotationsperiod, så återstår endast verkan af irradiationen, sålunda, att observationerna i medeltal gifva en litet större sol-diameter de tider, då solens sken är starkare. Ett sådant resultat har jag i sjelfva verket erhållit af 28 års observationer, anställda på de förnämsta observatorier i England, och det sålunda, att de kroklinier, hvilka representera temperaturens gång i Innsbruck och Paris under den 27 dygn långa perioden, på det märkvärdigaste sätt öfverensstämma med den kroklinie, som svarar mot de förändringar i solens skenbara diameter, hvilka visa sig under den nämnda 27 dygns perioden. De dagar, då temperaturen för 27 dygns perioden är störst, visar sig äfven solens diameter störst o. s. v.

Detta resultat har jag ej ännu publicerat. Ty jag har visserligen af 28 års beräkningar kommit till en stor sannolikhet för nyssnämnda öfverensstämmelse, men ännu återstå ungefär 80 årgångar af de i England publicerade astronomiska observationerna att beräknas; och beräkningen af denna massa observationer är särdeles arbetsdryg. Jag har derföre endast här på förhand velat framställa gången af mina forskningar angående frågan, huruvida solen är en variabel stjärna, en fråga, som otvifvelaktigt, i fall den, som jag tror, blir jakande afgjord, skall lemna vigtiga bidrag till kännedomen om de variabla stjernornas ljusvexling, hvilken Argelander anser vara en af de märkvärdigaste företeelser i naturen (*»eine der merkwürdigsten Erscheinungen der Natur»* såsom hans ord falla sig.)

Ett ytterligare skäl, som styrker mitt påstående, att solen är en variabel stjärna, finner jag i den stora likhet, som råder mellan de af mig funna kroklinierna för solens värme och diameter under dess 27 dygn långa rotationsperiod å ena sidan och å andra sidan de allmänna dragen af den kroklinie, som representerar den gemensamma gången af de variabla stjernornas ljusvexlingar. Denna gång i ljusvexlingen är nemligen någotsånär lika för alla variabla stjernor. Hvad kroklinien för solens rotationsperiod beträffar, består denna kroklinie af tvenne

hälften, af hvilka den ena är så lik den andra, att den senare hälften kunde anses för en blott repetition af den förra. Ja, visste man ej af andra grunder, att solens rotationsperiod verkligen utgör  $27^{23}/_{100}$  dygn, så skulle man af den ifrågavarande kroklinien, om man efter den ville hafva reda på solens rotationstid, helt säkert antaga denna tid att utgöra något mer än  $13\frac{1}{2}$  dygn, d. v. s. hälften af hvad denna rotationstid verkligen utgör. Antagom nu, att fallet äfven är detsamma, hvad de variabla stjernorna beträffar, det vill säga, att den kroklinie, som svarar mot deras ljusvexling, består af tvenne alldeles lika hälften. I det fallet har man ovilkorligen ansett det vara en ny period, som endast var sednare hälften af den verkliga ljusvexlingsperioden. Eller med andra ord: låt en variabel stjerna hafva tvenne midt emot hvarandra stående lika ljusa ställen, åtskilda från hvarandra af tvenne mörkare. Då skall man, under det stjernan vänder sig kring sin axel, hafva tvenne ljusvexlingar: 1:o starkare ljus, 2:o svagare ljus; 3:o åter starkare ljus, 4:o åter svagare ljus.

Tror man derföre, att stjernan vändt sig en gång kring sin axel, medan en ljusvexling försiggått, så har man gjort stjernans rotationstid hälften kortare, än den i sjelfva verket är. Detta kan nu också lätt hafva händt vid bestämningen af de variabla stjernornas rotationstid. För att derföre rätteligen jem-

föra en variabel stjernas kroklinie med den kroklinie, som jag funnit för solen, bör man kanske endast hafva afseende på den första hälften af denna senare kroklinie. Gör man åter så, så blir likheten mellan solens och de variabla stjernornas kroklinier i allmänhet tagen så stor, att de ord, med hvilka Argelander beskriver denna de variabla stjernornas kroklinie, fullkomligt passar in på den kroklinie, hvilken jag funnit för solen, och att jag ej med egna ord bättre kunde beskrifva denna sednare, än jag nu gör det med Argelanders, hvilka jag utber mig att såsom ett slut på detta föredrag få citera:\*)

---

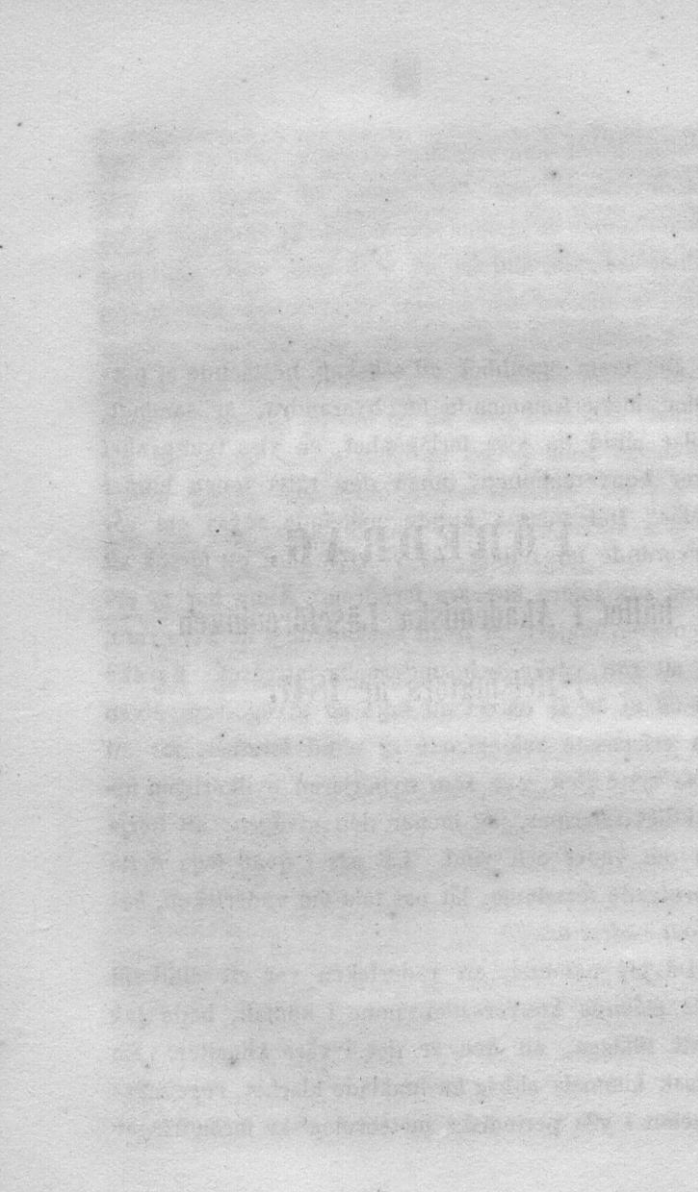
\*) Här åberopade citation, som i manuskriptet icke är utförd, har icke heller kunnat återfinnas i Hr Argelanders arbeten i sådan form, att dess införande skulle gagna den större läsande allmänheten.

Utgifv:s Anm.

**FÖREDRAG,**

**hållet i Akademiska Läseföreningen,**

**i Helsingfors år 1847.**





De första ögonblick ett sällskap, bestående af personer mera fremmande för hvarandra, är samladt, hvilat alltid en viss förlägenhet, en viss tvungenhet öfver konversationen, innan den rätta tonen hinner anslås. Det samma kunde måhända sägas om vår närvarande församling, då vi vilje göra ett försök att bland oss införa litterära föredrag. Ännu har ej erfarenheten afgjort, af hvad beskaffenhet de böra vara, för att rätt väcka och underhålla intresset. Kanske det då ej är så oäfvat att följa en utväg, som äfven den erfarnaste salongsman ej alltid försmår, för att bryta tystnaden, och som nybörjaren ovilkorligen instinktlikt tillgriper, jag menar den utvägen, att börja tala om väder och vind. Låt oss i qväll följa detta bepröfvade föredöme, låt oss tala om väderleken, *hurudant vädret är*.

Då jag nämnde, att väderleken var ett alltid till buds stående konversationsämne i nödfall, hade jag bordt tillägga, att den är det i våra klimater. En tropisk himmels aldrig fördunklade klarhet, regelmässigheten i alla periodiska meteorologiska förändringar

i den varma zonen torde gifva ganska ringa ämne för samtalet. Vål hör man ofta nog hos oss förkunnas, att det är vackert väder i dag, men jag har ännu aldrig hört, att det fallit någon in att i ett sällskap förkunna, att solen verkligen gått upp på den bestämda tiden; och lika litet torde det falla någon i Peru in, att för sitt sällskap en dag berätta, att vädret äfven den dagen, liksom alla andra dagar året om, fortfar att vara vackert. Allt, hvad vi i meteorologiskt hänseende känna om dessa lyckliga klimater, har derföre ej blifvit oss meddeladt af dess invånare. Det är nordiska resande, för hvilka dervarande väderleks regelbundenhet varit något nytt, något ovanligt, hvilka observerat och beskrifvit klimatets beskaffenhet. Inhemska författare tyckes något sådant lika litet falla in, som det fallit våra geographer i hågen att berätta, att stjernorna alla dagar gå upp och ned i Helsingfors, eller åtminstone troligen gå upp och ned; ty hvad de göra under vissa af våra, veckotal mulna höstnätter, kunde vara tvifvel underkastadt.

Väderleken i våra klimater äger ej de tropiska regionernas enformighet. Man har kallat Europa hela världens aprilväder. Benämningen passar isynnerhet för orter, som hvarken ligga för långt från öppna hafvet eller för nära detsamma. På afstånd från hafvet blir klimatet, hvad man kallar kontinentalt; en

glödande sommar åtföljes omedelbart af en isig vinter. I Italien, på Kanariska öarne finner man ej skönare drufvor än i Astrachan. Och ändock är på sednare orten vinterkölden så sträng, att vinrankan om vintern måste djupt nedgrävas i jorden, för att ej förfrysas; ty ännu sydligare än Astrachan, i Kislär vid mynningen af Terek, stiger kölden om vintern i maximum till 30° C. Ja skillnaden mellan värme- och köld-extremerna är så stor, att på Orenburgs stepper öknens skepp, kamelen, och Tundrans flygtiga invånare, renen, möta hvarandra. Den Ryska expeditionen till Chiva åtföljdes af 1000-detals kameler, hvilka omkommo af köld och snöyra. Ett exempel på hafsklimat lemnar oss England och Irland. I Irland vid samma bredd som Königsberg frodas myrtenträdet i fria luften, men ändock mognar der ej drufvan, ja knappt plommonet, hvaraf till och med hos oss ännu förekomma, det är sannt, nödvuxna exemplar. Vintern är nemligen i Irland ytterst mild, men sommarn i stället dimmig och sval. Denna jemna fördelning af en fuktig värma har Irland — hafvets gröna smaragd — och England att tacka för sin grönska och för sina invånares friska ansigtsfärg — och derjemte för deras anlag till lungsot och spleen. Visserligen äro vi Helsingforsboer vana vid dimma; men aldrig hafva vi dock en så stark mist som i London, der t. ex. den 24 Maj 1838 gatpojkarne om

qvällen sprungo ikring med brinnande facklor, för att, som de sade, få reda på den, till ära för Drottningens födelsedag föranstaltade, praktfulla illuminationen. Att det i England för öfrigt ej stannar vid mist och dimma, derom erinras vi af en gammal anekdot. En otålig resande fick nemligen på sin fråga: "om det då oupphörligen regnar i Bristol"? det tranquiliserande svar: "nej, nog snögar här också emellanåt".

Här i Helsingfors, beläget på en udde, utskjutande i Finska viken och nära dess smalaste mynning, der alla vindar, som storma in och ut från denna vik, trängas om hvarandra, här blåser det, då det ej stormar; och jag kunde derföre för icke längesedan ej utan smälöje höra en högre embetsman säga, att han nu, sedan han blifvit pensionerad, bösatt sig i Helsingfors för att *söka lugnet*. Jag vet ej, om han ännu råkat på detta lugn; men det vet jag, att när sommaren 1846 Magnetiska Observatorii vindmätare stått 14 dagar visst icke absolut, men dock relativt stilla, menade en af mina amanuenser, att vindmätaren säkert råkat på obestånd.

Men detta omvexlande skaplynne, som våra klimater förete, herrskar endast på jordytan. Några tum under denna yta råder redan de tropiska klimatens regelbundenhet; 30 tum under jordytan försvinner temperaturskilnaden mellan dag och natt, och på

ett djup af 60 à 70 fot är temperaturen vinter och sommar lika. I den djupa källaren under Pariser-observatorium visar termometern oupphörligt, år ut och år in, samma oföränderliga temperatur. Djupa källor hafva en oföränderlig temperatur, som vanligen är densamma som ortens medeltemperatur, hos oss således vanligen  $4^{\circ}$  C. Denna medeltemperatur beror ej endast på ortens afstånd från polen. Under samma bredd äro alla vestkuster varmare än motsvarande ostkuster. Europa, såsom vestkust af gamla verlden, är derföre varmare, än motsvarande ostkust af Nord-Amerika. Canada, beläget sydligare än Paris, har samma medeltemperatur som Drontheim i Norrige; och vissa delar af Texas hafva samma temperatur som det vida nordligare Neapel.

Men finnes då ingen möjlighet att utreda orsakerna till dessa sammansatta temperaturförhållanden? Svårligen är meteorologien ännu så utbildad, att en nöjaktig lösning af dessa gåtor i en icke alltför aflägsen framtid vore att förvänta. Det hela ligger för oss ännu som en intrasslad härfva med en och annan lös ända, hvilken vi kunna åtfölja ett stycke fram, tills en invecklad knut hämmar alla våra bemödanden att uppveckla tråden längre. Välan, låtom oss då här framdraga en och annan af dessa lösare och redigare ändar i den intrasslade härfvan och åter utan mycket grubbel öfvergifva den, för att framtaga en ny

tråd! Ofta har den fragmentariska kunskapen mera intresse, än den sammanhängande vetenskapsbyggnaden. Inbillningen uppritar ofta skönare planer till det felande af byggnaden, än den fattiga verkligheten har råd att sedermera solidt utföra.

Ångan har blifvit ett så väsendtligt moment i vårt lif, att jag kan förutsätta, att hvar och en är bekant med detta underbarn af de mest olikartade föräldrar, med denna dotter af eld och vatten. Men vid ordet ångmachin tänker man dock sällan på den älstä af alla ångmaskiner — Atmosferen. Det vatten, som kondenseradt i en störtskur eller i form af ett vårregn nedfaller till jorden, har höjt sig derifrån i form af ånga genom kraften af solens värma. Den vattenqvarn, som drifves af bäcken, går således med tillhjälp af ånga, är en ångqvarn i sin sort; hvarvid solen gratis åtagit sig bestyret af eldare och maskinist\*).

---

\*) Skilnaden mellan ånga och dunst, dimma, mist. Molnet en dimma i höjden. Dimman ett moln *par terre*. Pilatus. Tafelberget. Moln, som komma upp öfver Ulricasborg, regnigra, men försvinna.

Det regnar mindre uppe i höjden, än nere. Luften mellan molnet och jorden regnar äfven. Detta gäller också om snön och haglet, hvilket derföre ej gör så stor skada, som man af hagelkornens storlek kunde vänta.

Huru uppstå molnen? — När fönstret i en lätt med folk uppfylld concertsal öppnades för den yttre vinterluften, bör-

Jorden har tvenne kalla zoner och en varm, d. v. s. en varm kammare mellan två kalla förstugor. Den varma kammarens dörrar stå alltid öppna; det uppstår ett kontinuerligt drag, och detta drag i stort kallar man passad. Der den nordliga och sydliga passaden mötas, är en vindstill trakt, och den heter äfven så. Denna vindstilla trakt är ej orörlig, utan flyttas med solens årliga upp- och nedskridande mellan vändkretsarne. Passadvinden är torr, emedan den kommer från en kallare trakt till en varmare. I vindstillan regnar det alltid, emedan den varma luft, som höjer sig, för att gifva plats åt den tyngre kallare passaden, sjelf afkyles, ju mera den höjer sig från jordytan, samt dervid afleyererar i form af regn den vattenånga, som den efter afkylningen ej mer förmår hålla upplöst. Hvarje ort inom vändkretsen har således en regntid, en soltid och en molntid, som de kallas af Indianerne vid Orinoco. I högre atmosfæren flyter den uppstigande luften tillbaka till polerna. Man ser det på höga moln, på Pico di Teneriffa, på

---

jade det snöga. Der varm och kall luft blandas, uppstår lätt nederbörd. Den eviga dimman öfver Berings sund, der värmen så hastigt aftager mot nordén, att colibris och valrossar träffas på samma strand.

Om man öppnar dörren till ett varmt rum om vintern och ställer ett ljus i dörren, så etc.

Mavua Kea på Havaj. Ännu tydligare vid vulkaniska utbrott. På Barbados hördes en explosion som af groft artilleri. Följande dag sågs ett svart moln i vester, som närmade sig, förvandlade dagen till natt och nedregnade i en ofantlig quantitet aska. Hvadan kom denna? Enligt passadens riktning från Azorerne; men i sjelfva verket från vulkanen Morne Garou på S:t Vincent, 20 mil vestligt från Barbados. Vulkanen hade slungat askan upp till den öfre passaden \*).

---

\*) Cosequinas i Central-America utbrott den 20 Januari 1835. Jamaika, 800 eng. mil nordost derifrån, höljdes af ett fint askregn den 24 och 25 Januari. Bevis att den öfre passaden från vindstillan delar sig åt begge polerna. Askregn på skeppet Conway, 700 eng. mil sydvestligt i Stilla Ocean från Cosequina.

På Anderne vid 20,000 fots höjd träffas ej ännu öfre passaden; Cosequinas och Morne Garous explosioner måste således hafva haft en oerhörd styrka. Så var det äfven. Cosequinas dofva buller hördes ända till Jamaika och S:ta Fé de Bogota, alltså i en omkrets af 200 geogr. mil. — Äfvenså vid Morne Garous utbrott. Från Juni till Juli 1811 höjde sig, jemte rök och flammor, nära vid en af Azorerna, S:t Miguel, en ny Ö, Sabrina, från ett hafsdjup af 150 fot ända till 300 fot öfver vattenytan med en omkrets af en engelsk mil. Senare skakades de små Antillerne, Mississippi, Arkansas och Ohio af jordskalf; men äfven här funno de elastiska krafterna ej någon utväg från jordens inre, utan sökte den på nordkusten af Columbia. Den 26 Mars 1812



Mellanrummet mellan tvenne meridianer bildar, som bekant är, en likbent triangel, hvars basis utgöres af eqvatorn, och hvars spets är vid polen. Den luftmassa, som uppstiger vid basen — eqvatorn — har derföre ej plats att flyta fram i det allt mer afsmalnande rummet, utan måste förut sänka sig till jorden. Vi funno derföre den öfra strömmen vid vändkretsarne redan nedsjunken till Pico de Tene-riffa, och det till och med om sommaren. Vid Azorerna når den redan hafsytan. Europa ligger derföre helt och hållet redan i den sålunda nedsjunkna öfre passaden. Men emedan nu vindstillan och med henne hela passaden, allt efter solens gång, skrider åt norr eller söder, så flyttar sig med denna gång äfven det ställe, der den öfre passaden når jordytan. Orter i närheten af vändkretsarne träffas derföre en tid om året af passaden, en annan tid ligga de åter fullkom-

---

inträffade en jordbäfvning i Carracas. Efter ett skalf utgjorde den 150 fot höga kyrkan Alta Gracia med 15 fots tjocka pelare ett fintmaladt gruslager af 6 fots höjd, och om qvällen belyste fullmånen från en molnfri himmel Carracas ruiner, under hvilka 10,000 af stadens invånare lågo begrafne. Dock äfven här funno de vulkaniska krafterna ej någon utväg. Men äntligen den 27 April lyckades det dem att öppna Morne Garous ett fullt århundrade tillslutna krater; och ända till Rive Apure, d. v. s. på ett afstånd som från Vesuvius till Paris, hördes de befriade fångarnes dundrande jubel.

ligt utom den. De hafva derföre äfven en torr och en fuktig årstid; men med den väsendtliga skilnad, att det regnar der, när solen står lägst. De sydvestliga regnvindarne komma långsamt från atmospherens höjder nedåt bergen. Man ser det tydligt på de moln, hvilka från och med October omhölja södra delen af Pico de Teneriffa; de sänka sig allt lägre och slutligen utbryta de i förfärliga åskväder, som rasa i de lägre bergstrakterna af ön. En eller ett par veckor derefter nå de hafsytan, och sjelfva Piken betäckes af snö. I Algier börjar regntiden tidigare på hösten och varar längre. De Franska krigsexpeditionerna till de inre delarne af landet gifva tillkänna denna regntids början.

I sydliga Italien utvidgar sig regntiden till större delen af året, och den absolut regnfria tiden krymper ihop till några månader. I Schweiz och i det nordligare Europa felar en sådan regnfri tid helt och hållet. Vi hafva nederbörd hela året om, och det mest om sommarn. Men ännu i Italien äro regntidens början och dess slut — vår och höst — utmärkta af åskväder och stark nederbörd. Hos oss sträcker sig, som sagdt, regntiden så långt öfver året, att denna regntids början och slut sammanträffa i ett; och emedan detta sammanträffande sker om sommarn, så regnar det hela sommarn. Kring sjusofvardagen infaller detta intressanta möte af vårt vår- och höst-

regn. Deraf kommer det ordspråket, att om det regnar sjusofvardagen, så regnar det derefter i sju veckor. Det är således alldeles i sin ordning, att vi böra hafva fult väder om sommarn; och vi borde fröjda oss, att naturlagarne äfven hos oss veta göra sig respekterade. Men litet hårdt är det ändock för oss stackars Nordboer. Vi få ej fröjda oss öfver en vacker och molnfri sommar, utom då vi liksom kunna stjäla oss till den som ett undantag från en allmän regel.

Vid liten öfverläggning finne vi, att den öfre passaden ej öfverallt längs hela passadvindens gräns kan sänka sig till jorden. Den luft, som uppstiger vid eqvatorn skulle lemna ett tom-rum efter sig, om den ej ersattes af luften från de tempererade zonerna, hvilken således på sina ställen måste tränga in till heta zonen och på sin väg hindrar den öfre passaden att sänka sig ned. Deraf följer, att, om den öfre passaden stryker från söder till norr i Frankrike, så kan det hända, att den nedra passaden på samma tid stryker från norr till söder i Tyskland. De luftströmmar således, hvilka i heta zonen gå öfver hvarandra, gå i de tempererade klimaterna *bredvid* hvarandra, ehuru i båda fallen i motsatta rigtningar. Då dessa motsatta luftströmmar i de tempererade klimaterna än välja en flodbädd än en annan för sina vågor, så få vi, såsom hufvudkarakter för våra klimater, en strid,

ett ömsesidigt undanträngande mellan tvenne luftströmmar, en polarström och en eqvatorialström. Om endera af dem länge herrskar på en trakt, så uppkommer det ena eller det andra extremet af vårt klimats temperatur; men hålla begge luftströmmarne hvarandra jemnvigt, så att den ena herrskar den ena, den andra den andra dagen, så uppstår den afvexling, som utgör det egendomliga i vårt klimat eller vår väderlek, såsom Svenska språket så målande uttrycker sig.

Den nordliga luftströmmen är kall, tung och torr; den sydliga är varm, lätt och fuktig. Vid den förra står derföre barometern högt och thermometern lågt, vid den sednare tvertom.

Nu måste anmärkas; att när luften strömmar från norr åt söder eller från söder åt norr, så förändras dess rigtning genom jordens rörelse kring sin axel. En luft, som går från Dorpat åt söder, har i Berlins latitud redan NNOstlig rigtning; kommer den nordliga vinden från Helsingfors, har den i Berlin hunnit få NOstlig rigtning; och kommer den från Uleåborg, så är den full Ostlig vind, innan den hinner till Berlins latitud. Om derföre en lugn atmospher sätter sig i rörelse från Berlin i sydlig rigtning, så visar vindflaggan i Berlin först nordlig vind; fortfar luftströmmen några dagar, så öfvergår den till NNO., NO. och slutligen till Ost. En motsatt vridning får vinden, om den går från söder till norr. En sydlig vind i Hel-

singfors blir SSVestlig, när den hunnit till Uleåborg; kommer den från Dorpats latitud, är den i Uleåborg SVestlig; och är den hemma från Berlins latitud, så visar den sig i Uleåborg såsom full vestvind. Ju längre derföre en rörelse i luften varar, som börjar med sydlig vind, desto mera öfvergår den till vestlig, och vindflaggen genomlöper småningom en qvart kompass från S. till SSV., SV. och sist Vest. En nordostlig vind är således en långväga nordlig vind; en sydvestlig en långväga sydlig vind. Den kallaste, tyngsta och torraste vinden är derföre den NOstliga, men icke den nordliga vinden. Den fuktigaste, den varmaste, den lättaste är den sydvestliga, men icke den sydliga vinden.

Af det nyss sagda inses lätt, hurudan vindens gång måste vara, om t. ex. en sydlig luftström en tid herrskat och sedermera uttränges af en nordlig. Flaggen visar först sydlig, sedan i ordning sydvestlig och full vestlig; derpå följer nordlig vind, så nordostlig och sist ostlig vind, hvarefter den sydliga återkommer o. s. v.; med ett ord: vindflaggen går vanligen med solen och ej mot solen. Jag såg sistlidne sommar en brigg i hamnen, som längre tid der låg förtöjd för tvenne ankaren i fören, så att sjelfva skrofvat kunde vända sig efter vindens rigtning. Begge ankartågen vredos då naturligsvis ett hvarf om hvarandra, hvar gång vinden gått rundt kring kompassen

åt ett led, men vridningen upplöstes ett hvarf, om vinden gjorde en gång kring kompassen i motsatt riktning. Vindens gång var dock enligt teorin, och begge tågen voro vridna *med solen* 6—7 hvarf om hvarandra inom några veckor.

Töväder och regn äro den sydliga luftströmmens beledsagare; det klaraste väder, den strängaste köld inträffa om vintern vid ostlig eller nordostlig vind; men en angenäm, torr väderlek åtfölja denna nordliga luftström om sommaren. I September och början af Oktober, då denna luftström är den rådande, hafva vi en serdeles vacker väderlek, som, när den är utmärkt i sitt slag, får namn af eftersommar. I Norra Amerika är denna eftersommar ännu regelmessigare och kallas der Indian-sommar, emedan landets urinvånare — Indianerne — då gå på jagt, när, som de säga, den store anden skickar dem deras sommar. I November få vi med rådande sydlig vindström den intressanta väderlek, som man ej så lätt glömmor, sedan man engång haft den äran göra bekantskap med dess lugna, stadiga moln, dess bastanta dimmor och dess långmodiga regn, åtföljda af stormar, som dagar och veckor gifva sällskaps-societeters ledamöter anledning att berätta hvarandra den högst sannfärdiga nyheten: "att det är ett fult och ruskigt Herrans väder ute".

I allmänhet är den nordliga strömmen svagare.

Den blåser från den ofvannämnda triangelspetsen vid polen mot triangeln's bas vid eqvatorn; dess bana blir således bredare, mera utvidgad, ju längre den framskrider, och derigenom försvagas dess kraft, dess hastighet. Sydvinden, som blåser från basen mot spetsen, är åter häftig och stormande. Under denna sin häftiga framfart träffar den allt kallare klimater och uttömmar derföre öfverallt sin fuktighet i form af regn eller snö.

Utom denna nederbörd uppkommer en annan, då den ena vindströmmen undantränger den andra. Detta inträffar, antingen den kalla strömmen undantränger den varma eller tvärtom. I förra fallet börjas nederbörden vid vestlig vind. Åska eller vild snöyra, allt efter årstiden, uppstå. Luften afkyles. Klart väder följer på mulet. Ovädret utgör öfvergången från långvarigt mulet till klart väder, och denna öfvergång sker hastigt, emedan den kalla, tunga luftströmmen hastigt förmår undantränga den varma lätta. Då den kallare nordliga vind, som följer på den vestliga, är tyngre än denna, så stiger barometern. Man säger, då barometern stiger: det blir vackert väder.

Mellan begge luftströmmarne, den undanträngande nordliga och den vikande sydliga eller vestliga, ligger en gräns, der de begge motväga hvarandra — ett lugn, som om sommaren ger sig tillkänna genom det, som vi kalle en qvaf, tryckande luft. Uttrycket, att

ett åskmoln vänder om vinden, får af det ofvan sagda sin förklaring. När nordströmmen inträffar, då är åskmolnet och dess regn i och med detsamma färdigt. Deraf den hastiga fördunklingen af dagen och den öfverraskning, som t. ex.: en vacker dag träffar en menniskomassa, hvilken ej märker, och än mindre hinner rädda sig undan det inbrytande ovädret.

Den nederbörd åter, som inträffar, då sydströmmen undantränger den nordliga strömmen, uppkommer vid ostlig eller sydostlig vind. Vid den faller barometern, emedan den undanträngande strömmen är den lättare. Barometern faller: vi få fult väder, d. v. s. den nordliga eller nordostliga vinden går öfver till sydostlig och sist till sydvästlig vind. — Här sker alltså öfvergången från vackert till fult väder; och denna öfvergång sker långsamt, emedan den lättare sydströmmen ej så hastigt kan undantränga den tyngre nordströmmen. Snö efter kalla dagar, som öfvergå till töväder, högtsväfvande åskmoln och åskväder, som ej afkyla luften, höra hit. Regn med västlig vind öfvergår alltså till snöfall, ty den västliga vinden skulle ej regna, om den ej mötte en kallare nordlig vind, som slutar med att afkyla regnet till snö.

Snö med ostlig vind öfvergår ej sällan till regn, ty den ostliga vinden fäller snön genom afkylning ur den varmare sydliga, men ofta eger denna sydliga



vind nog värma, för att öfvervinna nordströmmens kyla, och då följer regnet på snöfallet.

Snö med vestlig vind och stigande barometer be-  
bådar tilltagande köld. Snö med ostlig vind och fal-  
lande barometer förkunnar en mildring i kölden. Häraf  
inses, huru viktigt det är att hafva afseende på vin-  
den jemte barometerns stigande och fallande. Begge  
observationerna förenade bedraga ej ofta. Barome-  
terns stigande och fallande ensamt är åter ett högst be-  
drägligt förebud af den väderlek, man har att förvänta.

---



# **REFLEXIONER**

öfver en projecterad canal mellan sjön  
Saima och Finska viken.



Vid bedömande af ett industriellt företags nytta borde hufvudsakligast statistiska data komma i fråga. Ty värr är samlandet af sådana ännu ej i Finland bragt i något system. De spridda data, som kunnat hopsamlas, har Baron v. R. redan bilagt till Comités betänkande. Jag vill derföre ej här upprepa dem, utan endast framställa några allmänna åsigter \*).

---

Finland hyser den upprigtigaste tacksamhet för den visa ekonomi, hvarmed landets statsmedel blifvit värdade. Ett betydligt öfverskott har uppkommit. Det är en skatt, som för landet är dubbelt kär, både derföre att landet är fattigt och liksom alla fattiga sätter ett öfverdrifvet värde på sina små skatter, och derföre att det fått denna skatt liksom oväntadt och utan att rätt veta huru. Det är derföre med en viss uppmärksamhet landet väntar att se, huru detta öfverskott kommer att användas. Det är således af

---

\*) På ett par ställen i artikeln äro några strofer uteslutna, hvilkas aftryckande skyldig grannlagenhet icke tillåtit.

vigt, att styrelsen begagnar denna första gynnande konjunktur för att utföra något stort, något i ögonen fallande industriellt företag. Det är en åtgärd, som ej allenast verkar för det närvarande, den förespeglar för landet äfven, hvad det har att hoppas för framtiden af visa och faderliga monarker. Smärre företag, hvilkas sammanlagda nytta kunde motväga den af ett enda, men storartadt arbete, väcka endast partiel uppmärksamhet och medföra ej den moraliska verkan, som detta sednare.

Vid ett sådant företag kommer åter allt an derpå, att det är väl valdt och att, om ej hela landet direkte kan draga nytta deraf, åtminstone en vidsträckt provins kan hafva fördel af detsamma. Saima canal är af en omedelbar nytta för mer än en tredjedel af landet, och för denna tredjedel har styrelsen hittills varit i tillfälle att minst verka. Förenas Päjäne sjö framdeles med Saima, sträcker sig denna omedelbara nytta till tre femtedelar af landet. Medelbart sträcker sig denna nytta dessutom till hela kusten, emedan de inre delarne af landet, som hafva den omedelbara nyttan af canalen, erhålla alla sina utrikes förnödenheter från kustens handelsstäder, och consumption af dessa artiklar måste tilltaga med stigande välstånd. Intet annat industriellt företag i landet kan således i anseende till *vidsträckt* nytta rivalisera med Saima canal.

Dessutom är det säkert, att, om alla provinser finge votera, hvar pengarne borde till något större industriellt företag användas, så skulle hvarje provins, sedan den i första rummet voterat på sig sjelf, säkert i andra rummet votera på Savolaks och Karelen, hvilka mest komma att vinna genom canalen. Ty dessa landsorter, som omgifva Saima, bebos af kärnan af Finska folket, hvars typ der bibehållit sig renast. Det är derföre hos Finlands skaldar och författare högst vanligt att kalla denna sjö »Finlands hjerta», »Finlands dunkelblå öga.» — Saimas strand är lika helig för Finnen, som Wolgas för Ryssen. — Då nu »Finlands hjerta» lider af bristande circulation, men canalen skulle blifva dess pulsåder och den väg, hvarigenom civilisationens ljus skall tränga till dess »öga», så inses lätt, med hvilken enthusiasm landet skall helsa förslagets utförande. Denna poetiska synpunkt är ej utan sin stora vikt, ty på mängden verka känslan och de traditionella åsigheterna mera, än de djupsinnigaste resonnementer.

Men i sjelfva verket äro de provinser, som skulle hafva omedelbar nytta af canalen äfven framför de andra i behof af styrelsens vård och hjälp. De äro i åkerbruk, industri och välmåga långt efter de öfriga provinserne, och likväl är deras jordmon bland de bördigaste i Finland. Vidsträckta kärr, mossar och odlingsbara fält ligga der obegagnade. Orsaken

dertill är bristande sjöcommunicationer, ty landtransporten försvåras genom sin längd. En tunna råg kostar i forlön till kusten 4 à 6 Rub. B:co Ass. I goda år kan man därför ej der konkurrera med kusten. I missvext stegras genom samma svårighet vid transporten priset med 40 procent mot, hvad rågen gäller vid hafsstranden. Jordegendomarne äro därför i de inre delarne af landet i vida lägre värde än vid kusten. Under så missgynnande omständigheter är det naturligt, att åkerbruket bedrifves med lamhet, och att all håg för industri är bortdomnad.

Detta förhållande skulle betydligt upphjelpas genom canalen. Den skulle äga denna verkan icke endast genom sin verkliga användbarhet, utan äfven genom den moraliska impuls, som den skulle gifva åt inbyggarnes Finska flegma; ty också denna skulle vakna till lif, skulle nödgas öppna armarne, för att mottaga industrin och civilisationen, som besegrande naturens alla hinder bana sig en jätteväg, för att komma till dessa af den allt förändrande tiden hittills orörda bygder.

Man kallar de med Ryssland tidigast förenade delarne af Finland »gamla Finland» och säger, att landets eröfring fulländades af Kejsar Alexander. Man har orätt — det finnes ännu hos oss, i hjertat af Finland ett jungfruligt land att tillkämpa åt culturen. Det är det verkliga *nya Finland*, och den ädlaste eröf-



ring, som återstår hos oss att göra, och som Kejsar Nicolai ännu kan lägga till sina ärofulla anors.

Hittills hafva vi endast betraktat de fördelar, åkerbruket kan hafva af canalen. Den nytta, manufaktur och handel deraf komma att draga, är för det närvarande ännu oöfverskådlig. Fåfängt har man i Finlands berg sökt efter jern för vårt behof; våra grufvor ligga i våra sjöar, af hvilka de flesta i de inre delarne af landet innehålla en outtömlig rikedom af jern; ty den förnyar sig, som man vet, inom 15 år. Men deras bearbetande fordrar nödvändigt en sjötransportväg.

Den bästa inkomstkälla, allmogen i de inre delarne af landet äger, består i trädhandeln. — Med den sista Engelska tulltaxan har en förderflig conjunctur inträffat för denna handel. — Skall den ej gå under, men utvidgas till den grad, hvartill naturen ger anledning, är en lättad transport på canalen oundgängligt nödvändig. Väl befarar mången af denna handel skogarnes utödande; men detta är en fruktan, som man hyst hos oss i trenne sekler. I Finland bortruttna emellertid ännu årligen flere träd, än som borthuggas till försäljning, och så länge borde man billigtvis ej behöfva befara skogsbrist. Men om denna fruktan ägde grund, så komme den åtminstone att upphöra, när allmogen blefve bättre i tillfälle att försälja sin skog. Detta låter paradox, men är der-

före icke mindre sannt. Hvarföre skulle bonden vårda eller ens skona sin skog nu, då den intet värde äger. Nu behandlar han den blott som en fiende, hvilken, om han ej utrotar den, rycker in på hans äng och hans åker. Der han ej hinner hugga ner den, bränner han upp den, för att åtminstone draga någon nytta af den genom att så sin råg i dess aska.

Kanske fruktar man, att bonden, om han får tillfälle att bortsälja sin skog, skall med ens nedhugga den. Äfven det vore bättre än, att den nu ruttnar bort; och dessutom är ett sådant oförstånd föga att befara. Han slagtar ju ej sin bästa ko, för att få kalasa en dag; och canalen skall göra hans skog till hans bästa ko, ty han skall ofta för en ringa del af skogen erhålla det pris, hvarföre han nu gerna ville sälja hela sitt hemman.

Exporten af landtmannaproducter till Sverige har till en betydlig del på sednare tider upphört. I dess ställe har utförseln af landtmannavaror till Petersburg betydligt tilltagit, i synnerhet från de östra provinserna. Sedan canalen öppnas, skall denna handel få en mångfaldig utvidgning, och derigenom priset på ved och flere viktualier i sin mon bibehållas vid nuvarande priser i Petersburg oaktadt dess tilltagande folkmängd.

I allmänhet vore det öfverflödigt, att här ingå i vidare detaljer; man kan höja sig till en högre och

tryggare synpunkt, då man påstår, att ju mera naturen påkallar ett företag, desto säkrare gäldar hon det derå nedlagda arbetet. Bland verk, som hon föreskrifvit den civiliserade människan, måste man väl räkna föreningen af Saima med Finska viken. Detta arbete skall derföre förr eller sednare företagas. Till och med en Kejsare af Ryssland kan räkna till sin ära att hafva förbundit en af Europas största insjöar med hafvet.

På grund af allt detta vågar jag med trygghet påstå, att intet så nationelt, för Finlands väl så viktigt företag, som den projecterade canalen kan inom mansåldrar hos oss utletas och utföras. Då de flesta af de åtgärder och bestyr, som för ögonblicket synas så viktiga, längesedan äro glömda, skall canalen allt mera utveckla sina välsignelserika frukter.

— — — — —

Är det öfver canalarbetet uppgjorda kostnadsförslaget tillräckligt? Ehuru icke någon speciel kännare af hydrotekniska arbeten, har jag dock nu under ett års tid varit i tillfälle att studera mig in i saken och har haft den äran, att såväl i Comitén som i Utskottet för projectets revidering taga den noggrannaste och mest detaljerade känedom af detta project.

— — — — —

Har staten medel att utföra canalarbetet? är en fråga,

som man kanske först bordt göra. För min del skulle jag dock våga anse den vara af mera underordnad vikt. Det är efterverlden, som hufudsakligast kommer att draga nytta af företaget. Det är derföre billigt, att den kommer att kännas vid den del af kostnaden, som nutiden ej mäktar bestrida utan att staten derigenom skulle förlamas och hindras att sträcka en nödig vård åt andra grenar af Rikshushållningen. I hvad mån en sådan assignation på framtiden kommer att behövas, ligger naturligtvis utom min sakkunskap. Men om äfven hela arbetet skulle måsta utföras genom en sådan utväg, så återstår dock den tröst, att alla tider och alla länders erfarenhet utvisar, att intet folk ännu ruinerat sig genom anläggning af vägar och communicationer äfven der, hvarest de ej lofvat så ögonskenliga förmoner och varit så af behovet påkallade som Saima canal.

Såsom motbevis torde det vara obilligt att anföra vissa af de Nordamerikanska fristaterne; ty deraf, att de ej *vilja* betala sin statsskuld, får man ej sluta till deras oförmåga.

Ofvanföre har jag haft äran antyda den nytta, canalén skulle medföra för den enskilda industrin i landet; men en klok statshushållning gör sig naturligtvis äfven den frågan: bär sig detta företag i och för sig sjelft betraktadt? Inbringar Saima canal åt staten räntan på de utlagda penningarne? Herr Baron

v. R. har uträknat, att canalen efter all sannolikhet skall i den närmaste framtid inbringa öfver 2 procent, sedan underhållskostnaden blifvit afdragen, men att inkomsten framdeles måste blifva betydligt större. — Denna beräkning är särdeles knapp och försigtig; men må den gälla som riktig. — Då blir företaget visserligen ej särdeles lönande för ett enskildt bolag; men åtminstone ej alldeles förfeladt.

Staten åter kan göra en helt annan beräkning öfver sin vinst, än den enskilde; ty kronan kan beräkna för sig helt andra inkomster af canalen, än de directa transportafgifterna. Utom dessa kan hon nemligen anse som sin årliga vinst af företaget: 1:o Den directa beskattningen på de odlingar och verk, som utom canalen ej skulle kunna uppstå och bära sig; 2:o Utgående tullen för de varor, som dessa verk producera; 3:o Införseltullen på de artiklar, som ett i följd af canalen stigande välstånd gör till behof för de inre delarne af landet; 4:o Den behållning kronan gör genom att ej så ofta, som förr, nödgas vid missväxter understödja de inre provinserne med spanmål och restafskrifningar.

Af det förut sagda följer dessutom, att en af statens betydligare inkomster, beskattningen af sågverken vid Saima och exporttullen för trädvaror från Wiborg, helt och hållet beror af canalanläggningen.

Att de svåra följderna för statens inkomster ge-

nom upphörande af trädhandeln ej endast inskränka sig härtill, bevisas lätteligen genom ett exempel. Allmogen endast i Kuopio län har den sednare tiden genom skogsprodukters försäljning årligen förtjänat 100,000 Rub. S:r och dermed således kunnat betäcka sina kronoutskylder, bestigande sig ungefär till 90,000 Rub., så att föga eller inga kronorester der förefinnas. Vid de svåra missväxtår, hvaraf detta län lidit, skulle utom denna handel förhållandet hafva varit bedröfligt, och blir det, om canalen icke utföres. Man behöfver blott erinra sig, huru ofta regeringen för ett par decennier tillbaka råkade i förlägenhet för nöden i detta län! Ja man kan gå så långt att påstå, att sjelfva missväxtåren småningom skulle minskas genom canalen; ty de uppkomma genom det prekära svedjebruket, hvilket åter måste minskas, då skogen får värde, och allmogen just genom försäljningen af skogsprodukter kan vinna nödiga medel för att företaga mossodlingar. Tillfälle till sådana finnes i öfverflöd. Kuopio län har på en areal af 39,000 qvadrat verst 10 à 11,000 verst mossor och kärr. Lika är förhållandet i de andra länen. Sjelfva canalen går till en del genom ett vidsträckt kärr — Konnunsuo — som har en bördig jordmon och odlad kunde lifnära hundradetals familier.

Ännu mera lysande måste den vinst utfalla, som

Saima canal kommer att inbringa åt staten, när engång Saima och Päjäne blifvit genom en canal förbundna — ett företag, som är lätt utfördt och föga kostsamt. Emellertid skulle de beräkningar, som man för ett sådant fall kan och bör uppgöra, utfalla så vid första anblicken utopiska, att jag ej här vågar anföra dem. Jag inskränker mig hellre till ett exempel, hvaraf man lätt kan draga slutsatser. I Finland finnes hittills blott en enda canal, den vid Warkaus, som kostade ungefär 200,000 Rub. B:co Ass. Direkta inkomsten betäcker hittills blott underhållskostnaden. Men närmaste följd af denna canal var anläggningen af 5 sågverk, hvilka eljest ej hade burit sig. Sågskatten af dessa verk inbringar årligen åt staten 5,000 Rub. B:co Ass. Exporttullen för deras produkter åtminstone 10,000 Rub. Om den förra summan beräknas som ränta och den sednare som amortissement, så är anläggningen af canalen inom 20 år ersatt, och staten har i ränta på kapitalet till en början  $2\frac{1}{2}$  procent och allt mera i samma mon amortiseringen fortgår. Härtill kommer, att allmogen på dessa sågverk förtjenar årligen 100,000 Rub., som den använder en stor del till afbetalning af kronoutskylder och nyodlingar. Öfriga näringskällor för allmogen och dermed förenade inkomster för staten äro vid denna beräkning ej uppförda.

Må man härefter uppgöra slutsatser för statens in-

komster från Saima canal. Må man afdraga så mycket man billigtvis kan från beräkningen, och frågan, huruvida Saima canal kommer att löna sig, måste alltid besvaras jakande. Med detsamma har man frågan afgjord, huruvida företaget är rådligt, huruvida det för Finlands krafter är möjligt. — Folken, liksom individerna, skapa sjelfve sina öden. Om båda gäll-  
 ler: vouloir, c'est pouvoir.



# NEKROLOG

ÖFVER

**ANDERS GUSTAF SIMELIUS,**

LECTOR VID GYMNASIUM I ÅBO.

HERBOL

OF THE

ANDERSONS' GUSTAF SMITH

LECTOR AND CHAIRMAN

Bland \*) sina offer i Åbo har choleran', ty värr, skördat Lectorn i Historien vid dervarande Gymnasium, Philos. Doct. Anders Gustaf Simelius.

Han föddes den 14 Maj 1790 i Kaustby kapell af Gamle Carleby socken. Hans fader, Jacob Simelius, dog som Kyrkoherde i Kalajoki församling. Modren hette sjelf Chydenius. Efter att hafva genomgått Uleåborgs skola, inskrefs A. G. Simelius vid Universitetet i Åbo år 1808. Undergick 1819 Philosophiae Candidat-examen, hvarvid han erhöll 20 röster af det då högsta möjliga antal 33. Samma år promoverad Philosophiae Doctor & Artt. Libb. Magister. 1819 Extra Ordinarie Amanuens vid Universitetets Bibliothek; vid hvilken befattning han förblef tills 1829. Utnämnd 1825 till Kammarskrifvare vid Universitetet. År 1828 vald till Curator för Österbottniska Afdelningen vid Kejserliga Alexanders Universitetet. År 1829 utnämnd till Lector i Historien vid Gymnasium i Åbo. Afled den 18 December 1831.

Då Lector Simelius ej gjort sig bekant som skriftställare — utom exercitii- och gradual-disputationer

---

\*) Aftryckt ur Helsingfors Morgonblad 1832.

lärer han ej hafva utgifvit annat än sina theser för Lectoratet — då han, efter att en längre tid, än vanligt, hafva förblifvit Student, vid sin Phil. Candidat-examen visserligen hedrade sig, men dock ej visade sig som en brillerande så kallad examenskarl, och då han sedermera först vid en ålder, vid hvilken så mången äfven på den väg, han valt, gjort en lysande carriere, ingick på den egentliga embetsmannabanan, som också knappast beträdd för honom afbröts genom döden, då han ändteligen ej ens som husfader genom en efterlemnad, värlös familj kan göra anspråk på ett allmännare deltagande; så kunde kanske ett lif, som äger så få blänkande sidor, icke synas vara af särdeles högt intresse. Från en annan synpunkt betraktadt, skulle dock en trogen tecknare otvifvelaktigt deraf kunna uppdraga en betydelsefull tafla. Åtminstone skulle hon ej sakna den planmässiga och djupa anläggning, den enhet i grundtonen, som den skickligaste målare förgäfvades skall söka anbringa i så mångt annat, för öfrigt bländande effektstycke. Men äfven några flyktiga drag kunna till en del antyda detta för läsaren.

Allt för bekanta, för att här beskrifvas, äro för den, som besökt ett Universitet, å ena sidan det brådstörtade loppet genom lärosalarne, för att så fort som möjligt hinna målet: en fullmakt eller en stjerna, och å andra sidan det om möjligt ännu förvändare

och barnsligare jagandet efter granna examens-röster och betyg. Det förra lemnar inga intryck efter sig. Naken kommer snabblöparen till Universitetet — liksom förr till den Olympiska banan — och naken återvänder han derifrån, i fall han ej såsom *fikon*alöf medför det vidt omfattande föraktet för allt, som han dervid — *icke* lärt sig. Det sednare åter frambringar ofta ej annat resultat, än att det bevisar, det vårt examensgeni ej ägt en ande, mäktig att tillegna sig all den heterogena, honom påtvungna lärdomen, hvilken i det fallet förvandlar hans bildning till en genom pedanteriets trädsyra för alla framtida intryck väl conserverad mumie. Sällsynt är deremot företeelsen, att någon med stadgadt förstånd bedömer sina anlag och sin förmåga samt uppgör för sig en arbetsplan, som hvarken är för ytligt och knappt tilltagen eller för vidsträckt och utan sammanhang inom sig och med hans framtida studium och lefnadsyrke. Priset, att med klarhet hafva uppfattat och med consequens utfört en sådan plan, tillhör otvifvelaktigt honom, som utgör ämnet för vår nekrolog. Han hade tidigt egnat sig åt lärare-kallet och dervid isynnerhet åt Historien, hvarföre han med städse lefvande hänsigt åt detta mål uppgjorde och genomgick en lärokurs, hvars omfattning och grundlighet endast bestämdes af inre nödvändighet och ej af yttre tillfälligheter, promotioner o. s. v., hvilka

dervid vanligen yttra så stort inflytande. Sin promotionstid ansåg han infalla, då hans studier uppnått den mognad, att han, som sjelftänkande och sjelfständig vetenskapsman, kunde lemna mindre eller större kompendiers ledband. Under hans tioåriga Student-tid utgjorde Allmänna- och Litteratur-Historien samt Philosophien hans hufvudstudium.

Oaktadt han allt framgent uteslutande egnade sig åt den förstnämnda bland dessa vetenskaper, sökte han dock ej någon Docentur deri; antingen han ej ansåg sig hafva dertill nog vidsträckt beläsenhet, eller han ej kände sig äga nog talang i allmänhet, för att uppträda som lärare i Historien vid ett Universitet. I begge fallen gjorde han sig visserligen ganska orätt, om man beräknar, hvad som fordras af en sådan lärare efter vanlig tabulatur; men vill man mäta Historiens lärare — så gjorde Simelius — efter platsens högsta måttstock, då vore en tvehågsenhet om kallelse dertill förlåtlig äfven hos det största snille; ty det gifvas ju tider och länder, som ej förmått frambringa en enda sådan, lyckligt begåfvad vetenskapsman. Då Simelius således hade beslutit, att ej uppträda som Academisk lärare, visar sig hans tillgifvenhet för hans vetenskap i så mycket renare och oegennyttigare färg, som han utan egen förmögenhet tycktes för framtiden afgjordt måsta åtnöja sig med de obetydliga inkomster, hans Kammarskrifvare-

post inbragte. Vid inrättningen af Gymnasium i Åbo erbjöd sig dock oförmodadt för honom utsigt, att erhålla en vidsträcktare verkningskrets. Få, äfven med större lärdom och snille, torde äga förmåga, att med mera värdighet, gagn och inre tillfredsställse, än han, bekläda Lectoratet i Historien vid ett Gymnasium. Dertill fordras nemligen ej allenast kunskaper och lärare-gåfvor, utan äfven framförallt och mer än af någon annan, vare sig Academisk eller Skollärare, förmågan att tillvinna sig ungdomens oinskränkta aktning och tillgifvenhet; ty framgången af dess studier beror vid intet läroverk så mycket, som vid ett Gymnasium, af lärarens personlighet. Skälen dertill behöfva ej utvecklas. — Hans talang att lära kunde redan tillräckligt vitsordas deraf, att en tid efter hans promotion Universitetets dåvarande Vice-Canceller, som städse med den sorgfälligaste omtanke valde sina barns informatorer, antog honom framför andra att handleda sina söner i deras studier. Österbottniska Afdelningens vid härvarande Universitet enhälliga val af honom till sin Curator, och dess saknad, då han skildes från denna grannliga befattning, skulle bevisa hans förmåga att tillvinna sig och bibehålla en upplyst ungdoms tillgifvenhet, i fall ej han äfven vid första ögonkastet *sjelf* varit en tillräcklig borgen dertill. Med det mest imponerande, manliga yttre, hvilket vanligen gör ett

så mäktigt intryck på ynglingen, förband han en djup, allvarlig och kraftfull karakter, som dock ej ägde något afskräckande, emedan den hos honom förenades med lefnadslust och öppenhet. — Som le-  
damot i Consistorium Ecclesiasticum hann han äfven redan ådagalägga sin outtröttlighet, sin stränga rätt-  
skaffenhet och sitt för alla småaktiga beräkningar otillgängliga sinne. En af hufvudorsakerne, hvarföre han ej kunde räddas från det cholera-anfall, som inom få timmar beröfvade honom lifvet, var troligt-  
vis den, att han, som sedan våren varit sjuklig, ej ville undandraga sig att ex officio opponera mot nå-  
gra pastoral-theser, ehuru han samma morgon, de ventilerades, kände sig mer än vanligt illamående. Hemkommen från disputationen, lade han sig på sjuksängen och var följande dag ej mera till.

Man kan derföre, oaktadt hans verksamhet så snart afbröts af döden, tryggt och utan orättvisa mot andra påstå, att han varit en af dem, som förnäm-  
ligast ägde förmåga, att tillvinna åt det unga läro-  
verket i Åbo anseende och förtroende hos allmänhe-  
ten och åt det nybildade Consistorium vördnad och  
tillgifvenhet i stiftet. Med ett ord, han var på sin  
post en embetsman, sådan som Finland, likaså litet  
som andra länder, icke har så många att förlora.

Redactionen har ansett denna nekrolog så mycket  
hellre försvara sin plats i Morgonbladet, som äfven



hos oss med stigande upplysning den allmänna uppmärksamheten dagligen allt mera fäster sig vid embetsmannens såväl duglighet som offentliga karakter; samt äfven bör göra det. Nyttan deraf är obestridlig. Det sinne måste vara i högsta måtto förhärdadt, som ej i allmänna opinionen, hvilken så sällan bedrager, finner för sig den högsta belöning eller förödmjukelse.

---



# MINNESTAL

ÖFVER

**PEHR ADOLPH VON BONSDORFF,**

hållet

på Finska Vetenskaps-Societetens första Årshögtid  
den 29 April 1839.

MINISTRE

1875

LE MINISTRE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

LE MINISTRE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

den 29 April 1875

Då Finska Vetenskaps-Societeten\*) vid sin första stiftelse uppgjorde sina stadgar, skedde det endast provisoriskt. Societeten ville ej för alltid binda sig vid lagar, om hvilka det var att förutse, att de af erfarenheten, denna enda, stora lagstiftare, skulle snart nog på ett eller annat vis modifieras. Också har den korta tidrymd, hvarunder Societeten varit i verksamhet, utvisat behofvet af åtskilliga tillägg i dess statuter. Dessa behof hafva i allmänhet varit angenäma att efterkomma. De hafva varit förhoppningsfulla tecken och förebud af Societetens uppblomstrande lif och framåt sträfvande verksamhet. — Ett enda af de beslut, Vetenskaps-Societeten, under årets lopp tillagt till sina statuter, har dock varit förestafvad af en lika oväntad, som bitter och nedslående nödvändighet. Detta beslut är, att på Societetens årshögtid en kort teckning bör framställa hvarje under det förflutna året hädangången Ledamots lefnadsöden och litterära verksamhet. Det är detta beslut, som i dag föranleder

---

\*) Aftryckt ur Societetens Akter Tom. I. fasc. 3.

mig att här uppträda. Det blef min lott att första gången uppfylla en så sorglig pligt; jag önskar, att det måtte vara länge, innan Finska Vetenskaps-Societeten åter nödgas utse någon, för att fullgöra ett dylikt åliggande.

Jag önskar det — jag *ville* hoppas det; men när, när vågar man väl öfverlemna sig åt ett sådant hopp, då icke engång denna första årshögtid fick begås af Vetenskaps-Societeten med ren och oblandad glädje. Just den man, hvars tillfredsställelse och fröjd vid detta tillfälle säkert ej varit öfverträffad af någon annans, blef det ej förunnadt att öfverlefva denna betydelsefulla dag, och Vetenskaps-Societeten nödgas redan sakna *en* af sina Ledamöter. — Vetenskaps-Societeten nödgas *sakna* — det är ett enkelt uttryck, men i dess enkelhet ligger en tung vikt och en dyster allvarlighet, då det betecknar en förlust, så viktig, så oförutsedd, som den af Chemie Professorn vid Kejsarl. Alexanders-Universitetet i Finland, Assessoren i Collegium Medicum, Ledamoten i flere Vetenskapliga Samfund och Riddaren af Kejsarl. S:t Wladimirs-Ordens Fjerde Class, Philosophiæ-Doctoren PEHR ADOLPH VON BONSDORFF.

En lycklig hand har redan vid det högtidliga tillfälle, då denne i mannaålderns kraftfulla år borttryckte Lärde vigdes vid sin tidiga graf, uppdragit en likaså sann, som rörande tafla af hans förtjenster och värde

som människa, medborgare, embetsman och Akademisk lärare.

För att ej med en svagare efterklang nödgas upprepa det då sagda, måste jag hänvisa till dessa minnesord, som säkerligen ej äro obekante för de här församlade. Ingen af dem, som kände i lifstiden Professor *von Bonsdorff*, skall jäfva teckningens sanning; och denna teckning förklarar orsakerna till den utmärkta högaktning, hvilken den hädangångne åtnjöt hos sin omgifning, såväl hos äldre och jemnåriga, som hos ungdomen, hvars omdöme om sina Lärare någon gång af passionen kan för ögonblicket missledas, men dock alltid slutar med att träffa sanningen. Äfven mindre förtjenster än Professor *VON BONSDORFFS* skulle äga rättvisa anspråk på samtidens vördnad och de öfverlevandes saknad.

Och dessa *tvenne*, samtiden och de närmast öfverlevande, äro de, som med den enskilde för, hvad han verkat till gagn och föresyn genom sina dygder, sina förtjenster, såsom människa och medborgare, böra uppgöra räkningen och gälda densamma. Det är en *tredje* makt, som ej kan belasta sig dermed, som å ena sidan är för rik för att vårda sig af någon, vare sig hög eller låg, fordra redogörelse för, hvad han underlåtit, men å andra sidan, utan att anse sig skyldig att aflägga någon tacksägelse, tager i beslag, som ett henne rättmätigt tillkommande arf,

allt det, som hvarje individ förmått verka för sina medlefvande och hvaraf några frukter medelbart till henne öfvergå. Denna makt är efterverlden. Huru skulle den befatta sig med den hädangångne enskildes medborgsmanna-verksamhet, då den, i rikedom af hädangångna generationers henne gjorda legater, knappast egnar i Historiens arkiver en rad för att uppteckna det, som hela folk och tidsåldrar efterlemnade såsom återstod af, hvad dem var viktigast, kärast och heligast.

Men för den efterverld, som tankfull dröjer på hädangångne seklers grafvar, hvilkas inskrifter tiden bortnött, höja sig ur djupet af denna *de tystas stad* röster, nu tydliga och klara, fastän de kanske under lifvets sorl aldrig kunnat göra sig förstådda eller ens bemärkta. Dessa röster tillhöra vetenskapsmannen, tänkaren, konstnären. Alla, mer eller mindre fremlingar på jorden, *lefde* de ej med sin samtid; huru kunde de då *dö* med den! Dem gäller ej efterverldens, om man så får säga, förnäma glömska; den måste ännu lära af dem, och lärjungen glömmar ej så lätt den allvarliga och öfverlägsna Mästaren, hos hvilken han måste gå i skola.

Men fullmakten på detta mästerskap inför efterverlden köpes endast genom en sträng pröfning, hvarvid den enskildes för lifvet och samtiden så viktiga och aktningsvärda goda vilja och redliga bemödanden ej mera komma i betraktande. I slika detaljer kan



denna pröfning ej ingå; den måste bedöma allt summario processu, efter fakta och resultater. Endast de fullmognade frukterne blifva räknade; de halftutvecklade förkastas, huru skön än deras blomning må hafva varit, och än mindre ransakar denna pröfning angående en sådan förtvinad frukt, hvad som kunnat hämma den i sin växt, antingen egen bristande lifskraft eller en omild sols långsamma eller en frostnatts korta men häftiga inflytande.

Denna synpunkt skänker en hög betydelse åt Vetenskaps-Societetens beslut, att på dess årsdag en teckning bör framställa hvarje under årets lopp hädangången Ledamots litterära verksamhet. Med denna framställning vidtager nemligen den hädangångnes *efterverld*, och dess pröfning begynner.

Finska Vetenskaps-Societeten kan vara stolt deröfver, att dess första hädankallade Ledamot ej behöfver sky en sådan pröfning af hans anspråk och rätt att hos efterverlden bevara sin personlighet. Denna pröfning kan endast grunda sig på en enkel framställning af Professor *von Bonsdorffs* verksamhet såsom författare. Här följer derföre en uppräknings af titlarne på hans utgifna arbeten.

Vid Finlands Universitet har Professor *von Bonsdorff* utgifvit följande Dissertationer:

1816. Tentamen Mineralogico-Chemicum de Pargasite; Resp. *Car.*

*Lindewall*, Åboens.

1817. Dissert. Chemica, nova experimenta naturam Pargasitæ illustrantia proponens. P. I. Resp. *Car. Gust. Bonsdorff*, Wib.
1818. Dissertatio Chemica, nova exp. nat. Pargas. illustr. prop. Part. II. Resp. *Gustavo Idman*, Sat.
1823. Ad Mineralogiam Fennicam Momenta. P. I. Anal. complectens Albitis Skogbölensis etc. Resp. *Fr. Tengström*, Ostrob.
- Ad Mineralogiam etc. P. II, Analysin pyritæ cupri Orijärvensis etc. Resp. *Victor Hartwall*, Wib.
1827. Ad Mineralogiam etc. P. III, Analysin Sulfureti fossilis stibio-plumbici e Kalvola complectens. Resp. *Joh. Fred. Elfving*, Nyl.
- Periculum novi Systematis Mineralogici, sive dispositionis corporum naturalium anorganicorum, secundum theoriam electro-chemicam, habita insimul characterum externorum ratione. Resp. *Joh. Jac. Nervander*, Ostrob.
- Periculum novi Systematis etc. P. II. Resp. *Car. Henr. Lindqvist*, Wib.
- Periculum novi Systematis etc. P. III. Resp. *Joh. Gabr. Norring*, Wib.
- Bidrag till närmare kännedom af Finlands Mineral-Källor; Förra Afdeln., innehållande Physiographiska och Chemiska underrättelser om Nådendals Hälsökälla. Resp. *Dan. Fr. Walle*, Nyl.
- Bidrag till etc. Sednare Afdeln. Resp. *Nils Reinh. Holstius*, Österb.

Af dessa Disputationer kan endast Försöket till ett nytt Mineralogiskt System anses såsom lemnadt ofulländadt; och äfven orsaken härtill är ganska giltig. Den inträffade branden i Åbo stad gjorde ett långt afbrott i Prof. *von Bonsdorffs*, liksom i alla an-

dra Finska Akademiska Lärares vetenskapliga produktivitet, hvarunder intresset för ett äldre ämne hos författaren hann undanträngas af det för sednare undersökningar. Dessutom förstördes för Professor *von Bonsdorff* vid nämnde olyckliga tillfälle såväl hela upplagan af det, som hunnit tryckas af arbetet, som äfven förhanden varande manuskript.

I Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar förekomma följande Uppsatser af Professor *von Bonsdorff*:

1821. Försök att bestämma sammansättningen af de Mineralier, hvilka christallisera i Amphibolens form.

— Ny undersökning af Rothguldens Chemiska sammansättning.

1828, 1830. Bidrag till afgörande af frågan om Chlor, Jod, m. fl. metaller, i likhet med Syre, äro syra- och bas-bildande kroppar.

1832. Analys af tvenne Brom-salter.

1833. Analys af Figur-Labradorin från Ojamo i Finland.

1834. Analys af ett nytt af tvenne Chlorider sammansatt Dubbelsalt.

1836. Om Atmosferiska luftens inverkan vid metallernes oxidation.

De i Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar införda uppsatserne äro dessutom till största antalet öfversatta i Annales de Chimie et de Physique samt uti Poggendorffs Annalen d. Physik und Chemie. I sistnämnde Annaler förekomma dessutom följande Originaluppsatser:

1828. Beschreibung eines Evaporations-Apparats.

1833. Bemerkungen über Thon-Erde Hydrat.

1833. Bemerkungen über Chlor Aluminium.

1834. Vorläufige Notiz über das Verhalten der Atmosph. Luft und des Wassers bey der Oxidation der Metalle.

— Bemerkungen über schwefel-saures Eisen-Oxidul und Eisen-Chlorür, besonders in Beziehung auf die Bereitungen dieser Verbindungen.

— Ueber die Scheidung von Quecksilber und Kupfer mittelst Ameisen-Säure, nebst einigen Anmerkungen über das Verhalten dieser Säure zum Oxyd, Chlorid und Chlorür des Quecksilbers.

Redan första blicken på dessa Afhandlingar utvisar, att de alla hafva till ämnen undersökningar i den Oorganiska Chemien. — Vid Professor *von Bonsdorffs* uppträdande på den vetenskapliga banan befann sig den Oorganiska Chemien stadd uti sin kraftigaste utveckling. Han kastade sig således naturligtvis åt detta håll; och med kännedom om hans vetenskapliga karakter, var det lätt att förutse, att han skulle, sedan han en gång vändt sin håg åt detta håll, ej så lätt sedermera lösrycka sig ifrån detsamma, för att öfvergå till undersökningar inom ett annat område, den Organiska Chemiens, hvilket på sednare tider vunnit så många bearbetare. Basen för Professor *von Bonsdorffs* vetenskapliga kraft och förmåga utgjordes nemligen af hans grundlighet, noggrannhet och ihärdighet, som å ena sidan, enligt alla kännares enhälliga loford, lemnade ringa eller ingen efterskörd att göra på de fält, der han framgick, och å andra sidan

gjorde, att han sjelf aldrig tyckte sig hafva gjort nog, samt dref honom, att återgående till samma ämne, ånyo behandla det från allt närmare synpunkter.

Undersöker man närmare dessa afhandlingar, så finner man hos dem en förtjenst, som i de raskt framskridande Naturvetenskapernes närvarande förhållande är så vigtig. De äga nemligen förtjensten att nästan alltid behandla ämnen, som höra till hufvudfrågorna, hvarmed vetenskapen sysselsatte sig på den tidpunkt, då de utkommo. De bevisa således, att den man, som valde dessa ämnen, höll niveau med sin vetenskaps framsteg. Det kan vara nog, att härpå anföra några exempel.

Då Professor *von Bonsdorff* hade den lyckan att i Baron *Berzelii* Skola invigas i sin vetenskaps djupaste hemligheter, inträffade han der på en tidpunkt, då kring denne Sveriges celebre Naturforskare från skilda länder de lärjungar samlat sig, som sedermera mest utmärkt sig inom Chemiens område. *Mitscherlich*, bröderne *Rose*, *Wöhler*, m. fl. kunna alla anses såsom Professor *von Bonsdorffs* medlärjungar, med hvilka han äfven sedermera till sin lefnads slut stod i de närmaste vänskapsrelationer. De utvecklade sig, likt strålar spridande sig ur en gemensam brännpunkt, alla åt olika håll; men till en början, innan divergen sen blef märkbarare, bevisas deras jemnhöga vetenskapliga ståndpunkt af följande intressanta drag. Då

en af dem, *Mitscherlich*, framställde den så fruktbärande idéen om Isomorphismen, uppfattades densamma genast och användes samt utvecklades vidare af hans medbröder *Henric Rose* och *von Bonsdorff*; af den förre i hans undersökning om Pyroxen-formerne och af den sednare i hans forskningar angående de mineralier som kristallisera i Amphibolens form.

En lika klar uppfattning af vetenskapens tendens röja Professor *von Bonsdorffs* afhandlingar om, huruvida Chlor, Jod och Brom äro analoga med Syret, och således syra- och bas-bildande kroppar. Dessa *rechercher* sammanfalla nemligen i tiden med Baron *Berzelii* alldeles analoga och för *Chemien* så viktiga undersökningar om Svaflet och de såkallade *Svaf-lorna*.

Då Electro-*Chemien* genom sistnämnde vidtomfattande Snille på sednaste tider blifvit bragt till sin närvarande höga ståndpunkt, der den berör, ja går in på *Physikens* och, närmare bestämdt, *Elektricitetens* och *Magnetismens* område, se vi Professor *von Bonsdorff* lemna dertill som bidrag sin intressanta och af Svenska Vetenskaps-Akademien prisbelönta Afhandling om Metallernas oxiderbarhet i luft och vatten.

Detta ämne och dermed sammanhängande undersökningar om daggbildningen sysselsatte Professor *von Bonsdorff* ännu under de sednaste, sjukliga tiderna af hans lefnad. Döden afbröt hans forskningar, och

det är att befara, att den i detta, liksom i andra ämnen beröfvat vetenskapen mången vigtig upplysning, så mycket mera som Professor *von Bonsdorff* hade den vanan att ej skriftligen på förhand anteckna mer än några få, knappt af andra än honom sjelf förstådda notiser och antydningar, innan han bragt ämnet så vidt, att han kunde lägga handen vid dess sista uppsättande till tryckning.

Så vet man, att Professor *von Bonsdorff* de sednare åren äfven förehade omfattande, enligt en ny method anställda undersökningar om hafsvattnets salt-halt, och att han dervid upptäckt flere hittills der ej bekanta salt-kombinationer; men några närmare detaljer har man ej ur hans efterlemnade manuskripter kunnat utleta.

Genom Baron *Berzelii* analyser af åtskilliga helso-källors vatten och isynnerhet af Carlsbader-vattnet, samt genom *Struves* lyckade försök att i Dresden tillreda åtskilliga artificiella mineralvatten, fästades Professor *von Bonsdorffs* uppmärksamhet tidigt på detta ämne. Derom bära vittne hans undersökningar om vattnets Chemiska beståndsdelar i Nådendals brunn och de beredningsanstalter för artificiella Mineralvatten, hvilka, genom *von Bonsdorffs* nit och ansträngning, Finland sett hos sig uppstå tidigare än de flesta andra länder i Europa.

Så stora vetenskapliga förtjenster måste städse

väcka intresse att närmare lära känna den persons lefnadsöden, hvilken ägt dessa förtjenster; ännu mera måste ett sådant intresse stegras, då han lefvat i ett från den högre vetenskapliga bildningens medelpunkter så aflägset land, som vårt. Det är därför en skyldighet att gå en sådan önskan till mötes.

Den vetenskapliga aristokratien består till det mesta af parvenuer. Det är sällsynt att se flera bröder eller generationer från far till son, hvilka med framgång egnat sig åt det lärda kallet. I början af detta sekel såg likväl Finlands Universitet i Åbo ett sådant sällsynt undantag, då trenne bröder *Bonsdorff* som Professorer intogo trenne Akademiska lärostolar. Professor *von Bonsdorff*, född den 27 Oktober 1791, var äldsta son till den äldste af dessa tre bröder, nemligen Professoren i Naturalhistorien och Veterinärvetenskapen, sedermera Archiatern och Ridd. *Gabriel Bonsdorff*, adlad under namn af *von Bonsdorff*, samt hans ännu lefvande maka, *Anna Adolphina Busch*.

Efter begagnad enskild undervisning inskrefs Sonen som Student vid Universitetet i Åbo den 30 April 1810, samt promoverades Philosophiæ D:r et AA. LL. Mag. den 13 Oktober 1815. Han utnämndes till Docent i Chemien 1816 och till Adjunkt i samma Vetenskap den 13 Martii 1818.

Liksom fadren öfverreste till Sverige och bildade sig under handledning af den store *Linné*, fortsatte



Adjunkten *von Bonsdorff* i Stockholm, under ledning af Baron *Berzelius*, sina kemiska studier. Från Sverige reste *von Bonsdorff* sedermera öfver Danmark till Tyskland, Frankrike och England. Efter denna fleråriga resa förestod *von Bonsdorff* *Chemie* Professionen under höstterminen 1822 och påföljande vårtermin. Utnämndes till Ordinarie Professor i *Chemien* den 26 Maj 1823, samt till Ledamot af Collegium Medicum samma år. Professor *von Bonsdorff* hade sedermera äfven en kallelse till *Chemie* Professionen i Dorpat, hvilken kallelse, ehuru ekonomiskt fördelaktig, han dock af patriotiska bevekelsegrunder afslog. Till Riddare af Kejsarl. S:t Wladimirs-Ordens Fjerde Klass utnämndes han i Näder den 17 Maj 1834. Professor *von Bonsdorff* var aldrig gift.

Kallades till Korresponderande Ledamot af Philomatiska och Naturhistoriska Sällskaperne i Paris samt af Senkenbergiska Naturforskare-Societeten i Frankfurt a. M. 1827. Samma år Heders-Ledamot af Mineralogiska Sällskapet i Jena. Ord. Ledamot af Kejsarl. Mineralogiska Sällskapet i S:t Petersburg 1831. Korresponderande Ledamot af Kejsarl. Vetenskaps-Akademien i S:t Petersburg 1835. Heders-Ledamot af Apothekare-Föreningen i Norra Tyskland samma år. Belönt af Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien med Lindblomska Guldmedaljen för hans, i Akademiens

Handlingar för 1836 införda, Afhandling: Om Atmosferiska luftens inverkan vid Metallernes Oxidation.

Utom ofvannämnde längre resa har Professor *von Bonsdorff* företagit åtskilliga kortare, för att besöka naturforskarnes sammanträden i Hamburg, Wien, Stuttgart, Bonn, Jena och Prag.

Han afled härstädes den 11 Januari detta år (1839,) samt jordfästades den 18 samma månad i Helsingfors stads kyrka, hvarvid ett tal hölls af Herr Rector Mag. *Fr. Cygnæus*, hvilket tal sedermera blifvit tryckt; hvarföre jag med hänvisande till detsamma kunnat öfvergå åtskilligt, som eljest ägt vigt och intresse för skildringen af Professor *von Bonsdorffs* personlighet.

Innan jag nu går att sluta, finner jag mig dock uppmanad att vidröra en omständighet, som på det närmaste angår Finska Vetenskaps-Societeten sjelf. En aning om snart instundande hädangång dref säkert Professor *von Bonsdorff* att vid Societetens inrättning påyrka, att den, tidigare än verkligen skett, skulle sammanträda till litterär verksamhet. Omständigheterna tilläto ej detta, och Professor *von Bonsdorff* fick derigenom ej före sin död deltaga i någon enda af Societetens åt vetenskapliga föredrag egnade sammankomster.

Likväl var ibland Finska Vetenskaps-Societetens Stiftare Professor *von Bonsdorff* troligen den förste, som uppfattade idéen af dess bildande.

Besinnar man, hvilka ansträngningar Regeringarne i länder, såväl i materielt som vetenskapligt hänseende mera rikt begåfvade än vårt, nödgats göra, för att grundlägga och vidmakthålla dylika rent vetenskapliga Institutioner; med hvilka, såväl litterära som pekuniära, hjälpmedel och ressourcer dessa Regeringar ansett oundgängligt att utrusta sådane Samfund, måste man verkligen beundra den mans djerfhet, som vågade tänka på en dylik inrättning hos oss; utan hopp eller tanke på annat understöd än det, Vetenskaps-Societetens Ledamöter skulle finna inom sig sjelfva.

Denna djerfhet förutsätter ett nit och en kärlek för vetenskapen, hvilka ej veta, hvad svårigheter och gränser betyda, och förtjenar att så mycket högre uppskattas i dag, då en återblick på Vetenskaps-Societetens första årsverksamhet säkert visar för alla dess Stiftare, att deras förhoppningar om Societetens nytta och framtida utveckling blifvit på ett lysande sätt öfverträffade.

Societeten kan öfverlemna sig åt den glada öfvertygelse, att den genom det intresse, som den för sina bemödanden väckt hos yngre vetenskapsidkare, hvilka ej höra till Vetenskaps-Societeten, men ifrigt och talrikt besökt dess sammanträden, kraftigt skall bidraga att inom fäderneslandet sprida väckelse och håg för vetenskap; och hvad dess allmännare syftemål, veten-

skapernes eget framskridande, angår, hafva undersökningar, hvilka genom sin vigt och grundlighet skulle hedra hvarje Vetenskaps-Akademis Handlingar, blifvit i Vetenskaps-Societetens sammankomster uppläste af dem, hvilkas bidrag den äfven mest borde påräkna, nemligen af dess äldre Ledamöter, bland hvilka den också räknar namn, som städse skola intaga en utmärkt plats i Vetenskapernas häfder.

Jag har i dag börjat med att yttra den önskan, att det måtte dröja länge, innan någon åter kommer att uppfylla en så sorglig pligt, som den jag nu fullgör; måtte det tillåtas mig att, vid blicken på Vetenskaps-Societetens ljusa utsigter för framtiden, numera utvidga denna önskan till den mera oegennyttiga förhoppning, att Vetenskaps-Societeten sjelf länge måtte öfverlefva den sista af sina stiftare, och att den ännu, då den engång begår Sekularfesten af sin stiftelse, vid hvilken fest Professor *von Bonsdorffs* minne säkert ej heller skall förgätas, måtte befinna sig vid ungdomlig tillväxt samt full och verkande lifskraft!

# NEKROLOG

ÖFVER

PROFESSOR

**GUSTAF GABRIEL HÄLLSTRÖM,**

uppläsen på Vetenskaps-Societetens Årshögtid  
den 29 April 1845.

(Afttryck ur Tidn. Saima årg. 1846.)

HEKROLD

ÖVER

PROFESSOR

EINSTEIN GABRIEL NILSSON

uppläsnar för / klassiska språk / i skolan

den 29 april 1845

1845 den 29 april 1845

Finska Vetenskaps Societeten har lemnat mig det hedrande uppdrag, att i dag framställa en bild af dess hädangångne första Ordförandes, Professoren, Theol. och Philos. Doctoren samt Ordensledamoten Professor Hällströms lefnad och verksamhet. Att jag för min del utan farhåga kunnat emottaga detta ärofulla förtroende, bevisar tillräckligt, huru också jag insett, att denna lefnad och denna verksamhet varit så mångsidig och rikhaltig, att äfven den svagaste teckning deraf alltid måste väcka intresse och således aldrig skall kunna helt och hållet misslyckas.

Å andra sidan fordrar dock rättvisan mot den vördade hädangångne, att åtminstone de viktigaste karaktersdrag, hvilka beteckna honom som människa, medborgare, Akademisk lärare och vetenskapsidkare, framhållas i deras rätta dager.

Emellertid vore det en sällsynt händelse, om en och samma person skulle hafva varit i tillfälle att så noga med sin uppmärksamhet följa den bortgångnes långa lefnadsbana i alla dess rigtningar; aldraminst har jag egt detta tillfälle.

Jag har därför framför allt hastat att försäkra mig om benäget biträde af en man, som, jemte en skarp och öfvad historisk blick, egde den fördelen att vara en bland Professor Hällströms älsta embetsbröder både som Akademisk lärare och Consistorii-ledamot \*).

För den noggranhet och fullständighet, hvarmed jag kan framställa nämnda sidor af Prof. Hällströms verksamhet, har jag således ensamt att tacka de godhetsfullt meddelade uppgifter, hvilka jag här går att så godt som ordagrannt införa, sedan jag blott ordnat dem på de platser dem tillkomma.

Likväl nödgas jag här inskränka mig till allmänna öfverblickar af Prof. Hällströms rika verkningskrets; och det så mycket hellre, som de speciella detaljerne af hans personalier, af honom sjelf upptecknade, skola i Vet. Societetens Handlingar bifogas denna nekrolog.

---

, Hällström var i alla sina förhållanden en utmärkt personlighet. Detta bevisas ej allenast af, hvad han verkat och gjort, utan äfven af det förtroende och de utmärkelser, hvarmed han hedrades af sina förmän och likar.

Redan som Studerande fästade han sina lärares uppmärksamhet. Han var en af sin landsman Por-

---

\*) Herr Prof. och Ridd. m. m. W. G. Lagus.



thans mest älskade lärjungar, förrän han blef en af denne utmärkte ungdomsledares högt aktade vänner och embetsbröder. Ett större bevis af sitt fullkomliga förtroende till Hällströms klokhets, omtänksamhet, pålitlighet och redlighet kunde Porthan väl icke lemna annat, att han på sin dödsbädd utsåg Hällström till förmyndare för sina tvenne ålderstigna, sjukliga systrar.

Såsom Universitets-lärare och Professor, en befattningsman, som Hällström redan i unga år tillträdde, egde han en framställningsförmåga, hvars lyckliga klarhet och enkla behag här ej af mig behöfva vitsordas, då flertalet af mina Vördade Åhörare säkert varit i tillfälle att sjelfve dem bedöma och beundra.

Lika sällsynt var Hällströms flit och noggrannhet i fullgörande af hans åligganden såsom Universitets-embetsman. Under hans 43-åriga tjenstetid torde ej något Consistorii, något Facultets sammanträde af honom hafva blifvit obesökt, derest icke oöfvervinnerliga hinder förorsakade ett laga förfall.

Föga någon torde med Hällström kunna jemföras i fullständig och grundlig kännedom af Universitetets statsverk och ekonomiska förhållanden. Huru Universitetets tillgångar, af allmän och enskild frikostighet ställda under Consistorii vård, samvetsgrannt skulle förvaltas, huru dessa mångfaldiga fonder, af hvilkas kloka administration Universitetets bestånd och förkofran i väsendtlig mon beror, skulle ända-

målsenligt disponeras, utgjorde städse ett föremål för Hällströms uppmärksamhet och eftertanke.

Isynnerhet var före Universitetets förflyttning till Helsingfors den ekonomiska förvaltningen vidlyftig och invecklad, i anseende till den oafbrutne uppsigt och kontroll, som blef en nödvändig följd deraf, att Universitetet var i besittning af ett stort antal jordegendomar, belägna de flesta på spridda, aflägsna trakter af landet. Äfven de dithörande detaljerna följdes af Hällström med en noggrann, aldrig afbruten omtanke.

Att denna Hällströms noggranna kännedom och vård om Universitetets angelägenheter snart förvärfvade honom ett obegränsadt förtroende af hans Förmän och embetsbröder, derom vittna de många väl mödosama, men hedrande uppdrag, som han af dem fick emottaga.

Här några exempel.

Universitetets tillgångar voro före Finlands förning med Ryssland högst otillräckliga. De nödvändigaste inrättningar saknades. Lärarene voro alltför få, och äfven en stor del af desse genom tärande näringssorger för sig och de sine bragte ur förmåga att till alla delar uppfylla en bestämmelse, för hvilken framför allt belåtenhet, trefnad och lugn utgöra oeftergifliga villkor. Knappt hade därför Alexander sträckt sin segerrika spira öfver Finland, innan dess Universitet uppmanades att anförtro sig åt den ädla

frikostighet, hvarmed denna monark i sitt ärfta rike hade lifvat och befordrat bildning och upplysning.

Consistorium Academicum kallades att inför thronen frambära sina behof och sina önsknings för framtiden. Med glädje och tacksamhet omfattade Universitetet detta ädelmodiga vedermäle af landets nya Beherrskares huldhet och omvårdnad samt framlade öppet och frimodigt Universitetets brister och behof.

Frukterne af Consistorii framställningar och förslag voro 1811 års stat, som för framtid och efterverld vittnar om Alexanders upphöjda tänkesätt och hans kärlek för Finlands folk.

Verkliggörandet af denna stat, grundad till hufvudsaklig del på fastigheter, som Kejsaren tillerkände Universitetet, och hvilka följaktligen borde från kronan utbrytas, fordrade mycken sorgfällighet samt en omfattande och grundlig kännedom af landets kameratealer och förhållanden.

Äfven sedan Universitetet efter många omgångar och svårigheter kom i besittning af de lägenheter, Monarkens Nåd tillagt detsamma, uppstod behofvet af dessa lägenheters reglering och fördelning inom verket. Hällströms nit, erfarenhet och verksamhet blefvo då tagne i anspråk derigenom, att Consistorium d. 23 Nov. 1812 enhälligt valde honom till ledamot i den för berörde angelägenheters ordnande tillsatta Comité.

Universitetets af Carl d. X år 1655 gifna Constitutioner voro, ehuru till sina grunddrag af en utmärkt förträfflighet, dock icke till alla delar motsvarande sednare tiders behof och kraf. De nya rigtningar och den utbildning, vetenskaperna under mer än halftannat århundrade erhållit, hade gjort den önskan allmän, att berörda Constitutioner skulle öfverses. Kejsar Alexander lemnade ock Consistorium Academicum Nådigt tillstånd, att för nämnda ändamål inom sig utse en Comité. Hällström blef åter enhälligt vald d. 30 Oct. 1817 till ledamot i denna Comité, af hvilken dock, till följd af orsaker, hvilka det ej stod i Hällströms förmåga att undanrödja, inga resultater blefvo synliga.

Hans Kejserl. Majestät fann derföre godt att under den 28 Augusti 1821 sjelf tillförordna en ny Commission för att öfverse och granska till hela deras vidd Universitetets lagstiftning och administration, samt sedan till Hans Kejserl. Maj:t i underdånighet inkomma med fullständiga förslager till de ändringar, som derutinnan kunde finnas nödvändiga.

Hällström blef i Nåder utnämnd till ledamot i denna Commission och föredragande af de ärender, som hörde till den ekonomiska förvaltningen vid Universitetet. Universitetets nu gällande statuter grunda sig på denna Commissions förslag.

Särskildt må vi fästa våra blickar vid ett monu-

ment af Hällströms nitfulla verksamhet, hvilket för efterverlden städse skall hedra honom som embetsman icke mindre än vetenskapsidkare. Universitetet saknade ett Astronomiskt Observatorium. Med en värma, en liflighet och ett eftertryck, som icke egentligen hörde till Hällströms lugna karakter, omfattade han denna angelägenhet. Nästan profetiskt framställde han, hvilka frukter för vetenskapen, hvilken ära för Universitetet och fäderneslandet vore af ett Observatorii inrättning att skörda.

Det var vid de öfverläggningar, hvilka i Consistorium 1809 förehades till förberedande af 1811 års stat, han sålunda förde den Astronomiska vetenskapens talan. Dåvarande förhållanden tilläto icke realiseringen af hans förslag i detta afseende; men Hällström förlorade dock icke modet. Han uppgjorde och föredrog ånyo i Consistorium d. 24 Maj 1816 ett förslag i denna väg, utarbetade en stat för Astronomiska Observatorium och framställde utvägar, hvarigenom denna inrättning kunde grundas på Universitetets egna fonder. Universitetets dåvarande stat hade nemligen, oaktadt andra olägenheter, dock den obestriddliga fördel framför den nuvarande, att genom tid efter annan skeende skattläggningar af nybyggen, småningom tillkomna på Universitetets donerade jord, kunde månget uppstående behof vid Universitetet fyllas, utan att dess styrelse hvarje gång nödgades falla

en Nådig Regering besvärlig med underdåniga ansökningar om nya anslag.

Hällströms rastlösa bemödanden för Observatorii inrättning och dess förseende med dugliga instrumenter kröntes slutligen af framgång.

H. K. M. tacktes d. 31 Mars 1817 i Nåder förordna, att ett Astronomiskt Observatorium skulle uppföras och en Observator dervid anställas.

Med lifligt intresse följde Hällström uppresandet af Observatorii byggnad, med största ifver och oförtrutenhet åtog han sig ock inseendet dervid. Genom studier och brevexling sökte han förvärfva sig den detaljförtrolighet, som detta uppdrag erfordrade, och träffande äro de ord, som förekomma i Universitetets år 1819 afträdande Rektors program: »In monte, qui urbem supereminet, fervet opus: magnificum scandit Uraniae templum, operas, ut affabre, ita sine strepitu, moderante nostro Archimede.» Vid detta sitt uppdrag sparade Hällström ingen möda och lät sig ej afskräckas af obehag, för hvilka han derigenom blef utsatt.

Då Observatorium blifvit inrättadt, fann Hällström en af sina käraste önsknings uppfylld, helst vid inrättningen blef anställd en ung man af de bästa förhoppningar; en man, den Hällström sjelf liksom uppammat till vetenskapens kall, och hvilken med sannt faderlig välvilja af honom blifvit omfattad.

Sedan till bitter grämelse för Hällström den första Observatorns lefnad tagit ett sorgligt slut, ställde han sig i kommunikation med Argelander och lyckades äfven i sina bemödanden att få denne utmärkte vetenskapsman eröfrad åt Universitetet och Finland.

Hällströms verksamhet för Observatorium upphörde icke med de här antydda åtgärderna. Han bidrog kraftigt dertill, att Observatorstjensten skulle blifva upphöjd till Profession, dels i anseende till sjelfva vetenskapens höga vikt och betydelse, dels för att förmå Argelander att afstå ifrån sin tyvärr sednare verkställda föresats att öfvergifva vårt fädernesland.

Äfven denna korta överblick af Hällströms consistoriella verksamhet låter oss inse rättvisan af den gärd af sitt högsta förtroende, som hans embetsbröder skänkte honom, i det de år 1829 enhälligt utsågo honom till Universitetets första på tre år valda Rector Magnificus, efter hvilka tre års förlopp han genom en afsägelse, hvartill han enligt statuterne då var berättigad, afböjde förnyelsen af ett dylikt hedrande val.

Ehuruväl Hällströms mera af det lugna förståndet, än af känslan och fantasien ledda väsende kanske förhindrade ett innerligare förhållande mellan honom och den studerande ungdomen med det varma blodet, med de entusiastiska åsigterne, så intog dock

Hällström ett viktigt rum bland denna ungdoms närmaste ledare i egenskap af Inspektor för den talrika Österbottniska afdelningen. Glanspunkten af Hällströms förhållande till Universitetsungdomen inträffade likväl våren 1842 på den dag, då den åldrige läraren emottog sina förmäns, sina embetsbröders och studerande Corpsens lifliga och enhälliga lyckönskningar såsom femtioårig jubelstudent.

I aflöningen för älsta Professor vid Philos. Faculteten ingick enligt Universitetets gamla stat ett Annexe Pastorat. Hällström, hvilken tidigt blef senior i Faculteten, ingick således i Prestaståndet och hörde till Åbo stifts Consistorium Ecclesiasticum. Såsom dess ledamot yttrade han en lika oförtruten verksamhet, som den han utvecklade i Consistorium Academicum.

Bland annat förvärfvade han sig stora förtjenster om stiftets tabellverk, hvaröfver han förde kontrollen, och hvartill han uppgjorde de hittills gällande formulären. Det anseende, han bland stiftets Presterskap åtnjöt, bevisas föröfrigt tillräckligt deraf, att han i ledigheten efter Erkebiskop Tengström erhöll sina ståndsbröders val till ett rum på förslaget, ehuru han afsade sig detsamma, ledd af sin kärlek till Universitetet och lärarekallet, hvilket han bibehöll till sin död och således lång tid efter, sedan han blef berättigad att såsom Emeritus afgå.



Hällströms mångsidiga förtjenster såsom lärare och embetsman, hans aldrig tröttnande nit, hans tilloch-med ovanliga — aldrig tvekande lydnad mot sina förmän och villiga sträfvande att under alla omständigheter gå deras önskningar till möte, fästade tidigt en Hög Regerings uppmärksamhet vid hans person, som tid efter annan hugnades med utmärkelser och nådebevis. Utom flere ordnar och Theol. Doctors titel erhöll Hällström för sina barn och efterkommande adelig värdighet, hvarvid han för sin ätt valde till sköldemärke ett sistrum hvilande på en uppvecklad papyrus rulle, föreställande naturens öppna bok.

Äfven de dels af Regeringen uppdragne dels frivilligt åtagne medborgerliga åligganden, som lågo utom hans embetsmannas krets, uppfylldes af honom med utmärkt ifver. Så försummade han, så länge Universitetet var i Åbo, högst sällan Kejserl. Finska Hushållnings-Sällskapets sammankomster. Äfven var han särskilda gånger kallad till Ordförande i bemälda Sällskap, hvars skrifter och handlingar innehålla flere än ett bevis af den uppmärksamhet, hvarmed han deltog i Sällskapets göromål. I andra delen af Sällskapets handlingar finnes en af Hällström författad, med stora priset belönt *Afhandling om Nattfrosterne i Finland*, hvilken innehåller en mängd viktiga ekonomiska och statistiska iakttagelser och upplysningar, samt af sakkännare högt skattas.

I afseende på hans karakter såsom enskild person må anföras, att man hos Hällström aldrig märkte några utbrott af häftiga sinnesrörelser, ingen vrede, sällan glädje, sällan sorg. Densamma i sin kammare och embetsrummet: allvarlig, förbehållsam, lugn, stolt och passiv, i sitt tal fåordig, men bestämd och klar.

Han var tvenne gånger gift samt i sina husliga förhållanden ett mönster för äkta män och fäder. Det förra äktenskapet förblef barnlöst. Sedan gifte sig Hällström med en dotter till den ännu lefvande veteranen bland Finlands lärde, den berömde chemisten Gadolin.

Hällström öfverlefdes af henne och fyra söner, åt hvilka han genom sin sparsamhet efterlemnade en för hans stånd ovanlig, af honom sjelf förvärfvad förmögenhet. Hällströms regelbundna och ädla om förstånd och klokhet vittnande drag äro flere gånger afbildade. Sednast blef han potraiterad vid härvaron af den Franska Resecommission, hvilken under Gaimards ledning besökte Norden, och numera har af detta portrait i Paris utkommit en lithographierad afbildning, som jemte den högsta artistiska fulländning förenar en lycklig likhet med förebilden.

At slutet af detta utkast till en karakteristik af den hädangångne har jag bevarat framställningen af en dess hufvudsakliga sida, hvilken säkert längst skall förvara hans minne hos efterverlden, och hvil-

ken äfven närmast står i sammanhang med Vetenskaps Societeten och dess verksamhet. Jag menar Hällströms stora och oförgätliga förtjenster såsom vetenskapsman och naturforskare.

Betraktad som sådan måste Prof. Hällström otvifvelaktigt räknas bland de utmärktaste män ej allenast bland dem, som vårt land, utan som alla länder frambragt. En obestriddig Mathematisk talent, en sällsynt fallenhet för det praktiska och experimentela i Physiken, hvori han understöddes af en skarp blick, ett fint och säkert öra, en fast och konstfärdig hand, samt en outtröttlig flit och ihärdighet — allt detta utgjorde den rika hemgift, hvarmed naturen utrustat denna sin gunstling, då hon helgade honom till sin höga och allvarliga tempeltjenst.

Då dessa naturanlag genom sin bestämdhet genast måste utvisa för honom hans rätta bana, då deras uteslutande rigtning aldrig tillät honom att splittra sin outtröttliga arbetsförmåga åt andra vetenskapliga sträfvanden, än det, som utgjorde hans hufvudsak, så måste frukterne af hans verksamhet blifva likaså mångfaldiga, som de äro viktiga. Och i sanning endast uppräknningen af titlarne på de afhandlingar, han utgifvit, skulle medtaga en längre tid, än här kan åt dem egnas, och de måste derföre hänskjutas till personalierne. En kort öfverblick af några hans viktigaste arbeten bör dock äfven här ej saknas;

men förut må det tillåtas mig att med några ord uppdraga en allmän karakteristik af den hädangångnes vetenskapliga rigtning. — Den oro, det feberaktiga sträfvande framåt, som utgör vår tids skaplynne, uppenbarar sig inom forskningens värld i framsteg och upptäckter, som blixlikt framstå och rycka vetenskaperna fram på sina banor med en snabbhet, hvarom förgångna tider ej hade någon aning; denna rastlösa jagt efter ett ständigt flyende mål var dock ej förenlig med den aflidnes patriarkaliska lynne. Han stod i detta som i många andra hänseenden utom sin tid och inlät sig aldrig i det hazardfulla skattgräfveri efter bländande upptäckter, hvarvid en gynnad af snille, divinations-förmåga eller slump, hvad man vill kalla det, lyckas att finna en icke anad skatt, men mången, med samma hopp och anspråk på framgång, går under i tysta och obemärkta ansträngningar. Det var sinnet för den lugna ordningen, för den flärdlösa klarheten, hvilket utgjorde den mest framstående sidan af hans personlighet i det yttre lifvet, och denna sida gjorde sig äfven gällande i hans vetenskapliga inom sig slutna, men rika lif; hvarföre han äfven uteslutande egnade sina forskningar åt den kvantitativa, den mätande Physiken. De sanningar, som antingen halftförstådda eller halftutredda, hade fått kurs och omlopp såsom fullvigtiga i vetenskapens värld, upptog och pröfvade han med

säker vigt, afskilde slagget från den ädla metallen, och bestämde dennas halt; och den pregel, dessa sanningar sålunda fingo af Hällströms mästartehand, skall oförändrad komma att bestå i kommande tiders vexlingar. Upprepade kontroller af hans samtid hafva redan till fullo ådagalagt detta; och dessutom, för att fullfölja den nyttjade liknelsen, såsom äfven allmänheten lätt pröfvar guldets halt på dess rena klang, så öfvertygas också den i vetenskapens mysterier icke invigde redan genom den antika lugna och klassiska tonen af Hällströms framställningssätt om den ädla gedigheten af de sanningar och rön, som hans skrifter framställa. — Bland dessa hans arbeten må det tillåtas att här fästa uppmärksamheten vid hans afhandlingar angående bestämmandet af temperaturen för vattnets största täthet. Denna viktiga fråga har blifvit af den hädangångne så noga till siffran besvarad, och den återstående osäkerheten inskränkt inom så trånga gränser, att sednare forskningar ådagalagt, att dessa gränser måhända, i fall det skulle behöfvas, af en framtid kunna ännu ytterligare sammandragas, men att den sökta temperaturen alltid skall finnas inom den krets, Hällström för densamma utstakat. — Lika mäterligt har den hädangångne utredt den dittills i dunkel sväfvande teorien om kombinationstonerne. Skulle han ej dervid blifvit tillfälligtvis missledd af en origtig uppgift af den orgel-

nist, hvilken han lät uttaga de toner, hvilkas verkan han pröfvade, så hade han ej lemnat en om än ringa efterskörd att göra åt sina efterföljare. — Bland de arbeten, hvarmed den ärofulle Veteranen prydd Vetenskaps-Societetens akter, böra framför allt ihågkommas den afhandling, hvori han gaf en lika så vigtig och rik som oväntad utsträckning och utveckling åt en af Brandes först antydd egenhet hos Barometer- eller rättare luftvågorna, den, att de successift framskrida från en ort till en annan på jorden och det i en bestämd rigtning från vester åt öster. Lika utmärkta äro de uppsatser, hvori han lemnar resultaterne af sina mångåriga temperatur och Barometer-observationer i Helsingfors. Den flit och ihärdighet, som erfordrats för att dagligen i en lång följd af år, hvarje timme från morgonen tidigt till aftonen sent, och det med få afbrott, anställa dessa rön, kan endast jämföras med den omsorg och noggrannhet, hvarmed resultaterne enligt vetenskapens högsta fordringar äro dragne ur de anställda observationerne. Man kan numera tryggt påstå, att klimatet i Helsingfors hör till de noggrannast bestämda på jorden, och det är Professor Hällström som äran och förtjensten häraf ensam tillkommer. — Att ingå i vidare detaljer och uppräknande af hans skrifter nekar tiden; vare det nog att tillägga, att dessa skrifter angå ämnen ur nästan alla Physikens grenar,

och att de äro af den vigt och noggrannhet, att de i alla tider skola bevara åt den hädangångne i vetenskapens annaler en ärofull plats, ännu mera ärofull, om man deryid betraktar aflägsenheten af hans verkningspunkt från den civiliserade världen, samt dessutom lägger i vågskålen inskränktheten af de yttre medel, hvaröfver han kunde disponera, men hvilka dock för naturforskaren mera, än för mången annan vetenskapsidkare, äro oundgängliga.

Sålunda fortfor Hällström i sin sena ålder oafbrutet att verka för sin älskade vetenskaps framsteg. Ännu den sistförflutna af Vetenskaps-Societetens årshögtider bevistade han med oförsvagade själs- och kroppskrafter; ännu hoppades Societeten många och rika frukter af hans vetenskapliga sträfvanden, då han knappt mer än en månad efter nämnda årshögtid — eller d. 2 Juni sistl. år — stilla afsomnade från en kort, men häftig sjukdom, ådragen genom en tillfällig förkylning på hans embetsrum.

Ju längre tid den hädangångne lik klippan i hafvet qvarstått på sin plats såsom Universitetets senior, under det vid hans sida generationer efter generationer vexlat af hans embetsbröder, ju längre tid allhärjaren skonat hans sent grånande lockar, desto större är den saknad och den tomhet hans bortgång efterlemnar i hans omgifning, bland hvilken Vetenskaps-Societeten med rätta måste djupast känna sor-

gen deröfver, att äfven han, den femtioåriga studenten, numera fulländat sin långa vetenskapskurs, och att äfven han tillslutit denna naturens för *honom* öppna bok, hvars mysterier hans skarpa blick så klart kunde tyda.

Må hans rum i yttre mon vara fylldt; men långa tider skola förgå, innan det rum, han i Finlands kulturhistoria upptager, skall fyllas af någon efterträdare.  
— Frid med hans lagrade graf!

---



## **RESE-ANTECKNINGAR.**

## RESE-ANTECKNINGAR.

1833.

*Köpenhamn.* Den 19 Februari. Var hos *Oehlenschläger*. Emottogs af honom på det mest hjertliga, välvilliga sätt. Han bad mig återkomma. Han är född 1779. Jag nämner detta derföre, att jag härom dagen frågade af *Ove Thomsen*\*): är ej *Oehlenschläger* född på ett 9-tal? — ”Hur tror du så? — Af den anledning, att jag funnit, att nästan lika många store män äro födda på ett årtal, hvilket slutas med 9, som på alla de årtal, hvilka ej slutas så, tillsammantagna. Vi sågo efter i ett *Gelehrten-Lexicon*, och *Oehlenschläger* var verkligen född 1779. — Skalden är för öfrigt en man af medelmåttig längd, dock snarare öfver än under medellängden, satt och robust samt lefver, som alla Danskar, på stor fot, d. v. s. på stora fötter. Beskrifningen på hans hufvud, såsom det i alla afseenden förnämsta, sparar jag till sist, och tvekar mycket, om det ej är bäst att helt och hållet spara in den; ty det uttrycksfulla i den ädla, eldiga blicken, det

\*) Då Redaktör af tidningen *Dagen*.

godhjärtade och dock så förståndiga, tänkande, jemte en viss sinnlighet i dess fylliga undre del och de något stora, svällande läpparne, af hvilka den undre är större än den öfre, utgör de karakteristiska dragen i hans vackra ansigte, hvars behag — det är det rätta ordet, ty jag ville just ej säga skönhet — förhöjes af den öppna, rena pannan, den raka näsan, en frisk färg, ett becksvalt, "skönlockigt" hår och starka polisoner och ögonbryn af samma färg. Jag skulle tycka, att hans ansigte har något midt emellan aflidne Simelii\*) och min morbrors\*) eller, rättare sagdt, min mors ansigten.

Hos poeten *Ljunge* (läs *Lyngé*) tillbragte jag aftonen och blef bekant med Danska poeterna *Holst* och *Hansen*. Hyggligt folk begge tu. Den förre var mera stilla; den sednares väsen och sångmö kan jag ej bättre karakterisera, än med hans egna ord:

"Og naar engang jag kommer saa vidt,  
At jag har faaet mig en pige:  
Hvor skal vi da kysse? saa tidt, saa tidt —  
Saa tidt, som jeg icke kan sige."

Han var således riktigt i sitt element bland de unga damerna.

---

\*) Den förre död såsom Lektor vid Åbo Gymnasium; den sednare, Professor Bergbom, död 1829.

Den 20. Om förmiddagen besåg jag med Oersted Physiska Cabinettet; om eftermiddagen bjuden till honom på supé. Sällskapet samlades kl. 8. Calaset var för Oehlenschlägers nygifta dotter. Hon hade efter 7 sorger och 8 bedröfvelser fått sin fars samtycke att gifta sig med Aktören Phister, och hade sjelf för ett par dagar sedan med mycket bifall uppträdt som skådespelerska i Fanchons role. Hon var rätt söt och isynnerhet väl växt. En liten människa. Skaldens tvenne söner tycktes ej, hvad utseendet beträffar, brås på honom. Han bad mig ytterligare komma till sig; och det skall jag ingalunda underlåta.

I det ej konstitutionela Danmark har icke talekonsten, ej ens den mellan skål och vägg, utbildat sig på någon "made". Ej ens vid detta tillfälle, då värden såg ett nygift par hos sig, och då ingen Svensk, allraminst en Professor, kunnat motstå frestelsen att hålla ett längre eller kortare, ett mer eller mindre högtrafvande tal, sade värden något annat än ungefär: "jag får äran proponera Herr och Madame Phisters skål". Sällskapet steg derpå mangrant upp, och den ena efter den andra gick till paret och klingade vid en bugning på hufvudet sitt glas tillsamman med först Herrns och sedan Fruns glas. Värdens och värdinnans skål hvarken proponerades eller dracks.

Conference-Rådet Oersted, bror till Professoren, var med i sällskapet. Råkar man i Sverige eller Fin-

land på en slik figur, så kan man svära på, att det är den absolutaste odåga; men så får man ej resonnera i Danmark. Med den större vekhet och godsintet i nationallynnet — ty man kan vara både vek och godsint och ändock uppbrusande och het, såsom man säger, att Dansken är — utbildar sig lättare en sådan yttre "taabelighet", än hos oss, der den ej vid ett sträfvare nationallynne kan utvecklas utan att äga en inre i individens karakter liggande rot. Hos oss yttrar sig ett såkalladt godt ölsinne ofta genom en slik lallighet. Den märkligaste figur i sällskapet ägdes i sitt slag otvifvelaktigt dock af poeten Andersen. Man talar om menniskor, hvilka hafva djurhamn; men aldrig har jag maken sett. Han hade till kropp, ben, gång, ögon och hela ansigtet den fullkomligaste likhet med — en trana. Då jag såg honom, undrade jag, hvar jag hade sett något beslägtadt förr i min lefnad. Jag trodde först, att det varit någon menniska; men på en gång uppgick för mig ett ljus — det hade varit en trana. Det var så gifvet. Det enda skiljaktiga var, att tranan, oaktadt den vacklande gången, ändock har hållning på sjelfva kroppen; men den, som säger det om den hederlige Andersen, — ja den vill jag se i synen. Den långa, magra, smala figuren tycktes ej allenast gå af för hvart steg den tog, utan jag är fullt öfvertygad, att den efter ett eller annat års vinkande i sjelfva verket en vacker dag knäcks

och går af. Det var verkligen plågsamt att se hans vandrande på golfvet. Vid hvar steg trodde jag, att han skulle ramla. För öfrigt är han en snillrik och talentfull man. Kanske vi komma att göra sällskap med hvarandra mot södern; ty han har hopp om understöd till en sådan resa, ehuru väl Regeringen egentligen icke à l'ordinaire består ett sådant åt mer än "en skald i sender", och en Hertz nuförtiden njuter det.

---

Den 1 Mars. På visite hos Oehlenschläger. Jag tycker mycket om honom och det, att han tyckes hafva en bestämd idé, som uttalar sig i hela hans poetiska lif. Denna idé är hela Skandinavians förenig till ett brödräförbund, såsom det Schweiziska t. ex. — Det förstås, att han ej befattar sig med formen för staten, den må sedan vara monarkisk eller republikansk. Denna hans favorittanke framsticker ständigt till och med i samtal. I anledning af sin Tordenskjöld nämnde han, att vid dess sista representation hade Kongen, som var uppe den gången, vid den scen, som i stycket förefaller mellan Tordenskjöld och den Svenska sjö-officeraren Lejonanker, der Tordenskjöld gör full rättvisa åt den sednares och hans nations tapperhet, klappat i händerna, och det ensam. Oehlenschläger — och jag delar hans tanke — tyckte mycket om detta drag af Kongen. Han tillade: "Naturligtvis grämde

han sig öfver förlusten af Norrige, men såsom en hederlig karl, hvilken ej länge kan bära groll till en annan, och som alltid högaktar sin motståndare, då han förtjenar det". — Thorvaldsen är Isländare. De härstamma till större delen från Norrska kungar. Harald, Olof Tryggvasson, Magnus Barfot o. s. v. hafva ännu lefvande descendenter på Island. När Thorvaldsen, som i sin barndom var högst fattig, blef ryktbar, gjorde sig Finn Magnussen den möda, att uppgöra hans slägtregister, och demonstrerade för honom en gång, huru han härstammade från Magnus Barfot. "Näh!" svarade Thorvaldsen endast, "det är då väl för att brås på släkten, som jag i min barndom så länge fått lof att springa barfota." — Då han för en tid sedan var i Köpenhamn, och alla talte om och ville se den celebra Thorvaldsen, blef det slutligen ett mode att bjuda honom till dinéer. På dinén den ena dagen träffade han alltid någon, som också ville vara med på modet och, utan att känna hvarken honom eller hans arbeten, bjöd honom till sig till kalas på följande dag. Sålunda åt han sig genom staden, ofta utan att hafva sett sina värddar hvarken förr eller sednare. Oehlenschläger var en gång i hans atelier, der en herre och några damer äfven inställde sig. De kastade en flyktig blick på hans arbeten, och Oehlenschläger hörde Herrn bjuda Artisten på middag, och märkte tillika, att den sednare dervid gick till



en tafla i ett hörn af rummet och skref något derpå med krita. Derpå gick herrskapet sin väg, och Oehlschläger frågade af Thorvaldsen, hvad de hette. Det vet jag ej. Du blef ju bjuden af herrn till middag. Jaa, men icke frågade jag, hvad han hette; jag begärde bara hans adress och skref opp den der på taflan. En gång lär det hafva händt, att han, som då också gick efter en sådan "adress", steg in i galleri våning, der han äfven såg gäster samlade, trodde således, att han gått rätt, och dinerade der utan vidare omständigheter, under det man en trappa upp eller nere, hvad det må ha varit, länge och förgäfves väntade på den ärade gästen. Oehlschläger hade för längre tid sedan skrivit ett stycke, hvari han besjüng en annan Dansk bildhuggares — en skicklig mans — sorgliga öde, hvilken af brist på uppmuntran och förtjenst råkade i misère och slutligen dränkte sig. Han uppläste det för mig. I anledning af Thorvaldsens vistelse i Köpenhamn skref han en glädtig parodi öfver samma stycke. Tendensen af parodin var: att på samma sätt som Köpenhamnsboerne svälte ut den äldre konstnären och dränkte hans musa i vatten, så försökte de nu att qväfva den yngres i flott och vällefnad.

Om qvällen var jag hos Oersted. Oersted talade om sin barndom. Hans far var Apothekare i en småstad, hade många barn, och satte derföre nuvarande

Etatsrådet vid 4 à 5 års ålder i pension hos ett barnlöst par. Mannen var Tysk till börden och perukmakare. Af honom lärde sig gossen Tyska, Addition och Subtraction — mera förstod ej perukmakaren af den ädla räknekonsten. Någon annan lärde gossen Multiplication och en tredje person Division. Sjelf lärde han sig efter en Arithmetik, som han kom öfver, Regula di tri. Emellertid räknade han allt för perukmakaren, oaktadt denne ej förstod, hvad gossen räknade; men han uppgaf dock för honom exemplen, och var mycket bedröfvad, när discipeln, hvilken han ansåg för ett geni, ej kunde lösa dem. (Det var af de fordom så kallade lustexempel.) Under detta fick perukmakaren lust för informatorskapet; och allt som perukerna kommo ur modet, och han således fick lof att upphöra med hyfsningen af stadens hufvudens yta, utvidgade han rörelsen, att hyfsa deras inre, så att han efter ett decennium befann sig i välförvärfvad och obestridd besittning af skolmästarskapet i staden, och således med vida större lycka, än de flesta af hans fordna skråbröder, genomgick den stora revolutionen i perukernas verld. Huruvida han, såsom mången annan emigrant på samma tid, ansåg sitt nya stånd för ett förnedrings- och derföre vid dess tillgripande förändrade sitt namn, derom förmälte berättaren intet. Karakteristiskt är, hvad han nämnde om sin bror, den berömde Juristen. Denne, ett år yngre

än han, hade vid samma tid, som den äldre brodern sysselsatte sig med lustexemplen, fått tag i en Seder- och Rättslära, läste den för sitt nöje skull och ville äfven öfvertala brodern att taga i med denna intressanta lecture. "Du borde verkligen du ock läsa den" mente han, "jag kan ej begripa, huru man, då man redan är 10, 11 års gamla gossen, kan vara så håglös, att man ej vill göra sig underrättad om de principer, på hvilka våra Rättigheter och Pligter bero." Man begriper nu vida lättare, huru samma man vid 19 års ålder kunde utge en afhandling i tvenne tjocka band om Kantiska Philosophien.

---

Den 10 Mars. I dag var jag till middagen hos Oehlenschläger. Hans Fru, tvenne söner, en ogift dotter och Fru Phister samt hennes man. Några lyckliga timmar. Fru Oehlenschläger, ehuru nu affallen, måste ha sett rätt bra ut i sina dar. Oehlenschläger har den sällsynta lyckan, att hafva en maka, som är känd i "Byen" att vara en utmärkt husqvinna, och som tillika är ett bildadt fruntimmer och ett fruntimmer med sinne och takt för det sköna. Fru Phister är också bra söt. "Mange tack!" som låter så godt i alla Danskors mun, låter dock bäst i hennes. Det var så roligt att höra henne härma sina Svenska "Väninnors" uttal: "Lovise! Är vällingen färdig? —

Lägg rosenblad i den — Ingenting i världen är så förträffligt i den, som rosenblad! Det ger en sådan smak — Man äter och man äter, och man vet icke hvad man äter.”

Oehlschläger berättade många anekdoter om en polismästare fordomdags, känd för sin fromhet mot den ”kära pöbeln”. Vid ett tumult höll han, för att stilla den, följande tal: ”Höggunstige Pöbell! Det är allmänt erkänt, att den Danska Pöbeln öfvergår hvarje annan i humanitet” — Längre hann han ej; ty en sjöman upptog en näfve smuts, kastade den i synen på honom, ropande: ”Punctum; din hund!” — Dervid slöts oration.

De timmar, jag på eftermiddagen tillbragte med Oehlschläger, skola alltid bli mig oförgätliga. Om Göthe — Schiller — Det Eso- och Exoteriska af en vetenskaplig resa. Han är en man, ännu i sin fulla vigör, och desto mera gagn och stolthet har jag af hans faderliga bemötande mot mig.

---

Den 13 Mars. Årsdagen af Konungens thronbestigning. Det var den 25:te årsdagen, och jag hade derföre beredt mig på illuminationer, spektakel o. s. v.; men intet af allt detta vardt det af. Kongen hade undanbedt sig allt, såsom endast åstadkommande onödig kostnad. Han vet nog, att hans tillgifna folk an-

ser denna dag för en högtidsdag, utan att det underdånigst, med pligtskyldigste talgljus i fönstren, låter *påskina* sina känslor. Men det är ej nog, att man hos Regenten ser denna trygghet och säkerhet om undersåtarenas kärlek — ty likgiltighet är det ingalunda; man måste å andra sidan äfven tala med Danskarne sjelfva och höra, huru de, i medvetande af att hafva fullt förtjent denna sin Kungs tillit till dem, och stolta deröfver, anmärka, att allt detta är, såsom det bör vara, och det alldeles lugnt, utan det ringaste spår till den affektation, som omisskänneligen skulle röja sig, ifall stycket hörde till "den finare Komedin". Kungens och folkets förhållande till hvarandra vid denna 25:te årsdag är således likt ett lyckligt äktapars, som låter sin silfverbröllopsdag i tysthet gå förbi, utan att anse några yttre tecken eller högtidligheter behöfliga dervid, liksom de äfven föröfrigt under en rad af år, fulla af pröfningar, kommit till en stilla öfvertygelse, att de utgöra hvarandras lycka, utan att de dagligen behöfva upprepa det för hvarandra. Endast legitimiteten — jag menar ej ensamt bördens, utan äfven besittningens legitimitet, hvilken sednare naturligtvis utesluter styrkans rätt — endast lagligheten, säger jag, förmår att uppvisa ett sådant skönt förhållande mellan kung och folk, som det anförda. Napoleon sjelf kunde ej undvara de larmande och ostenterade tillgifvenhetsyttrin-

garne. Jag lär mig allt mer och mer finna, huru belåtna — och det med skäl — Danskarne äro med sin kung. Dansken, en slätmarksbo, har ej det högstämda, phantastiska, ridderliga, oroliga lynne, som hans stamförvandt Svensken, hvilken bebor ett bergigt och romantiskt land. Den förre är i stället förståndig, qvick, har ett fint öga för det skefva och löjligen och framförallt ett lugn, en hofva, som verkligen är högst påfallande för den, hvilken nyss kommit från grannriket. Det egentliga Danmark kan därför skryta af, att mindre än något annat land i Europa hafva känt skakningen af de falska steg, tidsandan de sednare åren ofta nog tagit. Det tycks, som Danmark skulle komma att *genomgå krisen utan feber*. Ett framskridande till högre statsformer är nemligen der omisskänneligen synbart. Men impulsen utgår från Regenten, och landet bidar i lugn på utvecklingen; och det med så mycket mera skäl, som det vet, att de steg, han tagit, varit helt och hållet frivilliga. Ty nog hade deras *Fredrik* fått sitta till dödedsdagen i ro på sin thron, äfven om han ej inrättat några Provincialständer o. s. v.

---

*Lübeck* den 10 April. Klockan elfva gick jag till Mari kyrkan. Ankommen dit visade mig "der Küster" i en sacristia en tafla, som jag vid första ögonkastet

ansåg höra till gamla Tyska skolan. Figurernas hållning och hoppackade gruppering, det klara och något underliga perspektivet med en handsbred himmel, under det sjelfva taflans höjd i allo var ett par alnar, färgernas renhet och en viss barnslig fromhet och naivetet i det hela — allt bevisade, att målaren bört till denna skola och dessutom varit af dess bästa och sednaste mästare. Att han hört till en sen tid, fann man deraf, att kostymen var iakttagen. Allt var utfördt med den största flit; sjelfva åsnan, på hvilken Frälsaren red — stycket förestälde Christi intåg i Jerusalem — var målad med största omsorg och var ingalunda det minst lyckade partiet af taflan. Djuret var af de ädlaste i sitt slag, nästan så vacker som en häst, och mörkbrun till färgen. Man såg, att hon var född i det land, der de förnäma brukade rida på åsninnor, och der denna djurrace ännu för sin skönhet ådrager sig resandes uppmärksamhet. För öfrigt tycktes hon vara generad af bullret kring sig och drog öronen bakåt. De figurer, som voro på så stort afstånd, att de voro hälften så stora blott som de i förgrunden, voro målade med en bestämdhet i konturer, som ofta saknas hos de Italienska mästarene, tillochmed i deras hufvudfigurer. Sedan jag stått der en stund, närmade sig klockaren, som hittills talat med några andra i rummet, och jag fick nu veta, att målaren hette — Overbeck. Nu erinrade jag

mig, att han är född i Lübeck. Han har skänkt detta  
 stycke åt kyrkan, som också har flera målningar från  
 Tyska skolans älsta tider. Tre taflor på guldgrund  
 af Perugino äro de förnämsta eller enda af den Ita-  
 lienska skolan. Hela sångläktaren är i början af 16:de  
 seklet fullmålad på guldgrund af gamla mästare utaf  
 Dürers skola. På väggarne af såväl sjelfva kyrkan,  
 som af dess kapeller ser man taflor från ungefär  
 samma tid af mer eller mindre värde. Skada, att de  
 stå så högt, att man har svårt att noga betrakta dem.  
 Jag inskränker mig derföre att anföra några drag af  
 den naivetet, som utmärker isynnerhet de älsta ti-  
 derna af denna skola. I det såkallade Greverader-  
 kapellet föreställer en tafla Christus och de två röv-  
 varena på korset. De tvenne sistnämnde ha dött ny-  
 ligen. Deras hädanfärd och lif efter detta betecknas  
 på det sättet, att på den botfärdiges hufvud står en  
 liten naken figur, som säkert föreställer hans själ, och  
 sträcker armarne mot en engel, hvilken nedflyger, för  
 att mottaga den. På den obotfärdiges hufvud står  
 äfven en sådan liten personnage i en harlekins ställ-  
 ning, och djefvulen är tillreds, för att anamma den.  
 En fader för 16 barn har låtit måla en votivtafla, som  
 hänger i kyrkan. Fadren knäböjer vid Christi kors  
 och, för att helgas af Frälsarens blod, som nedrin-  
 ner från såren, skocka och tränga sig under korset  
 de 16 barnen under skapnad af — får. Alla hafva



ryggen vänd till åskådaren och hufvudet mot Frälsaren och stå så tätt tillsamman som möjligt. Några bräka, ty de hafva munnen vidöppen och halsen framsträckt; ett par, som äro litet längre borta, hasta fram i galopp från ena sidan, och från motsatta hållet ser man fyra i bredd — hufvud, hals och framben synas endast af dem — likaledes störta fram "*en toute hâte*". Det astronomiska uret med Kejsaren och Kurfurstarne, som på slaget 12 framkomma och göra sin bugning för Frälsaren, behöfver jag ej nämna, då det är så allmänt känt. Så är det äfven med "Lübecks Wahrzeichen", det svarta, lilla möss, som gnager på en trädrot i hörnet af en hvit basrelief. För att ådagalägga, att han varit i Lübeck, måste en gesäll kunna uppge, hvar detta möss stod till att se. Då så många af mina landsmän varit i Lübeck och sjelfva kunna kontrollera mina uppgifter, får jag väl dock lof att upptaga detta, äfvensom några ord om Dödsdansen, en långsträckt rad af figurer, bestående ömsom af dödsmän och folk af olika stånd, hvilka de släpa med sig mer eller mindre godvilligt. Dödsdansen, som börjar med en Påfve och slutar med barnet i vaggan, går kring alla fyra väggarne af ett sidokapell. Målningen lär vara kopierad efter dödsdansen i Basel. Det hela af kyrkans inre är rikt, ehuru något brokigt, och vittnar om förflutna tiders makt och rikedom. Likvisst väntar man, att den för-

nämsta af de rika Tyska Hansestäderna skulle hafva haft den frikostighet, det sinne för det sköna, att den mera uppmuntrat och tillegnat sig af den Tyska konstens produkter. Dock huru mycket gör England nu proportionsvis för sin tids konst och vetenskap af rent och oegennyttigt sinne för dem? — Borgmästarens gamla bänk med dess trädsnittsfigurer är ännu i behåll. Ett par fanor hänga i kyrkan. Bland dem Hanse-Legionens från 1814, hvit med rödt kors \*) och derunder *Gott mit uns*. På en koppartafla äro de fallnes namn upptecknade. Det yttre af kyrkan har man svårt att uppfatta; ty dels har man byggt en hop mindre byggnader, liksom svalbon, rundtomkring, tätt invid kyrkan; dels ligga byggningar åt alla håll på så ringa afstånd från henne, att man med möda får någon öfversigt af partierna. Hon är byggd i 12:te seklet, är af tegelsten och med sina två resliga torn, med sitt lätta höga hvalf ganska vacker — så mycket kan man dock se.

Lättare åtkomligt för ögat är det yttre af domkyrkan. Dess inre har i stället ej så många märkvärdigheter i artistiskt afseende. En Christus i demonstrerande ställning, som har på ömse sidor om sig verser i guldbokstäfver. Den ena hälften af versen, som står på ena sidan, framställer, hvad Frälsaren

---

\*) Lübecks färger äro hvitt och rödt.

gjort, lärt etc.; den andra hälften af versen på andra sidan säger, huru människorna missbrukat, glömt o. s. v. detsamma. Predikan är skarp och bestämd. Den låter, som om Christus blifvit ledsen vid det eviga, fruktlösa förmanandet och nu gör det sista, korta sammandraget af allt, hvad han hittills sagt och låtit säga i seklers tid, samt det med beslut att ej vidare befatta sig med saken, utan låta allt gå på sin hals. Det hela slutas med följande rad: *Werdet ihr verdammt — verdenkt mir's nicht*; det är: blir ni nu fördömda, så skyll icke mig! Dörren till kyrkan stod öppen; jag gick in och vandrade ensam i de toma, hemska hvalfven, och kan således ej berätta något om de taflor, som finnas i grafkapellerna, hvilka voro lästa. Genom gallren såg jag endast de kolossala, gamla stensarkophagerna från medeltiden, hvilka lågo i rader vid hvarandra. Dessa, de urblekta målningarne, de stela träd- och stenbilderna, kyrkans kyla, som stack så af mot det varma vårvädret ute, den bleka skymningen i de långa hvalfven och knäppningen och rasslandet i ett stort urverk, som hängde nära choret, allt gjorde, att jag slutligen blef bang. För att fullända det hemska i det hela, kom dertill, att den mellersta stora gången var fullproppad med stolar, huller om buller och på hvarandra, af alla möjliga former, med röda, gröna, gula och inga öfvertyg. Det syntes tydligen, att hvar och en af dem hörde till någon käring-

kammare. Det såg ut, som om alla världens hexor hållit på med en stor sabbath, men öfverraskade af mitt inträde i kyrkan, förvandlat sig till dessa möbler, och det i den ställning, hvori de för ögonblicket råkat befinna sig. Emellertid väckte denna öfverdrift i min inbillning mig åter för ett ögonblick till sans, och jag beslöt att vandra genom de långa hvalfven tillbaka till andra ändan af kyrkan, der den inskription stod, hvars sista vers jag nyss anført, men då hade glömt och derföre ville omläsa. Men bäst som jag gick, började jag åter grubbla derpå, att det ändock var orätt af mig, att för en stund sedan hafva lett åt meningen eller rättare uttrycken i verserna, och framkommen till stället, fann jag ej mera något löjeväckande uti dem; de hade antagit all sin kalla, förskjutande stränghet. Sjelfva Frälsaren såg vredgad på mig, och det förekom mig så mycket gräsligare, som jag tyckte, att han vände sig enkom till mig med sin apostroph och ansåg mig så främmande för sig, att han ej ville kalla mig Du, utan tilltalte mig i 2:dra pers. plur. med "Ihr". — Werdet *Ihr* verdammt. — Nu måste jag bort, det var ej tid mera att dröja. Tänk om det gammel-folket der skulle börja komma fram ur kapellerna och fråga, hvad jag fann så öfvermåttan roligt i den der sista raden, att jag ej hade försyn för att göra narr af dem och deras sätt att se vissa saker; och detta i deras eget hus, midt i an-

sigtet på dem. Jag tog ut mina steg allt längre och längre; echot lät för hvarje steg riktigt obehagligt i mina öron. Mätte du bara hitta på rätta dörren — alla andra voro stängda, utom den, hvarigenom jag inkommit — ty att gå först miste och sedan tillbaka, det vore en nästan för grym pröfning. Emellertid kom jag lyckligt ut och kunde ej låta bli att det sista ögonblicket, då jag redan hade foten utom kyrkodörren, se tillbaka; ty jag tyckte, jag hörde bakom mig en torr hostning, just som af någon gammal hektisk Rådsherre, som nu först kommit sig i ordning och gerna ville börja sin förmaning. "Icke för mig", tänkte jag och störtade framåt; men ännu väntade mig en skrämsel. Jag hade ej gått 10 steg, förrän jag oförmodadt råkade in bland en hop folk, som sågade bräder; inbillande mig, att det var till likkistor, vände jag mig hastigt bort, och nu kom jag att gå förbi en lång byggnad, inifrån hvilken jag hörde ett doft hyllande och hamrande. Det var väl likkistmagasinet, tänkte jag, och blef ej riktigt till mods, förrän jag såg den prosaiska verkligheten i form af en Tysk förbundssoldat stå som skyldtvakt utanför en byggnad. Nu först tillstod jag en tanke, som halft på skämt — hvilket äfven i den största nöd, machinlikt nästan, uppstår hos mig — och halft på allvar genomfor min själ, då jag slog öfver mina affärer och min ställning vid retiraden ur kyrkan, men som jag då försigtigtvis så

fort som möjligt sökte aflägsna af fruktan, att den möjligen kunde misshaga vederbörande. Jag mente då neml. för mig sjelf: "dertill kommer, att det är just det värsta folk, som du får att göra med. Vore det riddare, vore det sköna damer eller jovialiska domherrar, så vore det någon utsigt att komma med viss heder från saken; men nu blir det i dess ställe högdragna penninge-aristokrater, hårdhjärtade Hanseatiska köpmän, till hälften handlande, till hälften statsmän — nog vet man, hvad der är att förvänta." Jag tycker i denna stund, att det på sätt och vis ej var så illa resonneradt.

---

*Göttingen* den 24 April. Om förmiddagen på Physiska Cabinettet med Weber, som jemte Gauss der anställde försök öfver telegraphering medelst Voltas stapel. Göttingerboernas funderingar angående de conductorer, som voro uppspända mellan Observatorium och Physiska Cabinettet: 1:o afledare eller afvändare för den comet, som väntas 1834; 2:o afledare för ett åskväder, som eljest skulle med första inträffa och förstöra staden, men nu endast komme att förgöra Observatorium, såsom en syndabock för Göttingen; 3:o den klokaste hypotesen: yttersta dagen var för handen; Gauss, hvilken som astronom hade såmycket att befatta sig med himmeln, hade fått nys derom och tog nu sina försigtighetsmått i anledning deraf.

Hvad dessa försighetsmått skulle uträtta, och om de gällde hela världen eller blott Göttingen eller kanske Gauss ensam — deröfver bråkade man ej sin hjerna; allt nog, att det var försigtighetsmått. — Yttersta dagen var beramad till den 20 hujus. Lyckligtvis ankom jag till staden ett par dagar sednare, så att jag för min del ej hade något att befara. Om eftermiddagen besåg jag Botaniska trädgården. Gick sedermera till Blumenbach. Jag trodde mig hafva den sälligen aflidne B. i Tysk öfversättning för mina ögon — samma figur, samma skrik, samma skryt. Har en högst kuriös samling af curiosa. Det enda fullständiga och systematiska är samlingen af hufvudskålar. Grekens ädla, Kamschatkadalarens djuriska former bildade en märkvärdig kontrast. Mellan begge hvilade ett gipsaftryck af den kraftfulle Robert Bruces cranium med starka präktiga contourer. — Under glas såg jag en Ny-Zeeländsk höfdinges afhuggna och sedermera torkade hufvud. Jag tyckte det hade något rättlikt i sig. Den mörka färgen, de hopskrumpnade ögonlocken, den höga pannan, hvarifrån den raka näsan utgick och med haken tillspetsade ett framstående tryne, en nos, som slutades med ett par rader hvita tänder, hvilka framstucko ur de hop-torkade grinande läpparne — allt detta bidrog att gifva det hela något af nämnda ohyggliga likhet. Håret, grågult eller linfärgadt, hvad man vill kalla det, hängde

långt och tofvtigt bakåt nacken. Dertill kom dock en grann tatoivering, bestående af punkter, som voro ordnade till vissa figurer, och åtminstone nu, då den mellanliggande släta huden infallit, framstodo litet öfver det omgifvande. Sedan Blumenbach visat mig ett och annat af curiosa och bref etc., gjorde jag pinnan kort och begaf mig dädan. Jag tyckte, att denna den ålderstignes ställning, att för hvarje resande upprepa samma konster — och det gör han — hade något så förödmjukande äfven för mig på hans vägnar, att jag ej härdade ut dermed. Emellertid har han för en del af sin Europeiska ryktbarhet att tacka denna sin krambod af vetenskaplig Nürnberggarvara, som naturligtvis måste sticka i ögonen på den vanliga svärmen af resande, af hvilken ingen, som kommer till Göttingen, försummar att se Blumenbach. Han å sin sida upptecknar noga deras namn och karakter! Då han hörde, att jag var Finne, underlät han ej att berätta, att han varit ordförande för de Universitetets Deputerade, som complimenterat dåvarande Storfursten Nicolai och Kronprinsen af Preussen vid deras ankomst till Göttingen. Dervid hade han i sitt tal nämnt, att den ene var Cansler för Åbo, den andre för Königsbergs-Universitet. Hvertill Prinsarne modest svarat: att det var en alltför stor nedlåtenhet af en Göttingisk professor, att tala om sådane obetydliga Instituter.



När jag tog afsked, bad han mig, att, om jag komme att »Seiner gedenken,» jag måtte göra det till det bästa. Lexan upprepades ej nu första gången; det såg man tydligt. Förmodligen hade erfarenheten lärt honom, att man aldrig kunde vara säker, hvar man hade resebeskrifvaren för sig. — Slikt och andra gynnande omständigheter, som sagdt, hade mannen till stor del att tacka för en ryktbarhet, som enligt, hvad man sade mig, vida öfverstiger hans förtjenster, hvilka dock i comparativa Anatomien ej äro så ringa. Hans föreläsningar bestå i qvickheter och Bons Mots. Det, hvaröfver han ej kan säga några sådane, går han igenom raptim. — Liksom Tyska Professorernas i allmänhet, varar hans cours ett halft år; och hvarje halfår upprepas således samma infall på bestämd dag, och det redan i decennier.

Jag tvekade mycket, om jag skulle besvära Heeren med ett besök. Jag är glad, att jag gjorde det, så mycket mera, som jag ej dröjde länge, ehuru vårt resonnement snart blef ytterst lifligt och intressant. Finland är ett så aflägsset land, att jag, att börja med, kunde säga honom ett och hvarje derifrån, som han ville veta. Sedermera vände sig samtalet på dechiffreringen af Persepolitanska inskrifter, med hvilket ämne jag som dilettant befattat mig, och hvarvid jag kunde visa honom, att jag ej var främmande i hans utmärkta historiska arbeten. Han sjelf

är en af de älskvärdaste företeelser. Geniets eviga ungdom framstrålar ur detta silfverhåriga gubbhuvud. *Framstrålar* bör här verkligen tagas efter orden; åtminstone tycktes det mig, att den andliga glansen stegrat sig till att frambringa en materiel. För första gången fattade jag nu betydelsen af den gloria, som fordna tiders fromhet sett kring sina helgons hjessa.

Om qvällen var jag hos Bartling \*) och hans fru. Minnet af dem skall bli ett af de käraste, jag medtager från min resa. Deras intresse, deras vänskapfullhet för den obetydliga främlingen var så oförmoddad, så omisskännelig, att jag aldrig kan glömma den. — Jag behöfver blott nämna, att jag blef bjuden att vid min återkomst bo hos dem. — Från ett samtal, lifvadt af vin och glada, trefliga lynnen, skildes jag vid njutningens högsta stegring, för att i sista ögonblicket hasta till postvagnen, som också just vid min ankomst affor genom natten till Cassel, dit jag

Den 25 kl. 4 på f. m. ankom och steg af i Gasthof zum Römischen Kaiser, det största i sitt slag, jag hittills sett. »Maten är förträfflig,» och vinet ej att förakta. Jag förmodar, att allt är dyrt derefter. För-

---

\*) Professor i Naturalhistorien. Bekantskapen hade skett på resan mellan Hannover och Göttingen. Utgifv:s Anm.

middagen besåg jag målningsgalleriet, som verkligen har flera goda taflor. Det är uppställt i 13 salar, om jag minnes rätt; ingenting speciellt vill eller vågar jag bedöma efter ett så kort besök. Äfven här, som i Köpenhamn, sökte jag att framförallt studera Nederländska skolan. — Om eftermiddagen var jag på Wilhelms Höhe. Allt är der ännu vinterlikt. Nicander har beskrifvit den i sommardrägt. Det enda, som hade lif der, var vattnet, hvilket öfverallt brusade ned för cascader och rännilar, genom de nakna trädgrupperna. Der bröt det fram ur en tät häck; här hängde en tårpil sina slokande grenar ned i ett romantiskt vattenfall, der de återstudsade från vattnet för hvarje af de små skumbetäckta böljorna, hvilka i sin ifriga, beställsamma fart nedåt hvar och en ifrigt slog dem ur vägen. Men häcken var ännu utan skugga; pilens armar hängde likt smala snören utan löf ned från stammen. Allt var som dagen före en fest, liknande de något skräpiga ställningarne för de praktfulle decorationer, som komma att hölja dem. — Löfskogen var dels grågul, dels rödbrun, och endast på granarnes grönska hade man här som vanligt icke att klaga. Från Octogonen, som var temmeligen förfallen, gjorde allt detta en egen<sup>m</sup> effect. — Om vattenkonster o. s. v. kunde det naturligtvis ej bli fråga.

I Göttingen försvunno redan till en del de skrä-

piga korsverksbyggnaderna, och ännu färre voro de i Cassel, som äfven för öfrigt, hvad gator och såväl publika som privata byggnader beträffar, är en rätt vacker stad. Det runda torget, Königsmarkt, samt framförallt det ofantliga Friedrichsmarkt äro omgifna af vackra och till en del moderna byggnader. De Kurfurstliga slotten och museum äro isynnerhet eleganta, så besynnerligt det än låter, som statens byggnader i Helsingfors. Då jag gick förbi ett hörn af Königsmarkt, såg jag, att en svart inskription framskymtade under den hvitlimning, hvarmed den blifvit öfverstruken. Jag gick till och såg: "*Napoleons Markt*" eller "*Platz*", jag minnes ej hvilketdera. Det tyckes, att hvarhelst detta namn tryckt sin stämpel, kan det aldrig mera utplånas, här likaså litet som i Fransosens hjerta. Ännu en eller ett par vintrar, och detta namn skall framstå med sina betydelsefulla drag så väl här som annorstädes. För öfrigt tycker jag ej om ett sådant omkristnande af ställen och anläggningar, isynnerhet då en sådan ära ofta är lättköpt nog, förvärfvad kanske endast derigenom, att man fuskaraktigt kalfatrat eller på sin höjd ej förstört anläggarens verk. Så anser jag, att Napoleon ingalunda bordt eftersträfvat hedern, att äfven omkristna Wilhelmshöhe till Napoleonshöhe. Säkert egde han ej större anspråk på en sådan utmärkelse, än det, att han möjligen klifvit uppför denna "Höhe". Och huruväl hade han ej kun-

nat undvara denna ära! Hans höjd var af helt annan beskaffenhet än den, som står att beses vid Cassel. Gerna hade han således bordt unna den hederliga Hessiska Kurfursten i hans graf tillfredsställelsen, att det enda "storverk", mannen åstadkommit i detta timliga, fortfarit att bära sin grundläggares namn. Emellertid vill jag ej döma för hastigt. Kanske förbyttes namnet, utan Napoleons tillgörande, af hans smickrande broder, konungen; ty Napoleons *första* smickrare i alla afseenden voro konungar, hvilka, att redan döma efter de dryga lärpenningar, han lät dem betala, framför andra måste hafva lärt sig konsten grundligt.

I dag den 25:te har jag från morgonen till qvällen drifvit omkring på Wilhelms Höhe. Herkules, så kolossal han är (32 fot hög), är ändock för liten för den höjd, på hvilken han står. Så är äfven riddarborgen "Löwenburg" något midtemellan modell och utfördt verk, då man betraktar den på håll och i förhållande till den höjd, vid hvars sida den innästlat sig. Träder man åter närmare, måste man beundra det genialiska, sköna i dess plan. Man får verkligen en hög tanke om medeltidens byggnadskonst, hvarom målningar gifva endast ett svagt begrepp. Man måste sjelf se något prof, eller åtminstone, såsom här, en lyckad efterhärming af densamma. Jag känner den ganska litet och bör således ej döma; men jag kan dock ej underlåta att säga, huru den behagade mig.

Jag kunde aldrig tröttna att gå omkring såväl på borggården som utanföre och betrakta byggnaden från olika synpunkter. Hvarje af dem framställde en ny skönhet; och huru olik var den icke allt, hvad jag sett af den antikt-moderna arkitekturen. Om dennas regelmässiga symetri åt båda sidor från medellinien, om dess proportionslagar kunde ej här vara fråga; men här åter var något löst, fantastiskt, som dock, lydande sina förborgade regler ersatte strängheten i formen. Det liknade i sin helhet en skön trädgrupp. Den är ej heller så regelbunden. Den högsta toppen är ej på det mellersta trädet; han är ofta alldeles åt ena sidan af gruppen; men ögat finner likväl snart den sökta jemnigten, genom trädens olika höjd, lätthet o. s. v. på ömse sidor om honom. På samma sätt var det här. Ett af slottets torn t. ex. framställde sig för ögat som naturlig stödpunkt. Till venster om detta höjde sig ett mindre; man fordrade något motsvarande på andra sidan, och man fann det, ehuru kanske litet längre borta och i en annan gestalt, i form af ett par tinnar, en takspira eller något dylikt, som dock tillfredsställde inbillningen genom en beräkning af hennes fordringar, och hvari form, afstånd från medellinien o. s. v. underbart ingingo som elementer. Så var det öfverallt, så i ett som annat. Jag har med flit valt detta det enklaste exempel och törs ej fortsätta min beskrifning vidare, för att ej förfalla i det

toma, nyarken för Gud eller menniskor begripliga ordsvall, som så ofta möter oss i beskrifningar öfver det obeskrifliga och framförallt i beskrifningar och recensioner öfver musik-kompositioner till operor o. s. v.

Rummen äro möblerade med möbler från medeltiden. Skada, att jag ej var i tillfälle att bese dem!

Såsom något barnsligt måste jag anmärka, att Kurfursten Wilhelm ligger begravnen i slottskapellet (Löwenburg är ett för en 40 år tillbaka uppbyggt lust-slott). Om en monark vill bli begravnen i sitt *lusthus*, så — må gjordt; men att han vill det derföre, att detta lusthus är byggt i form af en riddarborg — deri ligger det barnsliga. Kommer dertill ännu och är det sannt, som jag hörde af en högst bildad man berättas, att i kapellet finnes en grupp föreställande Kurfursten, som besekrat "*Riddaren Löwenburg*" — men jag törs ej fortsätta; det är så otroligt, det går ju för långt, om äfven Löwenburg vore en allegorisk bild, föreställande naturens motsträfvighet, den ursprungliga ödsligheten af Wilhelmshöhe.

Något, som dock möjligen kunde vara antydning på en strid med förra ägaren och således ett ärofullt minne, sedan Löwenburgs tider, är en brèche i ett torn nära den ena af portarne. Sat!

---

Heidelberg den 4 Maj. Våren har detta år varit högst sen i Tyskland. Jag har derigenom, att jag ständigt rest åt södern, gjort allt, hvad i min förmåga stått, för att träffa honom, eller, som Dahlgren säger, påskynda dess ödens snabba utveckling; men ännu i Frankfurt led jag första qvällen af köld, såsom jag redan nämnt. Sedan den dagen har jag dock ej haft att klaga öfver detta onda åtminstone. Jag har med ens fått en vår, och den så varm, som den kommit ur pannan. Det goda är nu nästan förmycket, så att jag fruktade att bli litet besvärad af värmen på den fotresa genom Die Bergstrasse, hvilken jag anträdde, i sällskap med en student, hvars bekantskap jag gjorde i värdshuset i Darmstadt. Han är hemma från Frankfurt och tänker studera i Heidelberg. Utrustad med polissoner och skägg på hakan, träder han väl upp bland sina bröder, Apollosönerne, och helsas af dem som en "Retterarm", en "Felsenbrust" till det minsta; bland Philisteer kallas han åter helt simpelt "Schneider". Klockan 8 på förmiddagen vandrade vi af från Darmstadt och togo vägen till Heidelberg, som ligger derifrån på ett afstånd af 7 och en half Tyska mil. Vägen mellan dessa begge städer kallas Die Bergstrasse. Detta namn och de loford, som jag hade läst och hört om dess skönhet, gäfvö mig ett högt begrepp om densamma. Det säkra är, att jag åtminstone fann *annat*, än jag väntade. För



det första är vägen ej någon Bergstrasse. Den går ej öfver eller mellan några berg, utan *förbi* dem. Anlagd på jemna fältet, utan en enda backe på hela sträckan mellan Heidelberg och Darmstadt, går den långsamt en rad berg, hvilka den har österom sig; och detta har gifvit anledning till benämningen. Sjelfva bergen äro åter ej annat, än hvad vi i Finland kalla åsar. Under hela vägen såg jag blott på ett par ställen tecken till berg eller klippor. Sjelfva de såkallade bergen äro mer eller mindre höga kullar, nästan alla runda som limpor och till en del bevexta med träd, till en del åter odlade ända upp till toppen. Högst sällan ser man på dem en enda lös sten. Knapast fann jag på den högsta, den såkallade Melibocus, nära det öfversta af densamma, några tjog mossbevuxna stenar, stora som kålhufvuden. Kullarnes utseende är således ganska enformigt i det hela. Åtminstone lönar det ej mödan att gå till fots hela den långa sträckan, som kallas die Bergstrasse, och evinnerligen ha på ena sidan om sig de kullriga bergen, hvilka likna hvarandra som bär, och på andra sidan det, om möjligt, ännu enformigare släta, vida fältet. De första par timmarne var denna scen rätt intressant; men snart tröttnade man dock dervid och väntade, att det skulle komma något annat, någon variation. Men kalaset var slut med denna första anrättning, och skulle ej ruinerna af Riddarborgarne — också,

i parenthes sagdt, lika hvarandra på afstånd, bestående af ett temligen oskadadt torn med en thy åtföljande förfallen mur — förskaffat någon omvexling, så skulle jag hafva vandrat fram till Heidelberg, endast gravitetiskt åtföljd af slätten på ena och bergen på andra sidan, tills de begge, en 50 steg från tullporten, rekommenderat sig, utan att qvarlemna mer än en enda bild, ett enda minne. Dock, det är sannt — jag glömde det dussin af småstäder och byar, hvilka, som perlor på ett snöre, voro trädde på chausseen, på ett afstånd af en qvart, högst en half timmes väg från hvarandra. Helt annat blir väl förhållandet, om man gör vandringar i bergen. De par dylika, jag var i tillfälle att företaga, utgöra de egentliga ljuspunkterna i min resa. Vill man tro Tyska beskrifningar, så är visserligen die Bergstrasse något högst egendomligt. Jag köpte mig en beskrifning deröfver af Å. Z. Grimm och tillstår, att jag ej utan vämjelse kan tänka på den. Den utgör 64 tätt tryckta sidor, af hvilka naturbeskrifvande, pjåkiga svasserier och långtrådigt hoprimmade legender intaga största delen. Tonen i detta arbete är så obeskrifligt förfelad, att derföre ej finnes ord. Ett exempel: i stället att säga helt enkelt, såsom saken fordrar, att flera bestiga Melibocus om natten, för att från berget se soluppgången, utfar han: "Viele besteigen den Berg, wenn die Sterne noch am Himmel leuchten und die dunkeln Schatten der Nacht

noch auf der Erde gelagert sind, um auf dem Thurme dass prächtige Schauspiel des Sonnenaufganges mit anzusehen" o. s. v. Artisten, som gjort kopparsticken, hvilka åtfölja arbetet, har gjort sitt till att försköna nejden, återuppmurat ett och annat nedramlat torn, putsat upp en mur, gräft sjöar på bergstopparne, som sedermera förmodligen blifvit fyllda med vattnet i poetens ballader. Men ej nog härmed; han har äfven esomoftast hjälpt upp vår Herres egna skapelser, restaurerat bergens konturer, der han tyckt dem för matta och obetydliga, samt applicerat klyftor och klippor på de i naturen "slickade" bergen — för att nyttja detta konstuttryck. I allmänhet sagdt — att ej endast tala om denna bok, der ingen af de många gravyrerna eller ordbeskrifningen ens på de aflägsnaste framställer traktens karakter — i allmänhet sagdt, tillstår jag, att jag ej kan fatta den förvändhet i sinne och smak, som gör, att vanliga bergstraktsbeskrifvare, det må sen vara med penna eller pensel, så länge färglägga och fördrifva på sina målningar, tills det egendomliga hos originalet försvunnit, och det får något tycke af en Schweizer-Alptrakt. Detta är det mål, hvartill man vill hinna; och verkligen kommer man ej äfven vanligen så långt, att "från Nova Zemblas fjell till Ceylons brända dalar" allt, som skall vara väl, har ett visst "ad formam Minellii", och jag är öfvertygad, att hvar och en af

mina läsare på sin kammare, när så äskas, kan upp-  
rada ingredienserna till en sådan på allt och intet  
passande beskrifning. Men detta borde komma till  
sist — jag börjar med min beskrifning.

Man kan välja tvenne vägar, då man går från  
Darmstadt till Heidelberg, die alte och die neue Berg-  
strasse. Vi gingo, mot min vilja, den sednare; men  
slutligen öfvertalte jag min reskamrat att vika af till  
den förra, som går närmare bergen. Snart märkte  
jag, att kamraten var en högst dålig fotgångare och  
en resande just af det äkta slaget. Han gjorde fär-  
den till fots, emedan man så bättre kan njuta trak-  
tens skönhet; men hade jag ej drifvit på honom,  
hade han ej gjort ett enda afsteg från chausseen, vi-  
dare än till Melibocus, som hvar och en Bergstrasse-  
resande anser för skyldighet att bestiga. Dessutom  
var han personligen intresserad för denna "Abstecher";  
ty i tornet uppe på berget förvaras ett album, hvori  
de resande anteckna sina namn, och dit ville han nu  
äfven skriva sitt.

Morgonen var herrlig. Äppel- och körsbärsträden,  
som stodo så tätt till hvarandra på åkerfälten, att  
hela landet liknade en fruktträgård, voro i skönaste  
blomma. Luften doftade af vällukter, och majbaggar  
flögo och surrade kring hvartenda träd. Åsynen af  
dem väckte hos mig, för detta ifrig Entomolog, lif-  
liga minnen, såsom trumpetens klang hos en gammal

dragonhäst. Liksom denne hastar i ledet, så började jag snart jaga efter hvarje flygande och krälände Scarabé. Meloër, Lamier, Harpaler grep jag om hvarandra och tillstår, att det verkligen kostade på mig, att nödgas släppa lös dem åter. Isynnerhet var detta fallet med en stor Carabus med guldglänsande rustning, säkert i Finland "af 10 Rarissimi i värde", för att tala Homeriskt. Jag grep honom, vägde honom länge i handen och höll omedvetet och högt en oration på svenska till honom: Tacka din lycka min gubbe, att du ej råkade ut för mig för 6 år sedan; i det fallet hade du ingalunda sluppit för så godt köp som nu. Den tycktes förstå något häraf, ty såsnart den kände sig fri och på marken, började den röra på sina långa ben och rultade af så fort som möjligt, utan att se sig om, för att gömma sig i brodden. — Säkert är, att min kamrat, som ej förstod ett ord af hela min exclamation, såg långt på mig, så att jag bleflitet flat. Emellertid trafvade vi på; kamraten frågade af en bonde, huru långt det var till Alsbach, och fick till svar: "nur eine halbe Stunde". Denna "halbe Stunde" utgjorde dock en temligen dryg hel, hvars sednare hälft kamraten, som blifvit törstig, förkortade genom ett ideligt svärjande i bonden och hans räkning. Jag var trankil, ty jag fann snart, att bondens uttryck borde förstås på samma sätt som värddinnans på ett kaffekalas, när hon säger: "bara en

half kopp, kära du". Slutligen kommo vi ändock till Alsbach och togo der en vägvisare med oss. Vår första hvilopunkt var ruinen af borgen Alsbach, som ligger på en höjd, hvars utsigt erbjuder allt, hvad die Bergsstrasse har skönt och markeradt. Österom oss hade vi de gröna, jemkullriga bergen och framför oss i vester det vida, jemna fältet ända till Rhein, hvaraf en silfverstrimma här och der blänkte fram vid horisonten, som föröfrigt begränsades i vester af Frankrikes berg och i norr af Taunusbergen på andra sidan om Main. Man kunde tydligen se, att hela landet mellan dessa bergssträckor, å ena, och Odenwald (die Bergsstrasse) å andra sidan, utgjort en enda stor sjö, som fylldes af Rhein, till dess vattnet bröt sig en genomgång vid Bingerloch. Hela denna fordna sjöbotten var nu tätt besådd med städer och kyrkobyar. Mainz, Mannheim, Worms etc. höjde längst bort vid fästet sina tornspiror; chausseer ilade snörätt fram dem emellan i alla direktioner, beskuggade af fruktträd i full blomma, så att de syntes helt hvita. Hvarje fläck var odlad, och de rectangelformiga aflånga tegarne, som än i öster och vester, än i norr och söder, solbeglänsta sträckte sig, ömsom ljusgröna, ömsom höggula eller bruna invid hvarandra, gjorde, att det hela såg ut som ett nätt förmaksgolf, betäckt af smala, långa, olikfärgade mattor. Men om denna slätt sålunda å ena sidan hade något trefligt, små-

täckt, som tillät den liknas vid ett förmaksgolf i värens slott, så ingaf å andra sidan dess vidd, ännu mer förstorad genom dess enformiga jemnhet, åt den samma något grandióst, något verkligen majestätiskt, oceanlikt, som isynnerhet framträdde, när slutligen skuggan af en ensam sommarsky, lik ett stort linieskepp, med spända orörliga vingar, långsamt sväfvade deröfver till de aflägsna, blåa Vogeserna. Tänker man sig öfver denna tafla en den skönaste himmel och i förgrunden de af murgrön, blommor och buskar höljda ruinerna af Alsbach, samt slutligen som "staffage" ett sällskap Darmstädtare och Darmstädtarinnor — ty detta ställe är en älskad valfartsort för dem — så finner man lätt, att jag ogerna skildes derifrån, för att klifva upp till Melibocus, från hvars torn, med dess besynnerliga inskription, man har ungefär samma utsigt, med den skilnad, att den är vidsträcktare, men i stället mera fågelperspektivisk och landkartlik; hvilket ingalunda bidrager att göra den mera pittoresk. Man kan nu med ögat följa Rhein i dess många bugter nästan utan afbrott från Speier till Taunus; och på motsatt håll har man hela sträckan af berg ända till Odenwald under sina fötter. Sedan min kamrat med tuben, som finns der uppe, fått reda på Speiers torn och sedermera på Mainz d:o, hade han gjort sitt och var färdig att vandra ned, der han ifrigt bläddrade igenom förutnämnda album, tills han

fick reda på sitt namn, som han för 6 år tillbaka som gymnasist skrifvit dit. Sedan dessa kära drag blifvit funna, och hans namn och titel än en gång för i dag antecknade, fick jag boken omhänder och tillstår, att dess studium var högst belönande. Den var ett egenkärlekens och fåfångans diplomatarium. Hvarje sida innehöll en urkund af det mest varierande innehåll. Jag kunde anföra tjogtals exempel, börjandes från den, som, för att visa sina förmodligen dilettantiska kunskaper i Physiken, antecknat thermometer- och barometerståndet för den dag, då han besökte denna punkt, till den Mr Brentano, som antecknade, att han då och då, i vackert väder, var här, för att visa den sköna utsigten åt *sin slägtinge* Sophie Brentano (förmodligen författarinnan). *han Lotta Bechstein* De öfriga i sällskapet utgjordes af en lång rad, jag minns ej mera precis hvilka diminutiva Brentanos: Pipchen, Pepchen Pupchen — åtminstone var Kätchen en. — Kamratens trötthet hade form af törst. Han ville förbi Alsbachs ruin. Vi gå vilse, och komma dit ändock. Wir amüsiren uns stark! —

---



## Bref från Paris. \*)

1833. Juli. Som du vet, har jag den äran att för närvarande befinna mig i Paris, i den civiliserade världens hufvudstad, enligt hvad Fransosen behagar titulera henne, utan att vilja taga i öronen de protestationer, som höjas mot detta maktspråk af medtänflarinnor, hvilka, i känsla af sig sjelfva till det högsta erkänna »Seinens stolta Dotter» för en dem jemnlik pol för upplysningen, men ingalunda för den sol, hvars ljus de låna, och af hvars strålar den sanna bildningens framskridande vår hemtar all sin friskhet, sin lifgifvande värme. Men om man kan draga dessa strålars rena etheriska natur i tvifvelsmål, så kan dock ingen neka Paris den ära, hvars värde vi ej här behöfva afgöra, att äga inom sina murar den väldiga brännspegel med dubbel focus, af hvilka den ena förmått antända hela länder, hela verldsdelar, och den andra ej försmår att skapa den bländande

---

\*) Aftryckt ur Helsingfors Morgonblad 1833.

strålpunkt, der individen, som vill njuta lifvet i all dess concentrering, kan, träffad af alla dess lysande, värmande och brännande strålar, ett ögonblick glänsa, flamma och — förtäras. Ty hvilka önsknin-  
gar, hvilka fordringar, främlingen må medföra, här kan han tillfredsställa dem alla. Å ena sidan finner vetenskapsmannen och konstnären här sina tempel, och å andra sidan människobetraktaren den stora skådeplats, der hvarje upptänklig och ej upptänklig last, der hvarje fördom, hvarje dygd, ja till och med hvarje den obetydligaste hvardagsvana har sina representanter, som helgat hela sitt lif till dess utöfning. Hvar finner den sysslolöse nöjet under en mera förfinad form, hvar dricks dess gift mera försötmat, hvar är det lättare tillgängligt för den medellöse, och hvar kan ändock slösaren lättare bli befriad från sina skatter än här? Vill främlingen bortbyta sin landtjunkardrägt mot den elegantaste sprätts? Han behöfver blott gå till Palais Royal; och inom mindre än 24 timmar kan han hemföra till sitt fädernesland den fullständigaste garderobe à la mode. Eller vill han i stället medtaga för dess räkning en splitterny statsförfattning? Det är allt lika. — Il n'a que demander! Den första han frågar, kan ge honom adresse på ett etablissement, der han kan mätta sin frihetshunger, à la Carte. »Garçon! Constitution à la minute!» — »République au maitre d'Hotel!» och han

skall bli serverad på ögonblicket, utan att man besvärar honom med indiscreta förfrågningar, om hans mage kan smälta dessa mästestycken af den nyaste politiska kokkonsten! — Med ett ord; på några timmar kan man i Paris förskaffa sig allt — till och med ämne för en volume. Paris är förförelsernas hem; till och med förförelsen att bli författare är större här än annorstädes.

Denna blixtrande rörlighet, denna outtömliga mångfald, hvaraf Paris hvarje ögonblick ter en bild, »evigt ny och evigt densamma,» såsom Fru Staël sade om strömfallet, väcker äfven hos den ligkiltigaste en nästan oemotståndlig frestelse att afmåla åtminstone en scen, ett parti af den praktfulla taflan, hvars storartade composition endast är jemförlig med den lätthet, hvarmed man kan uppfatta något drag, någon detalj af densamma. Också har man ej underlåtit att i alla möjliga directioner pröfva outtömligheten af denna guldgrufva. Ej nog, att enskilda uppfordrat derur en malm, än rikhaltig och lättflytande, än fattig och svårsmält, ej nog, att metallen i »deras skärpningar» förekommer under de mest olikartade former, hvaribland ej till förgätandes de två, i bergshandteringen föröfrigt mindre vanliga, den humoristiska och den sentimentala; nej, ett helt Parisiskt snille-bolag — les cent et un — har enkom bildat sig, för att drifva företaget i större skala, och nu upp-

söker och bearbetar det hvarje lofvande malm-ådra, men försmår derjemte ej den obetydligaste »anledning.» Sedan nu ett sådant sällskap, med de fonder och ressourcer, som stå det till buds, engång fått inmutningssedel på detta fält — för att allt bibehålla bergsmanstermer — torde det vara rådligast för hvar och en annan att afhålla sig derifrån. Det har också varit min afsigt, och jag skulle ej heller nu våga mig på någon lönnhandtering, om jag ej förleddes dertill af hoppet att få en fördelaktig afsättning på min vara hos dig, som jag vet intresserar dig ej endast för saken, utan äfven för sättet, huru jag ser den; om du ock ej gjorde det för annat, än för det, att det roar dig att se, huru en halfbarbar, en Voisin des Lapons, en — med ett ord — en af dina kära landsmän bär sig åt, då han engång ger sig åstad att berätta för de hemmavarande om de under och mirakel, han sett i Paris. Jag är öfvertygad således, att du vet sätta värde på detta document, som i hvarje Parisisk Revue-Redactions ögon skulle vara i sitt slag den dyrbaraste skatt. Endast i det fall, att någon af de Charrecos-Indianer, som nu visa sig i Paris, skulle föra dagbok, finge man något, som skulle öfverträffa det i intresse. Jag har dessutom ännu ett skäl till, som förmår mig att fatta till penan, ehuru det är litet narraktigt, så att jag skäms att tala om det. — Huru tror du, att jag reser? En-

sam, fri och ledig, som en fågel, förmodligen Ah, tvertom! Jag har ett resällskap, större än vanligen brukas. — Efter få år lyckönskar du mig, att ha fått så många nya vänner? Om förlåtelse; det är inga nya vänner. Det är allt bara gamla bekanta, kända och fränder från hemorten; hela det långa släpet följer med mig — åtminstone i mina tankar.

Det är väl sannt, att detta sällskap är det trefligaste, man kan önska sig. Hvar och en, som hör dertill, är så fredlig, gör mig så litet omak och hänger ej efter vanliga reskamraters sätt jemt och ständigt öfver mig, utan väntar modest, tills jag erbjuder honom att vara med om något, som jag tycker böra speciellt intressera honom. På min kallelse framträder han då, gör sina reflexioner, sina utrop af förvåning, förtjusning eller hvilken känsla då må väckas hos honom; vi fundera en stund tillsammans, och när han märker, att det blir nog, drar han sig alltid klokt tillbaka, förrän jag hinner börja ledsna. Så följde mig \* \* \* lifslevande och steg för steg på Waterloos slagfält. Du skulle ha sett honom på det ställe, der gardet stupade. Aldrig glömmmer jag, så länge jag lefver, huru han stod der, »blickande mörkt», och — tog sig om polisongerna. Kanske han sjelf ej mera kommer ihog det, men lyckligtvis har jag ett bevis i händerna, som skall öfvertyga honom, att han verkligen var med mig. Jag köpte nemligen åt

honom en mousquetkula, hittad på bataljältet; och som du vet, har en mousquetkula alltid en ovedersägligt bevisande kraft. — Med \* \* gjorde jag en fotresa från Darmstadt till Heidelberg och lät honom med ett par outtröttliga landtmätare-ben, som dock buro ett sensibelt hjerta, klättra så mycket han gitte bland ruinerna af de riddarslott, som höja sig öfver »die Bergstrasse». För min del blef jag ofta nog emellertid liggande i gröngräset och hade ej vidare olägenhet af hans romantiska promenader, än att det aldrig ville taga slut, när han nedkom till mig från en sådan, på de långa och pathetiska beskrifningarne på, hvad som händt, och hvad han känt — »i de ödsliga borgarnes grusade hvalf.»

Detta är dock den minsta ledsamhet, jag haft af mitt resällskap; ty med allt sitt behag har ett sådant sätt att färdas, liksom allt annat här i världen, sina olägenheter. Jag har flera gånger varit verkligen utledsnad. Så t. ex. tröttnar då \* \* alldrig att gnälla och mana på mig, så snart jag dröjer blott en dag för mycket på ett ställe. Förgäfves öfverbevisar jag honom med 1000 skäl klarare än solen, att han sjelf är en ojemförligt större solare, än jag; det hjälper ej: han predikar allt om mitt söleri. Han har som når under fötterna och ger mig ingen ro, förrän han åter ser mig ge mig till vägs; \* \* \* pjåkar i tid och otid med min helsa; \* \* har nu mer än ett]

fjerdedels år, dag ut och dag in, drifvit på mig att åter börja min dagbok, som afbröts, när jag kom till Rhenfloden; \* \* \*, som ständigt satt vid min sida, vid de under 10—12 rätter dignande Tyska värds-husborden, hade genom sin goda appetit ofta så när förledt mig att taga mera till lifs än nödigt var. Det ledsamaste är dock, att då naturligtvis ingen af mina vänner krusar för mig, utan säger rent ut sin tanke, sin åsigt, hvilken ofta nog ej öfverensstämmer med min, så uppstår derigenom ofta nog långvariga disputer. Isynnerhet är \* \*, som vanligt, envis och påstår ändock allt, att det är jag, som är det. — Men härmed må nu vara huru som helst; det säkra är, att jag nu engång för alla måste ha någon af mina gamla bekanta till mitt sällskap vid hvarje helst litet märkvärdigt tillfälle. För några dar sedan inträffade ett sådant, och jag funderade, hvem af er skulle få följa med. Hvar och en var så villig som skyldig att erbjuda sitt sällskap. »Nog är det nu: söta Bror!» sade förra Studenten åt sina penninglösa kamrater, medan han viste dem, att han ägde en plåt; och på samma sätt tänkte jag: nog är det nu väl! men hvem af er har å sin sida visat, att han kommit ihåg mig med att skrifva till mig mera än han jemnt nödgats för skam skuld. Jag ämnade i förargelsen en gång roa mig ensam; men så kom jag ihåg, att du var den enda, som skrifvit till mig ett om än nog knapp-

händigt bref, hvarpå jag än var skyldig ett svar. Du skall bli den utkorade, tänkte jag. Sagdt och gjordt; och nu får du veta, huru vi roat oss. Äran är ej ringa, ty vet du, hvarpå jag bjuder dig? Jo, på ej mer eller mindre än »den stora Nationens fest,» »den Europeiska Frihetsfesten,» Anniversairen af »la Grande Semaine,» af »les trois immortelles,» af den 27, 28, 29, eller med andra ord, tredje årsfesten af de tre ärofulla Julidagarne. Välj nu sjelf, hvilket dig mest behagar af de hvarandra öfverbjudande titlar, hvarmed härvarande journaler öfverhopa minnet af 1830-års Revolution. Intet af allt, hvad vi tillsamman sett, skall här saknas. Hela herrligheten skall göra ett da capo. Tidningsskrifvarne skola begynna om sitt krig, för att bearbeta opinionen; Napoleons bildstod skall ännu en gång nedtagas från Vendôme-pelaren, för att ånyo uppsättas för dina ögon; Louis Philippe skall, hur det än må kosta på honom, svettas om igen för sitt trogna Nationalgarde; concerter, frispektakler, illuminationer, raketer, kanonskott och grundstenar skola hagla dig om öronen, ifall du ej föredrar att lemna verldsbullrets støj och flärd och hellre följer mig till de Elyseiska fälten, för att se, huru Parisarne »vandrade och fröjda sig der, likt saliga skuggor.» Vill du taga några af dina bekanta med på färden, så i Guds namn. Det står dig till och med fritt att låta alla Morgonbladets prenumeranter göra dig följe. Mor-



gonbladet kan väl också en gång få göra sig det nöjet att taga en litet bål min på sig och likt andra »Europeiska» blad med en viss förnäm vårdslöshet börja: En af våra Privat-Correspondenter skrifver oss från Paris” — — — — —

Men till saken. Långt förr än högtidsdagarne inföllo, redan tidigt i Juni månad, kunde man märka tecken, som bebådade den instundande festen. Först visade de sig spridda och med längre mellanskof; men med hvar dag tilltogo de i mängd och betydelse, tills de slutligen, de sista tiderna före högtidligheterna, så hopade sig, att man knappt kunde taga ett steg, utan att påminnas om, hvad som förestundade. Journalerna voro, som vanligt, de, hvilka först rörde på sig. — Deputerade kammarens sessioner voro slut, och med dem förtorkad den källa, hvarur Tidningarne dittills utvattnat sina spalter. Ryska interventionen i Turkiet var det enda nådebröd, de hade att tillgripa; men äfven denna sak var redan gammal; och huru stor än i allmänhet Franska Journalisternas förtröstan på sin egen oförskömmhet och sin publiks lättrogenhet må vara, så kunde de dock ej dölja för sig, huru liten utsigten var, att mot Kejsarens försäkran, mot hans politiskt enkla förfarande kunna uppväcka en redan bortdöd farhåga. Det såg således ut, som Journalerna varit dömda att tråna bort i en tvinsot, på hvilken intet slut än kunde ses. Då slå Tribune

och National med ens larm. Sedan kamrarne tillslutits, bygger Regeringen med dubbel ifver på de fästningar — Forts détachés — hvarmed hon omgifver Paris under förevändning, att befästa det mot ett fiendtligt anfall, men med afsigt i sjelfva verket, att medelst deras kanoner inpräglä förnuft i de oroliga Parisarne, i fall de än engång skulle falla på orådet, att företaga en ny Juli-Revolution. Så ungefär lydde texten för dagens predikan, hvilken upptogs och än vidare utfördes af alla Oppositionens Tidningar. Regeringens publicister å sin sida underlätö ej att försvara sig och sina fästningar. Kriget var verkligen en ny Trojas belägring. Å ena sidan såg man Republikanernas Achilles, »den Gudalike» Tribune, deras Odysseus, National, vidare »den stridsropkunnige» Messenger, den åldriga Constitutionel, den Telamoniske Courier Français. Motpartiet saknade ej heller sin Hector, sin Aeneas; ja till och med ville man påstå, att Priamos sjelf fattat stridslansen och rigtat mot fienden en artikel i Journal de Paris. Snart blef striden allmän och sträckte sig ej blott till Paris; öfver hela Frankrike deltog Journalerne deri. Det fördes med alla möjliga vapen. Här uppträdde Arago, en af Pallas Athene beskyddad Homerisk förkämpe, med det påstående, att man på en timmes tid kunde från Citadellerne nedskjuta hela Paris, och mot den sju-dubbla oxhud af lärdom, hvarmed hans sköld var

betäckt, bröto sig alla fiendtliga spjutuddar; der åter åtföljas några tidningsblad af en charta, som, att folk enfaldeligen föreställa, utvisade fästningarnes lägen och skjutvidden af deras kanoner; här framdrog National ur någon Diplomatsk gömma ett document, hvori Clermont-Tonnerre, Minister under Bourbonerna, råder dem att på samma sätt omge Paris med fästen, för att hålla befolkningen i styr, och der afskötö de lättbeväpnade Charivari, Caricature, Corsaire och Figaro sina snabba, hvassa pilar mot hvarandra. Slutligen bör man ej förglömma de päron, ritade med sot på alla väggar, hvarmed gatpojkarne uttryckte sitt »mécontentement» med Regeringens företag. Jag måste i forbigående nämna, att man ej kan taga två steg, utan att se ett sådant päron, ritadt med ett enda drag och en säkerhet i handen, som utvisar den genom öfning utbildade artisten. Nära der jag bor, är en knut, som man öfvermålade tre gånger, och lika många gånger har ett päron en vacker morgon stått der i sin fullaste mognad. Du ser således, att de fria konsterna äfven togo del i kampen. — Den egentliga stridsfrågan, som hvarje dag allt klarare framträdde, var, huruvida Nationalgardet vid den allmänna Revue, som förestod den andra festdagen, borde i stället för ett: »Vive le Roi!» ropa »A bas les forts! A bas les Bastilles!» För att förmå det till ett sådant allmänt rop, hvars följder ej låta beräkna

sig, var det som Oppositionen gjorde allt sitt möjliga, att uppväcka hat och misstroende mot dessa »nya Bastiller», såsom den kallade dem. Striden fördes till nackdel för Regeringen, och allmänna Opinionen tycktes bli allt starkare mot projektet; åtminstone fann Regeringen för godt, att inställa det påbegynta arbetet och i sina halffofficiela blad förklara, att hon upphörde med utförandet af företaget tills vidare, och tills hon erhöle kamrarnes bifall dertill. Oppositionen invände, att det ej vore att lita på en sådan halffofficiel förklaring, med mindre den infördes i Moniteuren. Regeringen beqvämade sig äfven härtill, och ej nog dermed, hon lät till 100,000:tals exemplar särskildt aftrycka en dylik förklaring, hvilken jemte kallelsen till Revuen utdelades till hvarje National-Gardist. Men ej ens detta tillfredsställde den häftigare Oppositionen. Den fordrade, att befästningsprojektet skulle öfvergifvas, ej allenast tills vidare, utan för alltid. Då styrelsen ej ville höra på det örat, fortforo en god del tidningar lika som förut, att uppmana Borgare-Gardet att skrika sitt: A bas les forts! Vi få snart nog se, huru dessa instigationer lyckades, ty vi äro tvungne att än engång återkomma till kapitlet om politiken, ett tråkigt, men stående kapitel, som under intet vilkor kan bortprutas, så snart det blir fråga om det obetydligaste, Fransosen företager. Jag måste ha läsit någonstades den

anmärkningen — ty jag kan väl aldrig i världen vara så qvick, att jag sjelf hittat på den — att i England drifts allt af ångor, i Frankrike allt af politik; huru skulle då den förutan en folkfest här kunna komma i stånd? Men ej endast tecknen på den politiska himmelen — i förbigående sagdt den enda, hvarpå man här tror — förkunnade den annalkande högtiden; gravurer och stentryck, såväl de, som föreställde scener från de tre Julidagarnes strider, som de, hvilka angingo Napoleön, öfversvämmade, allt flere hvar dag, broar, quaier och boulevarder. Dertill kommo de ställningar och tillrustningar, som Regeringen lät uppföra för de tre högtidsdagarne. I Tuillerie-trädgården och på de Elyseiska fälten uppreste sig theatrar och amphitheatrar för musik-chörer; på Pont Louis XV öfverbyggdes marmorbilderna med bräder, för att hindra dem skadas af det fyrverkeri, som der skulle afbrännas; och ett stycke ofvanföre, emellan nyssnämnde bro och Pont Royal, byggdes i vanlig storlek — ett linieskepp, och det till högsta förtjusning för Parisarne, af hvilka  $\frac{9}{10}$  aldrig skådat ett egentligt fartyg i sin lefnad. Nu fingo de ej allenast se ett sådant, utan jag är öfvertygad, att de ej tviflade, att i nödfall hädanefter sjelfva kunna bygga ett sådant vidunder. De hade ju med största uppmärksamhet betraktat hela tiden, medan arbetet varade, huru det tillgick. Först nedslogos pålar i strömbottnet,

så att de stodo upprätt och höjde sig till en del öfver vattenytan. Pålarne förbundos sig emellan med bjelkar, så att det hela bildade ett slags skeppslik ställning, hvilken öfverdrogs med segelduk, som sedermera öfvermålades. Det kunde ju då aldrig i verlden bli så utomordentligt svårt att sjelf bygga ett annat, riktigt skepp, bara man noga gjorde allt på samma sätt, med den skilnad likväl, att man, såsom det förstås af sig sjelf, begagnade bräder t. ex. i stället för segelduken. — Ah! det är sant! botten måste man i sådant fall äfven slutligen ge åt skeppet. — Sedan allt var färdigt, begrips det lätt, att man sågar af pålarne för att få skeppet flott. Då man nu för så godt köp fått en den klaraste föreställning om ett lineskepp, inser man lätt, hvarföre Pariserjournaler af alla färger förenade sig i att på fullt alfvar fröjdas deröfver, att man hädanefter kunde umbära »resan till Cherbourg», en resa, som leker i hågen på den hederliga Pariserborgaren, ehuru den högst sällan kommer till utförande. Det enda af saken, som ej »gouterades», voro de höga mästerne. Det skulle ju vara för besynnerligt, om de på rigtiga skepp vore så enormt långa; men detta var en omständighet, hvarpå det var förlåtligt att litet tvifla. Den slipade hufvudstadsboen, som mer än en gång sett sin Regering skarfva litet till i växten, var böjd att misstänka, att hon följt denna vana vid uppresandet af masterne.

Förhållandet var emellertid, att mästerne snarare voro för korta än för långa. Sjelfva skrofvat var af en utmärkt vacker form och så starkt, att det utom sina 90 målade kanoner bar 4 verkliga, som sköto och knallade, utan att det skadades af skrällarne.

Den 27 Juli kom slutligen. Redan klockan 4 om morgonen väcktes jag af kanonerna, som förkunnade högtidligheternas anbrott. De aflossades sedermera hela dagen, med en qvarrtimmes uppehåll mellan skotten, såsom sorgsalut för de under 1830 års revolution stupade. Hela den första högtidsdagen var nemligen helgad åt deras minne. Längre fram på morgonen tillkännagaf mig ringningen i Notre-Dame's storklocka, hvars djupa, majestätiska toner höras till min kammare, att man begynnt i denna, äfvensom i hufvudstadens andra kyrkor, den själamessa, som i dag skulle hållas för dem, som den 27, 28 och 29 Juli "dött i kyrkans sköte". Så lydde Erke-Biskopens i Paris bifall till denna ceremoni, ett bifall, hvars andemening de motsatta partierna kunde förklara, hvar efter sitt godtfinnande. Jag begaf mig åt kyrkan, och såg redan på långt håll ett trefärgadt banér svaja på hvardera af kyrkans tvenne torn. Framkommen såg jag, att man maskerat kyrkfacadens porthvalf med ett utspändt svart kläde, hvars form liknade gaveln af ett litet hus, af ett tält. Man hade nemligen först utspännt, några alnar från marken, ett triangelformigt

kläde med basen nedåt, hvarifrån tvenne klädesstycken af par alns bredd nedhängde till marken, med en famns afstånd sig emellan, så att derigenom bildades en temmeligen stor fyrkantig ingång midt på det hela. Öfver ingången hängde ett par trefärgade korslagda fanor. Triangelns sidor voro kantade med en rand af eklöf, och midtpå hade den en krans af eterneller, med årtalet 1830. Hvardera nedhängande klädstycket hade tre tvärrader af hvita stjernor, mellan tvenne hvita ränder. Anstalten hade ett högst obetydligt utseende, som isynnerhet stack af mot den Göthiska kyrkans stolta façade. När jag inkom, var messan redan i full gång, och kyrkan var temligen fylld med folk, hvaraf större delen spatserade fram och tillbaka, en del stod på golvet och på stolar och bänkar, få sutto, och än färre visade någon andakt, så att det hela hade ett högst profant utseende. Messan kunde jag väl *höra*, men af officianterne, hvilka bortskymdes af de *åskådare*, som klifvit upp på stolarne, kunde jag ej se mera än — kan du gissa hvad? — några björnskinnsmössor och bajonetter. Ett kommando nationalgarde i full rustning och med sin trumslagare i spetsen hörde äfven till de tjänstgörande på stället. Det stod uppställt, förmodligen som hedersvakt, bredvid presterna i choret. Från kyrkan begaf jag mig åt staden, och min väg förde mig förbi Pont Neuf, på hvilken man upprest trenne



mastträd, som hvarje buro en ofantlig trefärgad segerfana, med datum på en af de tre Julidagarne till inskription. För öfrigt må jag här en gång för alla nämna, att man hade, hvart man gick och hvart man vände sig, ständigt något trefärgadt för ögonen. Ej nog, att alla publika byggnader, att Vendôme-pelaren, att Julioffrens grafvar voro höljda af trefärgade fanor, till och med Bearnesarne — ett slags diligencer inom staden — voro, börjande från åkdonet och slutande med hästhufvudena, fullspäckade med trefärgade vimplar. Ja, jag såg till och med, att en sidenhandlare så valt de tyger, som han för dagen utställt i butikfönstren, att han derigenom åstadkom den kära tricoloren. Raseriet för den går så långt, att man verkligen tycks göra svårigheter vid att vackert bege sig till grafven den förutan. Åtminstone har jag sett i ett tidningsblad, att ett allvarsamt tumult uppkom i en provinsstad af anledning, att kyrkoherden vägrade convojera en likkista, som sålunda under trefärgad flagg seglade af till sista hamnen.

De tre omnämnda mastträden på Pont-Neuf stodo bakom den der befintliga Statue Equestre af Henrik IV. Han bär äfven! sjelf, sedan 1830, en trefärgad fana, som man fastbundit vid hans hand. Det är både ömkligt och löjligt att se denna forntida konung, Bourboniska husets stamfader, med denna symbol af revolutionen. Jag vet ej, om jag skall le, eller ömka ho-

nom hvar gång, jag går förbi; men icke kan det nek-  
 kas, att det är synd med den ädle mannen, som så-  
 lunda på gamla dar nödgas vara ett spektakel för  
 alla. Hvad begriper han betydelsen af färgerna? Jag  
 tycker alltid, att "den gode, faderlige konungen" har  
 en mine på sig, som om han väl, emedan det måste  
 så vara, bure sin fana, för att ej göra "sina barn"  
 emot, men dock ej kan dölja, huru generad han är  
 af hela sin person; man behöfver blott se, huru tvun-  
 get och stelt han håller i fanstängen. Hans, äfven-  
 som andra fanor hade blifvit förnyade för dagen. Den  
 enda, som blifvit lottlös, var den buste, som framför  
 Invalidhotellet blifvit upprest af — Les Patriotes de  
 89 et de 1830. — Au Citoyen des deux mondes. —  
 A l'ami de Washington et Louis Philippe I. — Au  
 General en Chef de la Garde Nationale; såsom in-  
 skriptionen på de fyra sidorna af pedestalen lyder.  
 Sjelfva monumentet är och troligen förblifver blott en  
 modell. Lafayettes bröstbild är af gips, hvars bron-  
 zering redan blifvit fläcktals bortnött af luft och regn,  
 så att den, när jag en tid efter festen gick förbi, såg  
 högst ömkelig ut emellan sina tvenne nakna fanstänger,  
 hvilkas fanor sönderslitits och bortblåst.

Jag hade god tid att göra de flesta af dessa ob-  
 servationer på den långa vägen från Notre-Dame till  
 Louvren, dit jag styrde, för att bese Julioffrens grafvar.

Mellan Rue des Pouliers och Louvrens östra façade,

hvars bronzport ännu ses genomborrad af Julirevolutionens kulor, är en ej alltför stor grön esplanade, hvilken genom den stenlagda gång, som leder till nyssnämnde port, är delad i tvenne hälfter, omgifna af staketter. Den norra delen har ett stakett af jern; den södra är ännu på tvenne sidor omgifven af ett dåligt, af gamla brädlappar hopsytt plank. Midt på denna södra del af esplanaden har man begrafvit de stupade \*). Den fyrkantiga grafplatsen af 28 steg i längd och 18 i bredd omgifves af ett alnshögt, svartmåladt trädstakett, kring hvilket en Nationalgardist ständigt går på vakt. Platsen är genom en sandad gång midtpå och kring kanterna delad i tvenne gräsbevuxna fyrkanter, i hvilkas hörn man planterat cypresser. På den mellersta sandgången står ett alnshögt, bronzmåladt altare af träd, med fem trefärgade fanor deröfver. Midt på den norra gräsfyrkanten är en snedlutande, sprucken trädpelare af bronzfärg. Pelaren är kvarterstjock, ej fullt två alnar hög, men med sina två fotställningar under sig och den Galliska tuppen ofvanpå har den möjligen en höjd af halfannan famn. Den är prydd af en bronzfärgad trädpistol och en trädsabel, som äro fästade i kors midt på pelaren. Öfverst på den stå tvenne trefärgade fa-

---

\*) Numera äro liken flyttade till grafcellerna i Julicolonnens sockel.

nor. Dessutom ser man der en fem à sex svarta träd-kors, med hvita inskriptioner, liknande således kors-  
sen på våra kyrkogårdar, utom det att en eller an-  
nan af dem bär en krans af eterneller, eller en tre-  
färgad fana. På den södra fyrkanten har man inom  
ett litet trädstakett planterat en tårpil och några cy-  
presser. En afbruten sandstenspelare, utan fotställ-  
ning, har äfven blifvit der upprest. Detta och en  
lång ode till de fallne, skrifven af en medelmåttig  
poet och upphängd inom glas och ram öfverst på en  
påle, är allt, hvad anblicken af stället erbjuder. På  
den andra hälften af Esplanaden leka barn, åtföljda  
af deras ammor. Den mellanliggande stora gången,  
ständigt fylld af beställsamma vandrare, är kantad af  
månglerskor, som sälja frukter och bakelser. På den  
förbistrykande gatan af Seinens quai rulla om hvar-  
andra fiacrer, cabrioletter och de enorma, skrällande  
åkarekärorna, och ändock bibehåller den gröna plat-  
sen sitt högtidliga lugn. Men jag återkommer till be-  
rättelsen. Esplanaden är något upphöjd öfver gatan  
och Seinens quai; i hörnet mellan dessa båda hade  
man derföre för tillfället anbragt en trädtrappa, på  
hvilken folket fick uppgå. Vid foten af den stod en  
gosse, som sålde en chanson till de dödas minne, och  
en käring, som med ett: Messieurs, Mesdames, n'ou-  
bliez pas les pauvres victimes! utbjöd kransar och  
buketter af eterneller. Begge, isynnerhet den sednare,

hade god afsättning, och när jag framkom, var platsen redan fullsadd med blommor och kransar. På Esplanaden, tätt vid denna uppgång, hade man upprett för dagen en Etruskisk sorgepelare af träd. Den hvilade på trenne trappsteg. Det lägsta af dem bar inskriptionen: "Den 27 Juli", och de begge öfre hade, på samma sätt, datum af de tvenne följande dagarne. Bakom platsen, parallelt med Louvrens vägg, hade man utspännt ett fyrkantigt, svart kläde, af samma längd, som begravningsplatsen, och af halfannan famns höjd ungefärligen. Man hade utsytt derpå med hvitt inskriptionen: *Morts pour la Patrie*. På korsen läste man: *Morts pour la Liberté*. Mången Carlist och Republikan påstår, att de dött för hvarken den ena eller den andra. En hedersvakt af Nationalgarde och linietrupper var uppställd inom skranket, och militäriska musikchörer af begge corpserna spelte vaxelvis: "*des airs funèbres*". Jag råkade dock ej få höra något af musiken, lika litet som jag om qvällen fick se sorgeilluminationen kring grafplatsen; ty då jag mellan kl. 10 och 11 på qvällen återvände till stället, var allt redan förbi, och endast fullmånen upplyste nu mer de ensliga korsen.

För öfrigt använde jag min dag, att på de Elyseiska fälten taga notice om förberedelserna och tillrustningarna för morgondagen, och isynnerhet dagen derpå. Jag sparar beskrifningen tills vi hinna så långt.

Följande dag uppsökte jag i god tid tvenne andra Nordboer, med hvilka jag enligt öfverenskommelse skulle göra sällskap. De voro tvenne unga handelsmän, begge för första gången ute i verlden. Den ena af dem hade att vänta efter sin stenrike far ett stort arf, och den andra hade haft förstånd att förlofva sig med sin reskamrats syster; och förstånd ersätter här, om någonsin, rikedom. Jag skulle ej tala om sådana småsaker; men såvida du nu följer med mig, så vill du väl veta, i hvilkas sällskap jag förer dig.

Det var denna dag, som Konungen skulle hålla den stora revuen af Nationalgardet och linien, af hvilken senare man inkommenderat till Paris en femtiotusen man: infanteri, kavalleri och artilleri. Hela denna militärstyrka var uppställd på stadens gator, och man var således beröfvad det stora skådespelet, att med ett ögonkast öfverse alla dessa krigaremassor, hvilkas paradlinie sträckte sig till Louvren, längsät Rue Rivoli, derifrån till Boulevarderna och längsefter deras ena sida i en stor halfcirkel till Bastilleplatsen. Der böjde sig linien om och gick på andra sidan af Boulevarderne, samma väg tillbaka ända till Tuillertiärdgården. Man hade således på Boulevarderne två fronter ställda mot hvarandra. Den ena utgjordes af Linien, den andra af Nationalgardet. Då vi kl. mot 10 f. m. ankommo till Louvren, var Tuillieriernas förgård redan så fylld af Generaler och Stabsofficerare till

häst, hvika skulle utgöra Konungens cortège, och af kavalleridetachementen och åskådare, att det ej var till tänkandes att kunna komma fram. Vi ställde oss därför på Rue Rivoli, för att der se Konungen defilera förbi. Vi hade ej länge varit der, förr än vi sågo en ung militär, åtföljd af ett par andra, komma ridande uppför gatan. Jag hade sett för många porträter, för många karrikaturer af Prinsen af Orleans, för att ej genast känna igen honom. Det är en lång, smärt figur, med ett friskt, till och med vackert ansigte. Kronprinsen begaf sig till slottet, och snart derpå tillkännagåfvo musik och trumslag ankomsten af Konungen, som, föregången af kavalleri-detachementen och åtföljd af en lysande svit, red ut från slottsporten och begynte revuen. Hela ceremonin bestod deri, att Gardet skyldrade, der Konungen passerade, hvarunder han såg vänlig ut och, med framlutad kropp och utsträckt arm, sökte i förbifarten få tag i den närmaste Nationalgardistens hand, hvilken han då tryckte. Som Konungen emellertid red i lagom traf, måste Gardisten vara ganska flink att räcka fram handen, och den förre åter ej mindre ferm i att gripa efter den, för att experimentet skulle lyckas. Det var högst roligt att se hela denna manöver. Medan den, som Konungen for förbi, än höll på att lyfta på armen, var den sednare redan bort från honom vid 10:de man och tryckte hans hand, under det att den först-

nämndes, äfvensom de öfriga åttas händer förgäfves höjde sig i vädret. Det var alldeles, som man i de vanliga carousselgungorna ser en hålla sin florett eller lans i fullt hugg och, hindrad af den starka farten, låta den snudda förbi ring på ring, innan han utser en läglighet att sticka efter en af dem. Sedan vi hade sett Konungen passera förbi, begåfvo vi oss till Boulevarderne, der vi för några sous hyrde oss platser på en af de ställningar, som man i hast upprest af bord, tunnor, stolar och bräder. Vi stodo tätt bakom Gardet och så högt, att våra knän voro jemnt med Gardisternas björnskinnsmössor; och det var der, som jag isynnerhet var i tillfälle att *blicka ned* på tillgången med dessa "Poignées de main". Hurrandet var temligen svagt, till och med alldeles intet vid Konungens förbifart. Vi läto honom fortsätta sin mönstring och begåfvo oss till Vendôme-platsen, på hvilken man en vacker dag hade upprest Napoleons bronzstatue, som i dag skulle högtidligen aftäckas. Endast tvenne midt emot hvarandra liggande gator leda till den reguliert åttkantiga, af likformiga palatser omgifna Vendôme-platsen. Vi trängde oss in i den ena af dem, Rue de la Paix, som redan var fullpackad med folk, så att vi först efter långt stretande framkommo till dess mynning, der en postering Municipalgardister till häst bildade en cordon, som utestängde mängden från sjelfva platsen, hvilken ännu



var nästan alldeles folktom, och dit vi derföre alla kastade begärliga blickar. Emellertid fingo vi bli der vi voro, och tacka vår lycka, att vi ej af den påträngande folkmassan skötos under hästfötterna. Den ena af oss, den rike mannens son, hade redan, under det vi trängde oss fram, fått så många knuffar och utstått så många vedermödor och farligheter, att han nu mera var alldeles allarmerad och förskrämd. Det var också ej att undra på. Försagd af naturen och ej van att bemötas så ohöfligt, då han söndags-eftermiddagarne gick i sin småstad att spatsera vid pappas och mammas sida, hade han verkligen kunnat bli förbluffad af mindre. Han gjorde derföre en högst ömklig och betryckt min, och slutligen, när skrålandet och skuffandet bakom oss allt mera tilltog, förklarade han, halft med tårar i ögonen, att han ej kunde dröja längre, utan ville begifva sig hem. Vi föreställde honom då, att det var likaså svårt, om ej svårare att återvända, som att komma fram; men han stod ej att öfvertalas; skräcken, som satt i honom, var för stor.

Som vi två andra ej för hans skull hade lust att lemna våra platser, kommo vi öfverens om att träffa honom kl. 4 på eftermiddagen i Palais Royal; och han började sin återfärd genom folkmassan, ej utan att vi voro litet ängsliga för honom. Långt efter, hvar gång vi kunde vända hufvudet tillbaka, sågo vi ännu

honom, lång som han var och kännbar, med sitt linhvita hår, streta bland folkhopen, utan att komma särdeles längre framåt, under det att de ojemna, tvära knyckarne, som hans hufvud gjorde på en kropp, spenslig och utan hållning, mer än nogsammt bevisade, hvad svårigheter han hade att uthärda. Slutligen syntes han ej mera och framkom, enligt hvad jag efteråt fick höra, lyckligen till sitt hotel, der jag, jag vet ej hvarföre, alltid ser honom, hur han satt och smågret hela det återstående af dagen. Åtminstone sågo vi ej vidare till honom. Vi tvenne kvarblifvande voro ej så ängsliga af oss. Vi ej allenast höllo oss kvar, der vi voro, vi hvälfde äfven inom oss det stora projektet att komma in på torget, och det, oaktadt vi sågo andra oupphörligen försöka företaget, samt oupphörligen misslyckas. Deras exempel tjente endast att ge oss en nyttig vink för vårt förhållande, och jag afrådde min kamrat att våga något illa beräknadt försök. Jag fann nemligen, att så snart vekten en gång gjordes uppmärksam på och fick godt öga till någon sådan försökare, så var sedermera allt hopp att lyckas för denne förloradt. Vi väntade således tåligt tills det rätta tillfället yppade sig. Redan hade en efter annan af de lycklige, som föregingos af en Nationalgardist, fått passera, utan att vi med säkerhet kunde riskera försöket. Slutligen kom en gardist, som föregick en herre, med son och

fru, hvilka tre sednare alla gingo efter hvarandra och hållande den ena i den andra. Nu! tänkte jag, ropade åt kamraten att följa mig, tryckte hatten på sned, spände handen i byxfickan och marcherade med fasta steg tätt efter frun — hon var den sista af de tre — under det att jag allt gnlade på: "March Bussar, gån på uti Herrans namn!" hvilket, i brist på bättre, skulle föreställa en fransk Chanson. Emellertid hade en gatpojke varit flinkare än jag, och trängt sig mellan damen och mig. Posten hade dock fått sigte på honom, skrek ett: *On ne passe pas!* och svängde sin häst på tvären, så att den stängde vägen för honom, men också för damen, som vid hästens oförmodade rörelse i förskräckelsen släppte sin sons hand och drog sig tillbaka. Pojken, som, för att komma undan hästfötterna, i samma ögonblick gjorde en hastig knyck åt sidan, stötte mot damen, och hon föll mot mig, som med ena armen tog emot henne och med den andra skuffade, under ett: "*Misérable!*", pojken från fötterna på mig. Härigenom kom han åter mot posten, som fick tag i honom i rockkragen och kastade honom tillbaka in i folkhopen. Man såg tydligen Municipalgardistens förnöjelse öfver att sålunda få utöfva en akt af den fiendskap, som lika litet, som den mellan hök och svala, nånsin kan upphöra mellan en man af hans syssla och en gatpojke. Mellan karlen och mig, som sålunda händelsevis för-

skaffat honom den vällust, att en gång få tag i och ruska om en sådan lättfotad inimicissimus, uppstod på ögonblicket ett slags tyst förstånd, och då hans häst, med detsamma han grep efter pojken, ryckte på sig och lemnade passagen fri, föll det honom ej ens in att vidare hindra mig, som dessutom följde damen åt. Med ett: "Merci!", som damen ej glömde att skänka mig, under det hon störtade efter sitt sällskap, kom jag derföre genom vaktlinien, men gick allt för säkerhetens skull ännu ett par famnar framåt, utan att blicka tillbaka. Då vände jag mig om, för att se efter min kamrat. Han hade i förvirringen ej sluppit fram, och jag såg honom nu sträcka sig på tå, för att med käppen i vädret söka peka på mig öfver hästryggarne, hvarunder han deklamerade: Mon ami! Mon ami! — Förmodligen skänkte nöden honom denna vältalighet; åtminstone har jag ej hört något annat Franskt ord gå öfver hans läppar. Jag ville ej förlora honom, och avancerade med en ädel oförsämndhet raskt tillbaka mot vakten. »Mais, Messieurs, laissez donc passer, par exemple» . . . Mera hann jag ej säga. En af karlarne vände sig mot mig, förmodligen i förundran öfver den muckande tonen i mina ord, och kamraten passerade emellertid; hvarefter jag ansåg allt vidare raisonnerande högst orådligt. Hela detta spektakel, från början till slut, drog ut knappt en half minut, och, hunne numera till dess lyckliga upplösning,

skyndade vi inåt torget, glade och skrattande. Som platsen ännu länge var temligen folktom, berodde det endast på oss, att utvälja åt oss den plats, som vi trodde vara den bästa, för att öfverse hela scenen. Alla fönster voro uthyrda till ofantligen höga priser, och på de för tillfället rundt kring torget längs byggningarne uppförda Amphitheatrar begärde man för hvar plats 8 à 10 Franker. Du tror väl således, att jag var nog klok att ej tänka på något så kassamördande förslag, som det, att köpa mig en af de dyra platserna. "Mille pardons!" säger jag, som Fransosen — jag beslöt ej mer eller mindre, än att på ett eller annat vis förskaffa mig den bästa platsen. Med äkta Finsk kallblodighet — åtminstone med så stor portion deraf, som belöper sig på min andel — såg jag mig derföre om, för att göra mig bekant med min lokal. Vendôme-pelaren står midt på torget. Napoleons statue, det visste jag förut, var vänd mot söder. Vid aftäckningen måste konungen således befinna sig på södra sidan af torget, med ansigtet vändt mot norr. Ett fönster på vestra sidan var utstyrdt med ett purpur-draperi. Det var således Drottningens plats, hvarföre gardet måste defilera förbi kolonnen på vestra sidan om den. Det var således klart, att den sydvestra sidan af torget var den bästa platsen. Utan att tänka så långt för sig, hastade de rika Parisarne till de östra amphitheatrarne, som de-

ras ägare med ganska klok beräkning utstyrt på det präktigaste och ändock utbjödo för samma hyra som de vestliga. Skada blott, att man från dem ej kunde se något af defileringen, hvarföre de äfven, när den började, mangrant öfvergåfvos af dem, som der hyrt sig platser, och som funno sig narrade.

För min del ställde jag mig nära den amphitheat-  
ter, jag utvalt. Ägaren underlät ej att genast infinna  
sig och erbjöd mig en plats. — Hvad kostar den?  
— »Åtta Franker.» — »Det är ett orimligt pris». —  
»Hvad bjuder ni då?» — Gissa nu, hvad jag bjöd?  
Först bör du veta, att man här handlar och prutar,  
som på en viss gata i Helsingfors. — Men du kan  
dock aldrig gissa rätt; jag måste väl säga. Jo, när  
han frågade: hvad bjuder ni då? svarade jag: oh,  
*En Frank*; jag är ej noga om hela saken. Mannen  
gick med en mine, som skulle uttrycka den största  
förtrytelse och förvåning. Snart såg jag dock honom  
återkomma och fälla priset till 7 Franker. — »En  
Frank har jag sagt, Monsieur, och dervid blir det.»  
Sålunda går och kommer han sju gånger, fäller för  
hvar gång af en Frank, får allt samma svar, håller  
för hvar gång allt längre och längre tal, tills han  
slutligen »seulement pour m'obliger» ger mig platsen  
för en Frank, till min vid Paris mindre hemmastadde  
kamrats stora förundran, som, när han första gången  
hörde mig bjuda denna betalning, trodde att jag ej

var rätt slug. Underhandlingen varade sin goda timme. Vi voro ej de enda, som med ägaren sålunda köpslagade. Han hade en lång rad hyrande på förslag, och han gick alltid raden om med sina asprutningar och såg efter, om ej någon fastnade på lockmaten; det var således, som när en fiskare har en mängd stångkrokar utsatte och rör från den ena till den andra, för att vittja dem, och när han slutat med den sista, börjar på nytt med den första. Vid hvarje pridfällning, vid hvarje rund, som mannen gjorde, fick han alltid några platser bortprånglade, och när jag intagit min, frågade jag för ro skull mina grannar, huru mycket hvar och en af dem betalt. Snart upplystes det, att vi hade våra platser för de mest olika pris, Engelsmännen för 8 à 5, Tyskarne för 4 à 2, Fransoserne för 1 à  $\frac{1}{2}$  Frank, och de äkta Parisarne kommo sig slutligen der till platser för intet. De satte sig nemligen, sedan paraden börjat, helt enkelt, hvar det fanns ett ledigt rum, och låddes ej höra, i fall ägaren blef dem varse, på hans fordran på betalning. Om de ändtligen i värsta fall måste stiga ner, hade de dock fått sitta der sin qvarttimme. Ägaren å ena sidan var ej heller stort bättre. Ett förnämt Fransyskt herrskap — jag har aldrig än sett ett så gammaladligt, förnämt ansigte, så mjellhvitt, såsom Fruns, ända till läpparne blekt och blodlöst, under det ramsvarta håret; man kunde läsa der spå-

ret af sexton anor och flera, och det till den grad tydligt, att dess uttryck, oaktadt dragens skönhet, blef halft hemskt. Man tyckte väl, att det fullt ut så mycket, som det tillhörde lifvet, tillhörde afgångna feodala generationer, hvilka nu blickade derur på den för dem ofattliga revolutionära högtiden. — Men hvad var det jag ville säga? — Jo, ett förnämt herrskap hade för väl sina hundra Franker hyrt sig ett fönster med vilkor, att de platser på amphitheatern, som lågo framföre, ej skulle få uthyras, för att ej skymma utsigten. Villkoret hölls i början, men under paraden, och sedan de andra platserna voro fyllda, hyrde ägaren ut småningom äfven dessa, så att der snart bildades den ogenomträngligaste rideau, hvilken skymde all möjlig utsigt för herrskapet. Det var riktigt tragi-comiskt att se Herrns raseri. Han skrek, han väsnades, men ingen tog i öronen, hvad han sade. Han sprang ut ur rummet, ena gången efter den andra, för att få tag i ägaren till amphitheatern, men denne var ganska trygg, ty han visste väl, att alla portar, som ledde till torget, voro stängda, för att hindra folket att storma in i byggnaderna och med våld placera sig i fönstren. Dervid blef det, och frun och hennes »afgångna generationer», såsom jag nyss uttryckte mig, fingo ej se någonting. — Lik få icke titta!

Klockan 12 anlände Drottningen med sitt hof.



Folket hurrade hjertligt för henne, som är afhållen för sin anspråkslöshet och godhet, samt för det, att hon ej blandar sig i politiken, utan helt och hållet lefver för sina barn. Parisarne gå till och med så långt, att de för detta och för hennes frikostighet mot de fattige förlåta henne det här hos hvar och en annan oförlåtliga felet, att ha en religion. Jag har flere gånger tänkt för mig sjelf: jag undrar, huru många söndagar å rad Ludvig Philip fick gå i kyrkan, innan han slapp det besväret att nånsin behöfva gå dit, åtminstone i Paris. Som det nu är, har man i det fallet intet att här klaga på honom. Han säges ej, sedan han kung blef, många gånger ha varit med sin fot inom Guds hus. — Drottningen for in till Stats-Canzlers-palatset, der jag sett det draperade fönstret, från hvilket hon sedan besåg högtidligheten.

Efter slutad mönstring kom kungen med sin cortège, och red till samma palats, der han »*täcktes* intaga en Déjeûné,» såsom det heter på hofspråket. Dagbladen underlät ej heller, att på sitt språk anmärka, att han *täcktes* göra det, då National-Gardet emellertid fick lof att stå och vänta i den starka solhettan. Som opartisk måste jag dock tillstå, att frukosten ej räckte längre än billigt var, ungefär så länge som en ärlig disputationsfrukost, och man kunde nog unna kungen denna lilla förfriskning, innan han utgick att speciminera för sitt National-Garde,

hvars opposition och hvars argumenter kunnat blifva ampra nog.

Kort sagdt, kungen syntes snart åter på sin hvita häst och ställde sig jemte sin svite framför segerpelaren. De arbetare, som blifvit använde att upphissa Napoleons bildstod på kolonnen, hade af sin förtjenst vid arbetet sammanskjutit en summa och derföre uppköpt ett grönt, med guld öfverströdt täckelse, som nu, fladdrande för den friska vinden, höljde hjeltens bildstod. Pelaren var prydd med träfärgade fanor samt med kransar och festoner af eterneller. Den omgafs dessutom af 12 för tillfället uppresta, bronzerade trädkolonner, som voro 4—5 alnar höga och buro hvarje en af hans Marskalkars namn. Torget hade emellertid småningom blifvit uppfyllt af folk. Ministern för offentliga byggnaderne, Thiers, gaf på kungens vink afhöljningssignalen, liorna spände sig, en plötslig tystnad inträdde, det gröna täckelset skred långsamt nedåt, och snart darade i luften ett — ett dämpadt, långt utdraget ha-a! — Det var det enda, ett obeskrifligt, utrop af öfverraskning från hela folkmassan, och det förgick en sekund, innan den kunde sansa sig, innan alla hufvuden blottades och ett tredubbelt: »Vive l'Empereur», åtföljdt af fanfarer, dånade mot höjden. En skymt af den lilla, tvåkantiga hatten hade ej ens nu, den sista gången, förfelat att frambringa sin vanliga, elec-

triska verkan på Fransosen. Kejsaren stod nemligen der uppe på kolonnen i sin vanliga, välkända dräkt; vid hans fötter låg en bomb; i ena handen höll han sin lilla handkikare, och den andra hvilade i den halföppna västen öfver ett malmbröst — öfver hans, alldeles som fordom!

## 1834.

*Venedig* den 27 Sept. Förnyade besöket i Dogens Palats. — De bekanta Lejongapen, Bocha di Leone, voro tre, ungefär 2 tum breda,  $\frac{3}{4}$  tum höga. Lejonhufvudena blefvo bortslagna under revolutionsstormen.

Man måste till beröm för den Venetianska aristokratin säga, att dess furstliga palats tillika var konstens hufvudtempel i staten. Bonifacio, Titianerne, Tintoretterne, Veroneserne, Bassanerne m. fl. hafva alla der fått visa, hvad deras snille och deras pensel förmått. Så äro förrummen till Dogens kabinett och detta kabinett sjelf verkliga helgedomar för den Venetianska målarskolan. Jag behöfver blott nämna: Dogen Antonio Grimani, knäböjd framför Tron och S:t Marcus; Europas bortröfvande af Paolo Veronese; några stycken af Palma; Giacomo Bassano: Jacobs tåg, der hans ofta förekommande pojke med röda byxor, ur hvilka baktill en flik af skjorta hänger, ej saknas, likalitet som pigan med två kittlar, innehållande lefvande höns m. m.; Giac. Tintoretts herrliga taflor och de än herrligare målningarne i taket af Paolo: t. ex. La

bella Venezia, Industrin, som betraktar en spindelväf, med den skönaste clairobseur öfver ansigtet o. s. v.

Så när hade jag glömt att nämna om aristokratin något, hörande till dess fula sida. Vid besöket i Palazzo Ducale gjorde jag om min visite i fängelserna. Denna gång observerade jag der några inskriptioner i de låga hvalfven, hvilka fångarne ristat på det korta ögonblick, väktaren medhade ljus för att städa rummet.

Non ti fidar d'alcuno, pensa e taci

Se fugir vuoi di spioni, insidie e laci;

Il pentesti, il lagnasti nulla giova,

Ma ben del valor tuo fa vera prova.

En annan på en hopblandning af dialekter:

De chi me fido, guardio me iddio;

De chi non mi fido, me guardero io.

Dessa sentenser, dessa varningar, så enliga de än voro med fångarnes ställning och de tankar, som sys-selsatte dem, föreföllo mig ändock litet "mal placées", som jag tänkte med ett smärtsamt löje, då jag besinnade, att de skrefvos dit, der ingen annan fick läsa dem, än bödlarne och domarene sjelfve, för hvilka de dock säkert ej voro ämnade. Folket visste väl, att dessa hål existerade, men vid Franska revolutionen fick det första gången se dem i all deras ryslighet.

För då varande sakernas läge voro inskrifterna

således i mer än ett afseende »mal placées»; men sednare, men nu äro de så på rätta stället som möjligt. Eller hvar kan denna varning göra ett djupare, ett hemskare intryck, än der den nu står? —

Några ljus upptändas; en liten dörr öppnas; man blir införd i en trång, hemsk gång, hvars luft är den mest tunga, qväfvande, jag i min lefnad inandats — och custoden begynner sin döda mekaniska beskrifning, hvilken han säkert lika många gånger repeterat, som de kalla bödelsverktygen, han beskrifver, upprepat sin tjänst: "här är suckarnes bro; häröfver fördes fången midnattstid till förhöret inför sina domare; öfver den vände han ej mer tillbaka, utan nedsteg utför denna trappa till dessa fängelser, der han förblef utan att veta sitt öde, tills — allt om natten — han väckes ur sin slummer, man inträder i hans håla, uppläser domen, och han genast utföres, för att lida sitt straff. — Här är afrättningsrummet. På denna sten, med ryggen vänd mot detta fönstergaller, som vetter mot gången, sattes delinqventen. Bördeln fäster kring hans hals en fin snara, hvars ända han binder vid en vals, som är på andra, d. v. s. yttre sidan af gallret. Härpå vefvar man ikring valsen; snaran blir allt kortare, drar delinqventens hufvud mot gallret, och snart strypes han. — Följande dag ser man honom med blått, förvridet ansigte och hängande tunga utsatt mellan de

två pelarne på Piazzetta. Detta straff; dessa fängelser äro ämnade för mordbrännare, falska myntare etc. Den våning under den förra, till hvilken vi nu komma, är för statsfångar. Deras fängelset äro lika de nämnda, men afsträttningen är olika. Den sker också om natten. I detta hvalf väntar bigtfadren; i hvalfvet bredvid är vakten och bödeln. Fången comuniceras och föres sedan till ändan af denna gång; der man än ser spåren af ett slags guillotine. Blodet nedrinner i kanalen genom dessa tre hål; man bortsköljer de sista spåren deraf med ett par ämbaren vatten och utförer genom en dörr straxt bredvid liket till en båt, i hvilken det genast transporteras till S:t Giovanni e Paolos kyrkogård, der det i tysthet begravnes. Ingen hör eller vet af fångens slut eller öde; endast morgonen efter afsträttningen öfverlemnar ett bud, utan att säga något vidare, till hans anhöriga de kläder, han burit.

De, som blifvit dömda att dränkas, utföras genom denna gång till en båt, som väntar dem, för att transportera dem till den djupaste kanalen."

Då man genomgått denna beskrifning; under det man vid det svaga ljusskimret gjort det dertill hörande processionen genom de beskrifna ställena, så tycker man sig så der halft om halft hafva genomgått saken. Ser man då, under det man går från det ena fängelsehvalfvet till det andra, custoden oförmo-

dadt höja på facklan och med ett: "här är något, som en fånge ristat i taket"! uppläsa ofvan anförda verser, så är man fullkomligt i den sinnesstämning, som fordras, för att känna det nedslående och förnedrande intrycket af den varning, de innehålla. Det är en döende, som ger oss till tröstlöst arf mistroende och förakt för våra likar; det är en röst ur grafven, som ropar till oss om vårt medslähtes uselhet och vanära. Och verkligen skulle man ej tycka, att hvarje Italienare jemnt hörde denna hemska gengångarstämma gälla i sina öron; till denna grad beherrsakar mistroende och slutenhet alla hans steg och förhållanden. — Hvad målar också bättre en hel nations sjunkning, än denna sista tanke som sysselsätter en af dess döende. Han rasar ej mot sina bödlar, han förbannar dem ej, han välsignar dem ej, hans tankar hinna ej upp till dem, hans förtviflan gör ej ett vanmäktigt försök att bryta hans bojer och slunga dem mot förtryckarene — nej, denna förtviflan utbryter blott mot honom sjelf, som ej kunnat ständigt vara på sin vakt, och mot dem, på hvilka han litat, och han lemnar åt efterkommande, såsom det tröstlösa, men enda medlet att slingra sig undan bojer och stupstock, det rådet, att bedja Gud bevara sig för sina närmaste — för maka och barn — för alla dem, på hvilka man litar; för andra vet man nog att akta sig sjelf.



Men jag får lof att tala om en annan inskription, som högligen roade mig, så kort den än var. Som man vet, voro Republiken och Påfven ömsom högst såta vänner, ömsom åter i vildaste kif med hvarandra. Vid sistnämnde tillfällen kunde det då hända, att Hans Helighet i en knapp vändning, när ej annat ville hjälpa, bannlyste de goda vännerna. Venedigianerne åter, som förstodo raillerie, visste, att sådant der vänner emellan ej borde läggas på sinnet, och alldraminst afbryta leken i dess gång. Hvarken upphörde statens prester att läsa sina messor, eller dess arméer och flottor att slå Hans Helighets, hvar och när de kunde det. Med ett ord: då det blef fråga om bannlysningen, hörde man allsicke på det örat. Likvisst fanns det bland Venedigs presterskap en eller annan, som i sitt andliga nit ville taga Påfvens bulor efter orden och tillsluta sin kyrka. Statens styresmän torde väl först hafva använt lämpliga förmaningar; kanske också icke. Säkert är, att den hierarkiska nitälskan, i stället att gifva med sig, dagligen uppflammade allt mer, tills en vacker natt en eller ett par af de ifrigaste zeloterne funno sig väckta ur sin sötaste sömn och transporterade i en af de obekväma sofkamrarne vid Ponte dei sospiri, derifrån deras Vördigheter endast utfördes, för att examineras af Herrar Statsinquisitorer, mot hvilkas argumentering och sätt att se sakerna skriftenes språk och con-

ciliernas beslut egde en högst svag eller allsingen bevisningskraft. Att sålunda befinna sig på detta ställe, att se en hittills obesegrad Theologisk lärdom för första gången svika och se sig vid försvaret af en riktig *hufvudsats* draga kortare ur striden, detta allt, oaktadt sin höga andliga värdighet och oaktadt man hade Påfven och kyrkofäderne på sin sida — det var verkligen en *casus*, hvarvid Hans Högvördighets hela förstånd ej kunde annat än stå stilla. — "Io Archiprete Piero Salviani"! Jag Kontraktsprosten Peter Salviani\*) — Detta är det enda, Hans Vördighet skrivit på väggen. Man ser således, att Kontraktsprosten hvarken befattat sig med ett fåfängt och syndigt poetiserande, eller tyckes vara vän af vidlyftigt ordaprål och onödig vältalighet. Det är verkligen ett kärnspråk, en text, som kan kommenteras i timtal. — "Io Archiprete Piero Salviani"! detta är allt; men man läser deri alla Herr Kontraktsprostens tankar, eller, rättare sagdt, den enda, hvari de hopsmälte: jag Peter Salviani, just jag, Kontraktsprosten sjelf — befinner mig här; det är ingen dröm; jag är verkligen här. Och ej nog dermed: jag mister hufvudet inom 24 timmar! Begriper ni detta, godt folk, nu och i all evighet framdeles? Hvad mig beträffar, går det öfver min horisont, jag må då, hur jag vill, vända den tanken: *Jag, Kontraktsprosten Peter Salviani . . .*

---

\*) Jag kan ej säga, om jag minnes namnet riktigt.

Den 12 Okt. Afresa från Milano. Monza. Cathedralen i urgammal Göthisk stil. Kyrkoskatten. Juvelbesatta Ostensorier. Drottning Theodolindas krona och kors. Perlemoknappar i kronan. Hennes kam af elfenben, med ungefär lika stora tenar som på en hästkam; infattning af ädelstenar. Hennes saphirbägare. Hennes symbol Hönan och de 6 kycklingarne. Romerska Consulers skriftaflor af elfenben. Consuler, på yttre sidorna förvandlade en till Konung David, den andra till St. Gregorius. — Man kan ock allt här i världen! — Apóstlarnes ridiculer eller påsar rätt små; de lära ha rättat sig efter Kyrkans inkomster den tiden. — Jernkronan i ett kapell. Ceremonier och rökning vid dess nedtagande ur en niche bakom altaret. Kronan är en halfannan tum bred, temligen tunn guldring, besatt med Byzantinskt emaljarbete och juveler. På inre sidan af kronan går en 3 à 4 linier bred, tunn jernring, hvilken är uthamrad af spiken i Christi kors. Den förvaras i ett förgylt trädkors mellan tvenne runda kristallglas, hvilka äro infattade i korset, der de båda korssträden genomskära hvarandra. Mellan samma kristallglas hänger i en kristallflaska en bit af den svamp, som krigsknektarne räckte åt Frälsaren. I korsets fyra armar förvaras dessutom andra reliqvier ur passionshistorien: en bit af Christi kors, ett par halfannan tum långa taggar ur törnekronan, en bit af det rör, man begab-

bande satte i Försonarens hand, och flera dylika uppbyggeliga saker.

I en niche uti en af Cathedralens förgårdar står en Viscontis förtorkade mumie med benet afbrutet genom ett ballistskott, ett sår, hvaraf Riddaren fick döden. Nu står den tappre, och hans svärd bredvid honom, till ett spektakel för gapande Engelsmän och andra genomstrykande resande — mig sjelf ej undantagen. Detta gjorde mig ondt; men jag visste ej, om jag skulle le eller runka på hufvudet, när custoden visade mig ett ställe af hans lår, hvarifrån Fransoserne under revolutionstiden, af ett slags kannibalisk vördnad för den gamle krigaren, bortslitit en stor del af de förtorkade muskelfibrerne till souvenirer!

Ifrån Monza reste vi till Inverigo, hvarest man har en skön utsigt, hvilken dock ej kan jämföras med den, vi hade från höjden af Erba öfver sjöar, slätter och berg. Denna anblick var verkligen en af de herrligaste, jag sett i Italien, och rättfärdigar det rykte, La Brianzas kullar för sin skönhet hafva i hela norra delen af landet. Under namnet La Brianza inbegripes i det närmaste den landtunga, som bildas af Comosjöns begge utskjutande armar, Leccoviken och den egentliga Comoviken, vid hvars spets staden Como är belägen.

Första anblicken af staden Como och hela den dal, hvori den ligger — en anblick, som man njuter straxt vid ankomsten från den höjd, hvaröfver landsvägen

går — är verkligen rik och förtjenar att ses. Como egde för mig ett särdeles intresse såsom Alexander Voltas födelseort. Man håller på att åt honom der uppresa ett monument. Façaden af den Göthiska kyrkan är vacker nog. Detta är allt, hvad jag vet berätta om denna stad; ty jag ankom dit om qvällen, och den 13 klockan 8 på morgonen afreste ångfartyget, på hvilket jag skulle börja min färd öfver sjön. I förbigående får jag råda "mina efterkommande", om de utgöra ett sällskap af 3 à 4 personer, att hellre hyra en båt för dagen för 12 à 15 francs, ty sålunda kunna de efter bekvämlighet och för billigaste pris bese allt, hvad de vilja se af denna sjö, åt hvilken de böra om möjligt uppoffra åtminstone två dagar; ty så lång tid behöfs, för att rätt njuta af alla dess skönheter. För dem, som ej ännu varit i södra Italien, vill jag anmärka, att de ej, såsom vanligen sker, må inbilla sig att i södra Italien få se något vida öfverträffande. Comosjön och kanske än mera Gardasjön äro bland de aldraskönaste punkter på den Hesperiska halfön; och man må gerna för deras skull uppoffra ett eller annat dussin af kyrkorna i Rom, Florenz och Venedig.

Den nordligaste viken af Comosjön ofvanom Damaso skall äfven vara ytterst pittoresk, enligt hvad målare sagt mig; men fult väder hindrade mig att besöka densamma.

Hvad mig beträffar, så reste jag med ångfartyget förbi Villa d'Este — den olyckliga Carolina af Wales landställe — och förbi Villa Pliniana — så kallad, emedan der finnes en källa, som Plinius beskrifvit — till Bellaggio, der Como och Leccoviken förenas, och som kanske är den skönaste punkt vid sydliga delen af sjön. På höjden af den lilla halfö, på hvilken Bellaggio är belägen, ligger Villa Serbelloni. Man gör en högst omvexlande spatsergång på en stig, som i spiral leder upp till bergets tallbevuxna spets, hvarest man har utsigt öfver ett brådjup — en bergsklyfta med en antik mur och spår af trappsteg, som leda ner till sjön. Härifrån återvänder man genom några gallerier, som ställets ägare låtit spränga i berget, till Bellaggio. Vårdshuset derstädes har en altan, hvarifrån jag ett ögonblick roade mig att fiska i sjön. Jag ville vid hemkomsten skryta af att vara alla mina fiskande vänners öfverman och farbror, då jag fiskat i Comosjön; men sanningen till ära och mig till grämselse nödgas jag tillstå, att jag ej ens fick ett napp på betet, ehuru jag såg, att det klara vattnet hvimlade af fiskar. Jag nödgades kasta bort metspöet, under det jag förtretad tänkte: "ni ären väl, ni ock, för goda Catholiker, för att nappa på de krokare, en kättare utlägger för er; ni sparar er åt presterna. A la bonheur". Och så for jag öfver sjön till Cadenabbia.

I Cadenabbia äro tvenne vårdshus bredvid hvar-

andra. Och då en båt med resande anländer, framkomma vanligen — som ett par spindlar från sina vrår vid annalkandet af en fluga — begge värdarne på stranden, den ena af dem ung och mager, den andra gammal och fet, och göra på långt håll redan bugningar och söta miner åt de främmande, som de hvardera söka draga åt sig. Deras aimabla väsen vid landningen och tills man väl var öfver värdshuströskeln, föreföll mig just som förra fruns: "Don, don kommt, kommt und lasst Euch abmachen"! och det så mycket mer, som de hvardera riktigt "plocka" den arma resanden. Allt är nemligen orimligt dyrt kring Comosjön. En middag t. ex. kostar 5 francs, om man ej har den försigtigheten att pruta och krångla på förhand, då den kan fås för 3 francs. Orsaken till denna dyrhet ligger hos Engelsmännen, af hvilka nientonedelar betala sina första lärpengar åt det Italienska prejeriet här, vid denna sjö, en bland de punkter, dit de vanligen först anlända från Schweitz, och det, såsom nästan alltid är fallet, utan att kunna ett ord af det lands språk, som de beträda. Det komikaste härvid är, att de flesta af dem ej ännu ana, huru de här uppdragas; åtminstone var värdens album fullt af lof och pris, som de i sin första förtjusning öfver Italien slösat på nejden, på värdshuset, på allt.

— Jag minnes, att jag om qvällen satt vid fön-

stret och lät mina blickar sväfva öfver sjön och bergen på den motsatta stranden, hvilka upplystes af ett mildt månsken. »Jag drömde, jag tänkte jag vet icke hvad,» om jag får låna detta Geijers uttryck, och lät den ena efter den andra af nämnda, för det mesta platta, någongång lyckade sentenser, hvilka Friherinnan H. roade sig att emellanåt uppläsa för mig, passera in genom ena och ut genom andra örat, som det heter — då jag hastigt blef uppmärksam på några Italienska rader, som John Bull säkert i sitt anletes svett författat. De förtjena verkligen att framdragas i ljuset såsom ett frappant bevis på de förberedande språkstudier, hvarmed de Engelska tjugoresande vanligen äro utrustade vid ankomsten till Italien; och dock bör anmärkas till dens heder, som skrifvit raderna, att de bevittna en kunskap i Italienskan, hvilken är vida öfver den, man vanligen anträffar hos hans landsmän.

Raderne lyda:

Oh bella veduta, bella campagna,

Bella lago — tutti bella!!

Men hvad är detta mot de muntliga prof på Italiensk välalighet, som jag med egna öron hört debiteras med den renaste Londonska prononciation. Har jag ej hört en, som redan varit flera herrans månader i Rom, i högsta vredesmod demonstrera för en uppassare, att »Dio non ama frita mongana,» hvilken



dogmatiska lärosats skulle betyda: att han »vid Gud ej tyckte om ett slags stekt kalkkött.»

Villa Sommariva, som ligger vid eller i Cadenab-  
bia, är ett lustslott vackrare, än mången liten Sou-  
verains. Utom moderna vuer ser man der några  
frescomålningar af Luini och ett qvinnoportrait af  
Leonardo da Vinci. Dock tror jag, att händerna ej  
äro af denne mästare, utan af en hans elev, hvars  
namn jag ej nu erinrar mig, men af hvars pensel  
jag sett en Johannes i Ambrosianska galleriet i Mi-  
lano. Vidare ser man i slottet Thorvaldsens berömda  
basrelief: Alexanders intåg i Babylon (Fiskarn på ena  
sidan; Philosophen på den andra; verldsbullret midti),  
Canovas Palamedes, hans Amor och Psyche, som  
kyssas, och modellen i gips till hans Polymnia.

Den 14 Oktober. Följande dag foro vi till Menaggio,  
för att resa vidare till Poruzza; men man begärde  
för 2 hästar och åkdon, hvilka skulle skjutsa unge-  
fär en Svensk mil, ej mer och ej mindre än 15  
Francs. Förargade häröfver foro vi öfver till Va-  
renna. Och väl var det; ty hela

Den 15 har det regnat och slaskat så, att vi  
ringa fröjd haft af en resa till Lago Maggiore, dit vi  
eljest ernade oss. Föröfrigt var jag temligen likgiltig  
att se den stelt planterade, konstgjorda Isola bella,  
och fattade i Varenna beslutet, att ej vidare åter-

vända till Milano, utan bege mig öfver Stilfser Joch (Monte Stelvio) till Inspruck. Det klarnade något upp mot eftermiddagen, och jag trodde, att jag skulle kunna göra vägen till fots, samt begaf mig åstad; men förrän jag hann till Colico, en liten stad vid Comosjön, brast regnet åter lös, och jag fick lof att i denna stad invänta diligensen, som medförde mina saker.

Då jag den 17 om morgonen afreste från Sondrio, hade jag en vacker anblick. Bergstopparne voro snöbeklädda, ekarne nedanföre hade höstens alla brokiga färger; nere i dalen, der vägen gick, var ganska varmt, och himmelen hade den skönaste dunkelblå färg; jag ännu sett i Italien. I allmänhet har jag först mot hösten sett den prisade blåfärgen på Italiens himmel, och först om vintern torde den visa sig i all sin herrlighet. Om sommarn har himmeln samma färg som hos oss; åtminstone kunde jag ej märka någon bestämmd skilnad. Denna ljusare ton i dess färg om sommarn kommer af de vattendunster, med hvilka den starka hetten uppfyller luften.

Adda var af det starka regnet uppsvälld och ytterst häftig. Vattnet riktigt sjöd i sin framfart och hade på ett par ställen alldeles förstört landsvägen samt fört med sig en del af den bro, hvilken man provisoriskt uppfört i stället för den, som floden bortryckt den 26 sistlidne Augusti. — Mot qvällen

fick jag den första anblicken af Bormio, som ligger vid foten af ett tvärbrant, majestätiskt fjell. I jämförelse med berget såg Bormio så obetydligt ut, som det endast varit en liten modell till stad. Jag tyckte just, att jag kunnat hålla den hvita Cathedralen på flata handen, såsom den lilla sockerkyrkan, hvarmed jag lekte som litet barn.

Den 18 Oktober är andra årsdagen af min resa från hus och hem och sista dagen af min vistelse i Italien; ty det snögar och yrar på Stelvio, så att jag ej kan komma öfver förrän i morgon. För öfrigt är äfven här rätt kallt, lika kallt fullt ut som den dagen, jag for hemifrån, och årstiden är kanske längre avancerad, än den då var i Finland. Jag fryser rätt obehagligt.

Hvad människölynnnet är besynnerligt. Jag fröjdar mig som ett barn öfver att lemna Italien och komma till Tyskland. Jag kan ej resonnera mig derifrån, jag må huru ofta som helst säga mig; att i sistnämnde land icke mera glädje, ingen större trefnad väntar mig än här. Det hjälper ej. — Jag är och förblir ett barn.

Jag var glad att få resa ut, glad att komma till Sverige — Danmark — Frankrike — Italien; nu glad att komma till Tyskland; snart blir jag glad att komma hem; och få se, om jag ej, när det lider åt tiden,

blir glad att lägga mig i grafven? Jag har redan, Gud straffe mig, ett par gånger attrapperat mig på en ilning af glädje och otålighet vid den tanken, att jag då skall åtminstone få veta, huru det är beskaffadt der på andra sidan.

Den 18 Oktober är en andra försök att min resa från hus och barn och sista dagen af min vistelse i Italien; ty det snögar och var på Stazio, så att jag ej kan komma öfver fjällen i morgon. För öfrigt är älven här rätt kall, lika kallt till ut som den derom, jag har berättat, och vinden är kanske längre avsnarad, än den då var i Finland. Jag fryser rätt obehagligt.

Ilvad människolyndhet är beständigt jag höf-  
dar mig som ett barn öfver att kunna Italien och komma till Tyskland. Jag kan ej resonera mig derifrån, jag må bara ofta som helst säga mig, att i sistnämnda land icke mera glädje, ingen större tröst och väntar mig än här. Det liflopet ej — jag är och förblir ett barn.

Jag var glad att få resa ut, glad att komma till Sverige — Danmark — Frankrike — Italien; nu glad att komma till Tyskland; snart blir jag glad att komma hem; och så se, om jag ej när det lider åt tiden